C

203. **CA** [1], conj. „comme, environ, que (comparatif) — † après, aussitôt que, parce que“ || ir. *ca*; megl. *ca* „après que, lorsque“; ar. *ca*.

Lat. QUAM.

Vlomb. *ca*; abr. nap. Otranto, sard log. *ka* (pentru înţelesul de „environ“, comp. abr. *če šta ka mmezzę miję* „è distante mezzo miglio così“; *ka mo* „or ora“, Finamore); prov. *quan*; sp. *cuan*; port. *quão*.

In legătură cu *şi* s'a format *ca şi* (ir. megl. ar. ~) „comme, de même que, aussi bien que“ || din *ca* + *ma* (forma paralelă lui *mai*, v. acest cuv.) a resultat *cama* „plus“ păstrat numai în aromînă; în condiţiuni speciale sintactice (dinaintea vocalelor) *cama* s'a redus la *cam* „à peu près, un peu“, vr. băn. *can* (Dosoftei, V. Sf. v. WgJb. V, 66), cu care nu trebue confundat ar. *can* „au moins“ < ngrec. κἂν. Funcţiunea şi înţelesul lui *cam* se explică din construcţiuni de felul următor: *ca mai mulţi au murit de ger* (N. Costin, Letop. II, 59), unde însă *ma* a fost înlocuit cu *mai*, forma obicinuită în dacoromînă care s'a impus mai tîrziu; prin slăbirea ideei de comparaţiune s'a ajuns la semnificaţiunea actuală de aproximaţie (comp. *nu prea sînt*, care corespunde lui *nu cam sînt*).

Impr.: ngrec. κάμα „mehr“ (Murnu, Rum. Lehnw. 27).

204. **CA** [2], conj. „afin que“ (numai în legătură cu *să*: *ca să*) || megl. ar. *ca* (*si*).

Lat. QUIA, devenit *QUA în poziţiune atonă (cf. Rydberg, Zur Gesch. des fr. ə, 352).

Rtr. *cha*; vit. *ca*; abr. nap. Otranto, sic. cors. sard log. *ka*; vsp. vport. *ca*.

205. **CĂ**, conj. „que, parce que“ || ir. *ke*; megl. *că* „si“; ar. *că*.

Lat. QUOD, prin trecerea lui o la *ă* ca în alte monosilabe atone.

Otranto *ku*.

In legătură cu *pentru*, *fiind* a format loc. conj.: *pentru că*, *fiind că* „parce que“ || din *că* + *ce* şi-a luat naştere vr. trans. *că ce* (Frîncu-Candrea, Rotac. 50; WgJb. IV, 328), megl. *cọ ţi*, ar. *că ţe* „pourquoi?“ din acesta s'a desvoltat conj. *căci*, † *căce*, trans. *căce*, *căceşi* (Frîncu-Candrea. ibid.; WgJb. VIII, 82) „car, parce que, † que“; trecerea lui *e* la *i* s'a întîmplat în frasă dinaintea cuvintelor începătoare cu vocală (*căce-atunci*, *căce-odată* > *căci atunci*, *căci odată*, etc.) || în ar. se alătură des pe lîngă alte cuvinte: *decă* „parce que“; *ică* „ou“; *nacă* „par hasard, est-ce que?“ *percă*, *pri-că* „que“ (comparatif); *ţecă* „quoique“.

206. **CĂCA**, vb. „chier“ || ir. *cacâ*; megl. *căcari*; ar. *căcare*.

Lat. CACARE.

Vegl. *kakur*; rtr. *chier*; it. *cacare*; sard log. *kagare*; fr. *chier*; prov. cat. sp. port. *cagar*.

Der.: *căcat* (ir. *cacât*; ar. *căcat*) „excrément“ (nap. *kakatę*; cat. *cagat*; sp. port. *cagado*; comp. rtr. *chieda*; it. *cacata*; sard log. *kagada*) || dim. *căcăţel* (sp. *cagadillo*; comp. sic. *kakateḍḍa*); *căcătuţ* (Lex. Bud.) || augm. *căcătoi* (Lex. Bud.) || *căcător* (Lex. Bud.), adj. sb. „qui fait chier, qui chie“, ar. *cicitor* (Dalametra) „latrine“ (rtr. *chi-*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

duoir; it. *cacatoio*; sard log. *kagadorżu*; comp. sp. *cagadero*; nprov. *cagadouiro*; cat. *cagadora*); *căcătură* „chiure“ (it. *cacatura*; sard log. *kagadura*; fr. *chiure*; nprov. *cagaduro*) || *căcăcios*, adj. sb. „foireux; poltron“, ar. *cîcîtos* (Dalametra) „foireux“ || *căcîce*, † *căcace* (Moxa) „foireux; pusillanime“ || *căcăreț* (Lex. Bud.) „chieur“ || *căcăloi* (Lex. Bud.), *căcălău* „tas d'excréments“, fig. „grande quantité“ || *căcărel*, *căcărea* (Lex. Bud.) „crotte, chose insignifiante“ (it. *cacherello*; Arbedo *kagarela* „sterco di pecora o di capra“, Boll. stor. Svizz. XVII, 103; sard log. *kagareḍḍa*; nprov. *cagarello*) || *căcărează*, *căcărez*, *căcăreață* (Lex. Bud.), ar. *gigirață* (Dalametra) „crotte de brebis, de chèvre“ (cf. Densusianu, Bausteine z. rom. Phil. 477) || col. *căcărie* (fig.) „affaire sale, malhonnête; frivolité“ (it. *cacheria*) || *căcări* (Lex. Bud.) „avoir envie d'aller à la selle; s'amuser à des fadaises“; *căcăli* (Laurian-Massim) „souiller d'excréments, salir (en général)“; *căcăliu*, *căcăliv* (ibid.) „qui se souille d'excréments, sale (en général); obscène“ || *căcănar* „vidangeur“ (comp. cat. *caganer*; port. *caganeira*); *căcănărie* (Polizu) „vidange“ (comp. cat. *caganería*) || zool. *căcănău* (Costinescu), *căcău* „coracias garrula“ || *căcăstoare* „latrine“, ar. *cîcîstorĭ*, pl. (Papahagi, Mat. 266) „crotte de souris“; *căcăstorar* (Lex. Bud.) „vidangeur“ || *cacăfrică* „poltron“.

Impr.: ngrec. καϰαράντζα „crotte de brebis“.

CĂCI, v. *că*.

207. **CĂDEA**, vb. „tomber“; *a se cădea* (unipers.) „convenir, être permis“ || ir. *cadę*; megl. *cădeari*; ar. *cădeare*, *cadire*.

Lat. CADĒRE (= clas. CADĔRE), atestate formele de subj. cadeat și viit. cadebit (Thes.), care dovedesc trecerea la conjugarea a doua.

Vegl. *kadar*; friul. *k'ader*; it. *cadere*; fr. *choir*; prov. *cazer*; cat. *caure*; sp. *caer*; port. *cahir*; înțelesul de „convenir“ apare des în dialectele italiene.

Der.: † *căzut*, adj. „convenable, dû“, *căzut*, sb. (Lex. Bud.) „chute“ (comp. it. *caduta*; fr. *chute*; prov. *cazuta*; cat. *cagguda*); *căzător* „qui tombe“ (comp. vit. *caditoio*); *căzătură* „chute; homme déchu, décrépit; quantité d'arbres abattus“ (Marian, Ins. 96): † „ruine“ (Coresi, Evang. Luca II, 34; comp. sp. *caedura*) || *căzămînt* (Gaster; Lex. Bud.) „chute, décadence; convenance“ (comp. it. *cadimento*; vfr. *chaement*; prov. *cazemen*; vsp. *caimiento*; port. *cahimento*) || † *cădință* „convenance, droit, privilège“ (fr. *chance*) || *cădenie* (Delavrancea) „convenance“ || † *necădere* (Gaster; Iorga, Studii XII, 281) „chose indue, illégalité“ || ar. *pricădeare* „se prosterner, implorer“.

208. **Scădea**, vb. „baisser, décroître, déduire, réduire“ || ar. *scădeare*, *scadire* „baisser, décroître, devenir pauvre“ || < EX-CADĒRE || it. *scadere*; fr. *échoir*; prov. *escazer*; cat. *escaure* || *scădere* „action de baisser., etc.; déduction, soustraction“; megl. *iscăzut*, ar. *scădzut* „pauvre“; *scăzător* „qui diminue, qui déduit“; *scăzătură* (An. Car.; Cihac) „déduction“ || *scăzămînt* „diminution, rabais, † décadence“ (Gaster; it. *scadimento*) || † *scădenie* (Iorga, Doc. Cantacuzino, 66) „préjudice“.

209. **CAL**, sb. m. „cheval“ || ir. *că*; megl. ar. *cal*.

Lat. CABALLUS,-UM.

Alb. *kal'(ε)*; rtr. *chavagl*; it. *cavallo*; sard log. *kaḍḍu*; fr. *cheval*; prov. *caval*; cat. *cavall*; sp. *caballo*; port. *cavallo*.

Der.: dim. *căluț*, zool. „grillon, sauterelle, libellule“ (Marian, Ins. 516, 518, 519, 525, 527, 559; it. *cavalluccio*); *căluleț* (Cihac; Rădulescu-Codin, Cînt. pop. 76); *căluș* „bâillon; chevalet d'un violon, chevalet de blanchisseuse; sorte de danse populaire“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 13); *scăluș* „bâillon, chevalet d'un violon, traverse du joug“ (Damé, Term.); băn. „sauterelle, libellule“ (Marian, Ins. 519, 560); *călușor* (Stamati, Wb. 559; Cihac); *călișor* (WgJb. VIII, 307), *căișori*, pl. „carrousel“; *călușel*, zool. „grillon, sauterelle“ (Marian, Ins. 525, 527), *călușea* (Polizu; Costinescu) „pouliche“; ar. *cîlic* (Dalametra) || augm. *căloi*, trans. băn. *căloi*, *căloń* (Lex. Bud.; Laurian-Massim; An. Car.; Viciu, Glos. 25) „espèce de cheminée évasée qui ramasse

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

la fumée et la conduit au grenier"; *scaloi* (Costinescu) „bâillon" || *căluşer* (*căluşan, călucean, căluşăi*, Tiktin; Novacovici, Folclor. 162; Marian, Sărb. III, 239) „sorte de danseur populaire"; *căluşer, căluşel* „sorte de danse populaire"; *căluşerie* (Frîncu-Candrea, Munţii apus. 131) „condition, corporation de ceux qui dansent le „căluşer"; *căluşeresc* (Lex. Bud.; Frîncu-Candrea, Munţii apus. 132) „concernant le „căluşer"; *căluşereşte, căluceneşte* (Marian, Sărb. III, 239) „à la manière du „căluşer" || *căiesc* „de cheval": *măcriş căiesc* (Lex. Bud.), *bubă căiască* (Tocilescu, Mat. 600), *brîncă căiască* (Gr. n. 281), *tîrpie căiască* (Novacovici, Folclor. 139), *cîrtiţă căiască* (Rev. arh. ist. III, 384), *muscă căiască* (Mehedinţi, Sîrbia) || *încăluşí* (Jipescu, Opinc. 59) şi *scăluşá* (Costinescu) „bâillonner".

Impr.: rut. калуш „Holzstück in die Speichen eingelegt zum Hemmen (Bremsen) des Wagenrades".

210. † **Călarĭu,** adj. sb. „cavalier" || ir. *călår* şi megl. ar. *călar*, adv. „à cheval" || < CABALLARIUS,-A,-UM „palefrenier, écuyer" || rtr. *chavaller*; it. *cavallaio*; sard log. *kaḍḍarżu* „trepiede grande"; fr. *chevalier*; prov. *cavallier*; cat. *cavaller*; sp. *caballero* (comp. pentru înţelesul romînesc: *andar caballero* „aller à cheval"); port. *cavalleiro, cavalheiro* || comp. alb. *kal'uar(ə)* < CABALLORIUS || col. *călărime*; ar. *cîlîríŭ* (Dalametra) || *călăraş* „soldat de la cavalerie"; *călăraşiţă* (Iorga, Doc. Callimachi II, 94) „femme d'un soldat de la cavalerie"; col. † *călăraşime* (Neculce), † *căiărăşie* (Iorga, Studii VI, 343) „cavalerie"; † *călărăşesc* (Iorga, Studii IV, 271) „concernant la cavalerie" || *călărie* „équitation" (it. *cavalleria*; fr. *chevalerie*; prov. *cavalaria*; sp. *caballería*; port. *cavallaria*; comp. alb. *kal'ərí*) || *călări* „aller à cheval"; *călărit* „équitation"; *călăritor* „qui monte à cheval"; *călărítură* (Stamati, Wb. 594; Cihac) „cavalcade" || *călăreşte* „en cavalier, à cheval" || † *încalar* (Cipariu, Princ. 123), megl. *ancalar*, ar. *(a)ncălar* „à cheval" || *încălări*, † (*a se*) *încălăra* (Letop. I, 140, 337; Mag. ist. III, 341) „monter à cheval".

211. **Călare,** adj. adv. „à cheval, cavalier" < CABALLARIS,-EM, Thes.

212. **Călăreţ,** sb. m., † adj. „cavalier" || ar. *călăreţ* || < *CABALLARĬCIUS,-A,-UM || vit. *cavallereccio* „atto a portarsi dai cavalli"; vfr. *chevalerez* „fait pour un cheval, qui se porte à dos de cheval" (Thomas, Rom. XXXII, 185) || cat. *caballeris*; sp. *caballerizo*; port. *cavallariço* < * CABALLARĪCIUS.

213. **Încăleca,** vb. „monter à cheval" —trans. *călecа* (Reteganul, Pov. ard. II, 40), probabil o formă aferesată || megl. *ancălicari*; ar. *(a)ncălicare* || IN-CABALLĬCARE || alb. *ngal'koń*; it. *incavalcare*; sard log. *inkaḍḍigare*; fr. *enchevaucher*; prov. *encavalcar*; cat. *encabalcar*; sp. *encabalgar*; port. *encavalgar* (mai obicinuită forma simplă: rtr. *chavalger*; it. *cavalcare*; sard log. *kaḍḍigare*; fr. *chevaucher*; prov. cat. *cavalcar*; sp. *cabalgar*; port. *cavalgar*) || *încălecat* „action de monter à cheval"; † *încălecător* (Ps. Sch. CLII, 1, 4) „cavalier" (comp. vfr. *chevauchoire*, adj. „qui sert pour chevaucher", sb. „chevauchée"); *încălecătură* „action de monter à cheval" (it. *incavalcatura*; fr. *enchevauchure*; nprov. *encavaucaduro*; sp. *encabalgadura*; port. *encavalgadura*; comp. it. *cavalcatura*; sard log. *kaḍḍigadura*; fr. *chevauchure*; prov. cat. *cavaucadura*; sp. *cabalgadura*; port. *cavalgadura*).

214. **Descăleca,** vb. „descendre de cheval; † occuper un pays, coloniser" || ar. *discălicare* „descendre de cheval" || < DIS-CABALLĬCARE || alb. *tškal'koń*; it. *discavalcare*; vfr. *deschevalchier*; prov. *descavalcar*; cat. *descabalcar*; sp. *descabalgar*; port. *descavalgar* (comp. it. *scavalcare*; sard log. *iskaḍḍigare*) || *descălecare, descălecat* „action de descendre de cheval; † occupation d'un pays, colonisation"; † *descălecată* (Iorga, Doc. Cantacuzino, 44) „occupation d'un pays", ar. *discălicată* „action de descendre de cheval"; † *descălecător* „fondateur d'un pays"; † *descălecătoare*, † *descălecătură* (Tiktin; Cantemir, Hron.) „fondation d'un pays", ar. *discălicătură* „action de descendre de cheval" (sp. *descabalgadura*) || megl. *priscălicari* „sauter sur quelqu'un".

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

CĂLCA, v. urm.

215. **CALCE**, sb. f. „caltha palustris, chelidonium majus, ficaria ranunculoides“—trans. *scalcie* (Lex. Bud.).

Lat. CALX, CALCEM „talon, pied de l'homme et des animaux“; înţelesul romînesc se explică din forma de copită de cal pe care o au frunzele acestei plante; de aceea de obicei se zice *calcea calului* (comp. numirile corespunzătoare fr. dial. *pied de polain*, sîrb. *kopitac* „petit sabot“) [Candrea, Rom. XXXI, 304].

It. *calce*; sard log. *kalke*; prov. *caus*; sp. *coz*.

216. **Călcîi**, sb. n. „talon; chanteau (de pain)“—băn. *călcîń(e)* || megl. *călcońŭ*; ar. *călcîńŭ*—ar. *câlcîńe* (Dalametra), sb. f. „chaussette“ || < CALCANEUM || rtr. *chalchagn*; it. *calcagno*; sard log. *kalkanżu*; vfr. *calcain*, *chauchein*; prov. *calcanh*; vsp. *calcaño* || dim. *călcîiaş* || băn. *călcîńoasa*, în expresiunea: *a o lua la călcîńoasa* (WgJb. III, 318) „se sauver, décamper“ || *călcîiá* (Tiktin; Reteganul, Pov. pop. 19, 122, 138, 208) „marcher à grands pas, s'empresser, † fouler aux pieds“ (rtr. *chalchognar*; vit. *calcagnare* „scappare, spronare“, sic. *karkańari* „calzare“).

217. **Călca**, vb. „fouler aux pieds, marcher, enfreindre; côcher; repasser“ || megl. *călcari*; ar. *călcare* || < CALCARE || rtr. *chalcher*; it. *calcare*; sard log. *kalkare*; (fr. *côcher*), vfr. *chauchier* „fouler aux pieds, presser, couvrir la femelle (en parl. des oiseaux“; acelaş înţeles în vit. *calcare* „coprire, parl. d'uccelli“; nprov. *caucá'no galino* „côcher une poule“); prov. cat. sp. port. *calcar* || † *călcată* (Ps. Sch. CXXXVIII, 3) „pas, marche“ (rtr. *chalcheda*; it. *calcata*) || *încălca* „empiéter, opprimer“; *încălcare* „empiètement, oppression“.

218. **Călcat**, sb. n. „action de fouler, de marcher; repassage“ < CALCATUS,-UM.

219. **Călcător**, adj. sb. m. „qui foule aux pieds; franchissable“ (*punte călcătoare*, Gorovei, Cimil. 308); pédale, reinette (de charpentier); fouloir de vendange“ — **Călcătoare**, sb. f. „fouloir de vendange, planche sur laquelle le potier pétrit la marche avec les pieds“; pl. *călcători*, Mehedinţi „courroies des étriers“, Muscel „chevron“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 13) < CALCATORIUS,-A,-UM; CALCATORIUM „lieu où l'on foule la vendange, pressoir“ || rtr. *chalchaduoira*; it. *calcatoio*, *calcatoia*; vfr. *chauchoir*; prov. *caucadoira*; port. *calcadouro* (comp. vsp. *calcadera*); înţelesul de „fouloir de vendange“ apare şi în aceste forme romanice || *călcătoare* (Costinescu), *călcătoreasă*, *călcătoriţă* „repasseuse“ || † *călcători* (Dosoftei, Ps. vers. 107) „frayer une route“.

220. **Călcătură**, sb. f. „pas, marche; transgression; repassage; épilepsie“—în munţii Sucevii „callosité sur le pis de la vache“ (Şez. II, 185); † „invasion“ (Cantemir, Hron.); † „peine, affliction“ (Paliia, Exod. III, 7; IV, 31) || ar. *călcătură* „pas; aire en argile mélangée avec de la bouse de vache ou du crottin de cheval“ || < CALCATURA,-AM || it. *calcatura*; sard *kalkadura*; port. *calcadura*.

221. **Călţămînt**, sb. n. „chaussure“ (Cipariu, Princ. 122; Dosoftei, Ps. vers. 55; Bobb; Polizu); *călţăminte* (Marian Sărb. I, 197); † *încălţămînt* (Cipariu, Princ. 122) şi *încălţăminte* (pl. devenit sg.) au fost refăcute după *încălţa* < CALC(I)AMENTUM, CALCIAMENTA, devenit sg. fem. || rtr. *chüzzamainta*; it. *calzamento*, *incalzamento* „poursuite“; sard *kalzamentu*; vfr. *chaucement(e)*, *enchaucement* „poursuite“; prov. *caussament(a)* „chaussure; poursuite“, *encaussament* „poursuite“; cat. *encalcement* „poursuite“; port. *calçamento*.

222. **Încălţare** (Dosoftei, V. Sf. v. WgJb. V, 112; Creangă, Scrieri II, 35), sb. f. „chaussure“ < CALCEARE + *în-* [Puşcariu, Etym. Wb. 807] || rtr. *chalzer*; it. *calzare*; vfr. *chaucier*; prov. *caussier*.

223. **Încălţătură**, sb. f. „chaussure“ (Jipescu, Opinc. 35) < CALCIATURA,-AM „pansement appliqué aux pieds du cheval“ (Mulom. Chironis, 332) + *în-* sub influenţa lui *încălţa* || it. *calzatura*; fr. *chaussure*; nprov. *caussaduro*; sp. *calzadura*; port. *calçadura*.

224. **Încălţa**, vb. „chausser; mettre des jantes à une roue“ (Costinescu;

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

Barcianu) — † *inculţa* (An. Car.) a fost refăcut după *desculţa* || ir. *încaţă*; ar. *(a)ncălţare* „chausser; ferrer (un cheval)“ || < INCALCIARE (Densusianu, Hist. l. roum. I, 169) || it. *incalzare*, sard log. *inkalzare*, vfr. *enchausser*, prov. *encaussar*, cat. *encalsar* şi vsp. *encalzar* „poursuivre“; mai întrebuinţată forma simplă: rtr. *chüzzer*; it. *calzare*; sard log. *kalzare*; fr. *chausser*; prov. *caussar*; cat. *calsar*; sp. *calzar*; port. *calçar* || *încălţat* „action de chausser“ || *încălţei* (Sbiera, Col. 92) şi *încălţti* (Reteganul, Pov. pop. 145), pl. „souliers“ || *încălţelar* (Damé) „cordonnier“ || *încălţăminte*, v. *Călţămînt*.

225. **Descălţa**, vb. „déchausser“ || ar. *discălţare* || < DĬSCALCIARE || it. *discalzare*; fr. *déchausser*; prov. *descaussar*; cat. *descalsar*; sp. *descalzar*; port. *descalçar* (comp. it. *scalzare*) || *descălţat* „action de déchausser“.

226. **Desculţ**, adj. „nu-pieds“ || ir. *rescuţ* (prin înlocuirea lui *des-* cu *res-*, cum se întîmplă des în acest dialect); ar. *disculţu* || < * DĬSCULCIUS, -A, -UM (cf. Candrea, Rev. ist. arh. VII, 78) || friul. *diškolz*, Muggia *deskols*, tir. *deškous*; Rovigno *daskulso*; vven. *descolzo*, pad. *deskolze*, trent. com. mil. *deskolz* (comp. rtr. *scuz*; sard log. *iskulzu*) || forma corespunzătoare * DĬSCALCIUS e representată de it. *discalzo*; fr. *déchaux*; prov. cat. *descals*; sp. *descalzo*; port. *descalço*.

227. **Desculţa**, vb. „déchausser“ || ir. *reskuţă* (cf. *desculţ*); ar. *disculţare* || < DĬSCULCIARE || friul. *diškolzá*; vven. *descolzar*, vic. *deskolzar*, vlomb. *descoççar*, com. mil. *deskolzá* (comp. sard log. *iskulzare*).

228. **CALD**, adj. „chaud“ || ir. *cåd*; megl. *cald*; ar. *caldu*.

Lat.: CALDUS, -A, -UM (= clas. CALĬDUS).

Rtr. *chod*; it. *caldo*; sard log. *kaldu*; fr. *chaud*; prov. *caud*; sp. port. *caldo*.

Der.: dim. *călduţ* (it. *calduccio*); *căldicel*, *căldicea* (sic. *kaudiceḍḍu*), *căldicică*; *căldişor* (ar. ~); *călduşor* (Marian, Sărb. II, 113) || *căldos* (Daul, Col. 20) „chaud“ (nprov. *caudous*; sp. *caldoso*) || *încălzi*, megl. *ancălziri*, ar. *(a)ncăldzîre* „chauffer, échauffer“ comp. vfr. *enchauder*); *încălzit* „chauffage, échauffement“; *încălzitor* „échauffant, réchauffant;“ *încălzitură* (Cantemir, Ist. ier. 262; Cihac), *încălzeală* (Polizu; Costinescu) „échauffement, chauffage“.

229. **Căldare**, sb. f. „chaudron“ || megl. *căldari*, *căldar*; ar. *căldare*.

Lat. CALDARIA, -AM; forma a doua megl. poate veni din CALDARIUM, dar se poate de altfel ca schimbarea de gen să se fi produs în acest dialect.

Rtr. *chüdera*; it. *caldaia*, *caldaio*; fr. *chaudière*; prov. *caudeira*; cat. sp. *caldera*, vsp. *caldero*; port. *caldeira*.

Der.: dim. *căldăruţă* (Gorovei, Cimil. 127; it. *caldaiuccia*; comp. friul. *k'aldiruzz*); *căldăruşe*, bot. „aquilegia nigricans“, ar. *cîldiruşă* (Dalametra); băn. *căldăruşcă* (An. Car.; megl. ~) || augm. *căldăroi* || trans. *căldărău* (Viciu, Glos. 23) „bois qui sert à soutenir la chaîne du chaudron“ || *căldărar* „chaudronnier“; Gorj „bois qui soutient la chaîne du chaudron“ (rtr. *chüdirel*; it. *calderaio*; vfr. *chauderier*; nprov. *caudeirié*; cat. *calderer*; sp. *calderero*; port. *caldeireiro*); *căldărăreasă* (Costinescu) „chaudronnière“ || *căldărărie* „chaudronnerie“ (cat. sp. *caldereria*; port. *caldeiraria*) || † *căldărăresc* (Cantemir; Iorga, Studii V, 357) „de chaudronnier“ || trans. *căldări* (Lex. Bud.) „salir, noircir“.

Impr.: ngrec. καρδάρι „Melknapf, Melkgefäss“.

230. **Căldură**, sb. f. „chaleur“ < * CALDURA, -AM || Muggia *k'aldura*; it. *caldura*; sard camp. *kardura*; nprov. *cauduro* || dim. *căldurică* (Tiktin; Creangă, Scrieri I, 251) || *călduros*, ar. *cîlduros* (Dalametra) „chaud“ (nprov. *caudurous*) || ar. *căldureaţă* „chaleur“ || ar. *ngîldurari* (Dalametra) „chauffer“.

231. **Scălda**, vb. „baigner“ || ir. *scadă*; megl. *scăldari*; ar. *(a)scăldare* || < EXCALDARE „mettre dans l'eau chaude“ (pentru înţelesul romînesc, comp. excaldatio „bain chaud“) || rtr. *schalder*; it. *scaldare*; fr. *échauder*; prov. *escaudar*; cat. sp. port. *escaldar* (comp. sard log. *iskaldire*) || *scaldă*, *scălduşe*, *scălduşcă* „bain, baignoire“; băn. trans. *scăldare* „balneum“ (An. Car.; Viciu, Glos. 75); *scăldat* „action de

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

baigner“ (nprov. *escaudat* „mets limousin, espèce de polenta, farine de sarrasin qu'on fait cuire, délayée dans l'eau“; comp. it. *scaldata*); *scăldător*, adj. sb. „qui baigne“ (it. *scaldatoio*; fr. *échaudoir*); *scăldătoare* (ar. ~) „bain, baignoire“; *scăldătură* (ar. ~) „action de baigner“ (fr. *échaudure*; prov. *escaudad'ura*; cat. port. *escaldadura*; comp. sard log. *iskaldidura*).

232. **Scăldăciune**, sb. f. „action de baigner“ (Marian, Naşt. 255) < EX-CALDATIO,-IONEM.

233. **CĂLDĂRAŞ**, sb. m. „bouvreuil“. Lat. * CARDĬLLUS,-UM „chardonneret“ + suf. dim. -*aş* (= clas. CARDUĒLIS, devenit CARDĒLIS, atestat la Petroniu, şi CARDELUS, Thes. gl. I, 182, din care apoi prin substituire de sufix * CARDĬLLUS, CARDELLUS, Thes. gl. I, 11, 181). Forma dispărută * *cărdel* a dat în combinaţiune cu suf. dim. -*aş*: * *cărdelaş*, care apoi prin etimologie populară a devenit *căldăraş* (comp. formele romanice, şi în special cele dialectale fr. de mai jos).

It. *cardello* (cu *e* deschis sub influenţa derivatelor cu *ello*), abr. *kardillę*, sic. *kardiḍḍu*; nprov. *cardil*; alături de acestea numeroase derivate: it. *cardelletto, cardellino, calderino, carderino, calderello*, pist. *karderuğio*, vit. pist. *calderugio*; vfr. *chardereul*, fr. dial. *chardounari, chaudronnier* (prin etim. populară sub influenţa lui *chaudron*), *chetronurier*; nprov. *cardelino, cardarino, cardelineto, cardino, cardineto, cardenillo, cardinolet, cardonel, cardonnet, cardouniera* (cf. Rolland, Faune II, 187).

234. **CALE**, sb. f. „chemin, route, voyage, moyen“ — Oşani „fois“, în expresiunea *d'o cale* (*d'o căliţă*) „une fois“ || ir. *cåle*; ar. *cale* „chemin, route, voyage; fois“ (*ună cale* „une fois“).

Lat. CALLIS,-EM.

Vegl. *kal*, şi cu înţelesul de „fois“ ca în romîneşte (paraleiismul acesta semantic „chemin—fois“ se mai întîlneşte şi în alte limbi, cf. Bartoli, Dalm. I, 292); it. sp. *calle*.

Der.: dim. *călicea* (Lex. Bud.; Marian, Leg. 276, Ins. 174; ven. vic. *kaleśela*, regg. mod. mir. bol. *kalśela*); *călicioară* (Lex. Bud.); *călişoară* (ar. ~) || *călător* (ar. ~), adj. sb. „voyageur“, formaţiune identică cu lat. viator, viatorius (comp. alb. *uðetar* şi *uðetor*, *rugetar* „Reisender“ < *uðe* „Weg“, *rugę* „Gasse“) || *călători* „voyager“; act. „transporter“ (Şez. I, 112; Voronca, Dat. cred. 782; Sevastos, Cînt. 150); *a se călători* „s'en aller, partir“; *călătorit*, *călătorie* „voyage“.

CAM, v. *ca*[1].

235. **CĂMAŞE**, sb. f. „chemise; placenta“ || ir. *cămęşę*; megl. *cămęşă*; ar. *cămeaşe*.

Lat. CAMĪSIA,-AM.

Friul. *k'amežę*; bellun. *kamesa* || în restul domeniului intîlnim forme care au la bază pe CAMĪSIA,-AM: alb. *kemišę*; rtr. *chamischa*; it. *camiscia*; fr. *chemise*; prov. cat. *camisa* (sard log. *kamija*; sp. port. *camisa*); vegl. *kamajsa* poate fi CAMĪSIA ori CAMĪSIA (cf. Meyer-Lübke, Beton. im Gall. 17; Salvioni, Arch. gl. XVI, 253, 293).

Der.: dim. *cămăşuţă*, megl. *cămişuţă*; *cămeşuie* (Tiktin; Cihac; Paliia, Exod. XXVIII, 42; XXXIX, 25; Viciu, Glos. 25); mold. trans. bucov. *cămeşuică* (Lex. Bud.; Creangă, Scrieri II, 75; Marian, Nunta 345, 351, Naşt. 331); *cămăşcioară* (Ştefulescu, Gorjul LXIV); megl. *cămişočcă*; ar. *cămişiţă*, *cămişică*, *cîmişotă* (Dalametra) || augm. *cămeşoi*.

236. **CAP**, sb. n. „tête; chevet, bout; commencement; chef“; pl. *capete* „têtes, etc.; capital“, *capuri*, dial. „têtes, etc., † taxe par tête“ || ir. *cåp*, pl. *cåpuri*; megl. *cap*, pl. *capiti*; ar. *cap*, pl. *capite*.

Lat. CAPUT; din punct de vedere fonetic forma romînească s'ar putea explica şi din lat. vulg. CAPUS, atestat în CIL. XIII, 3683 şi representat într'o parte a domeniului romanic occidental; cum arată însă pl. *capete* < CAPĬTA trebue mai curînd să admitem derivarea din CAPUT; pl. *capuri* este o formaţiune tîrzie.

Vegl. *kup*; rtr. *cho*; it. *capo*; sard log. *kabu*; cat. prov. *cap*; sp. port. *cabo* < CAPUT ori CAPUS || fr. *chef* < CAPUS.

Der.: dim. *căp(u)şor*; *căpuţ* (it. *capuccio*); ar. *cîpic* (Dalametra) || *capăt*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

„bout, extrémité, commencement, comble“, refăcut din pl. *capete* (mil. *kaved* „tralcio novello della vite“; sard log. *kabidu*, *kabida*) || ar. *căpie* „commandement“ || *căpetenie* „chef, commandant“ || *capeş* „avisé, énergique“ || *căpătui* „caser“; *căpătuială* „action de caser, établissement“ || zool. *capovenie* (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 14), *vîrtecap* şi *capîntortură* (v. *Toarce*) „torcol“.

237. **Căpeţel**[1], sb. n. „bout, † commencement; † chapiteau; petite aumône“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 14) — trans. *chepeţăl* (Viciu, Glos. 28) „fichu, voile de tête“ < CAPĬTĔLLUM „tête (d'aiguille), chapiteau de colonne, bout de surgeon“ || rtr. *chavdé*; it. *capitello*; prov. *capdel*; cat. *capdell*; sp. *caudillo*; port. *cabedello*.

238. **Căpeţel**[2] (*căpeţea*, *căpeţală*, sb. f.), sb. n. „bride“ — bucov. *căpeţala morii* „bois qui supporte l'arbre de couche du moulin“ (Sbiera, Col. 23; comp. vfr. *chevecel* „pièce de bois sur laquelle tourne le tourillon de l'arbre d'un moulin“) < CAPĬTIUM + *-el*; forma dispărută **căpăţ* avea tot înţelesul de „bride“, ca parte din formele romanice corespunzătoare: com. *kavez*, mil. *kavezz*, abr. *kapezzę*, nap. *kapizzę*, sic *kapizzu*; vfr. *chevez*; prov. cat. *cabes*; sp. *cabezo*; port. *cabeço* (comp. rtr. *chavezza*; it. *cavezza*; vfr. *chevece*; prov. *cabeissa*; sp. *cabeza*; port. *cabeça*); din *căpeţel* - pl. *căpeţele* s'a refăcut, prin analogie, singularul *căpeţea*, *căpeţa*, din al cărui pl. *căpeţale* şi-a luat apoi naştere un nou singular *căpeţală* || trans. *căpăţan*, *căpuţan* (Viciu, Glos. 26) „bride“ e resultat din *căpeţel* prin schimbare de sufix.

239. **Căpăţînă**, sb. f. „crâne, tête, pomme (de chou), gousse (d'ail), pain (de sucre), moyeu (d'une roue)“ || ar. *căpăţînă* || * CAPĬTĪNA,-AM || alb. *kaptinę* (comp. vit. *capitino* „capocchia del manfanile“, triest. *kavidin*, ferrar. mant. *kavdin*, parm. mod. *kavden* „capezzolo, papilla“, mil. *kavedin* „stoppa di filaticcio“) || trans. *căpăţînaŕ* (Viciu, Glos. 26) „licou“ || *căpăţînos* „qui a une grosse tête, têtu“ || *a se încăpăţîna* „s'obstiner“; *încăpăţînare* „obstination“ || *descăpăţîna* (Tiktin) „décapiter“.

240. **Căpătîi**, sb. n. „chevet, bout; oreiller; chantier, morceau de bois qui sert de support; bois qui supporte l'arbre de couche d'un moulin“; băn. „charge de bois qu'on peut porter sur la tête“ || megl. *căpiţoňŭ*, *cupiţoňŭ* şi ar. *căpiţiňŭ*, *căpiţuňŭ* „oreiller“ || < CAPITANEUM, din adj. CAPITANEUS,-A,-UM „capital“; pentru înţelesul de „oreiller“, comp. capitale „cervical“ (CGL. II, 460; V, 353), sard log. *kabidale* „cuscino“ || comp. Muggia *kavedaňa*; Rovigno *kavadaňa*; it. *capitagna* < CAPITANEA.

241. **Căpăta**, vb. „obtenir, recevoir“ — trans. „cueillir“ (Daul, Col. 57; Conv. lit. XX, 1006; comp. forma sardă) || ar. *căpitare* „tondre les brebis autour de la tête“ || < * CAPITARE (atestat in capitare, CGL. III, 451, 483); înţelesul dr. şi al formelor romanice corespunzătoare se explică din acela pe care-l avea caput: 1° „capital“ (> „faire fortune, gagner“) şi 2° „bout“ (> „arriver au bout“); cf. Ascoli, Arch. gl. XI, 428 || alb. *kap(ę)toń* „dépasser“; Muggia *kapitá* (pentru înţelesul dr. comp. *kapitá una malatia*, Arch. gl. XII, 272 = *a căpăta o boală*); it. *capitare*; sard log. *kabidare* „raccogliere“ (comp. sard log. *akkabidare*; vfr. *acheder* „obtenir“; prov. *acaptar*; vsp. *acabdar*, Thomas, Mélanges, 4) || *căpătat* „action d'obtenir“ || ar. *capit* „laine de la tête“ || *căpătătură* (Lex. Bud.) „enfant trouvé“ || † *încăpăta* (Cantemir, Hron.) „trouver“ (comp. incapitare citat mai sus).

242. **Scăpăta**, vb. „1° devenir pauvre; 2° décliner, se coucher (en parl. du soleil); 3° baisser (en parl. des eaux); être sur le point de tomber, broncher“ (Marian, Desc. 162; Lex. Bud.; Laurian-Massim; Damé, Term.; Dosoftei, V. Sf. oct. 3; Şez. I, 262) || megl. *scăpătari* „décliner, se coucher (en parl. du soleil)“; ar. *(a)scăpitare* „disparaître, engloutir; décliner, se coucher (en parl. du soleil)“ || * EXCAPITARE; înţelesul de sub 1° se explică din caput „capital“, cel de sub 2° din „sommet (d'une montagne“; comp. alb. cal. *kaptimi* „Sonnenuntergang“, *kaptę* „Rück-

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

seite eines Berges"; cf. Densusianu BSF. II, 11) || alb. *škupʃtoń* „devancer"; rtr. *schavder* „Schaden leiden an einer Handlung, ausweichen"; it. *scapitare* (comp. prov. *descaptar*; vsp. *descabdar*) || *scapăt* (Dosoftei, Ps. vers. 58, 393; Tocilescu, Mat. 152, 1574), megl. *scapit*, ar. *(a)scapit* şi *(a)scapita* „coucher du soleil" (rtr. *schevd* „Verlust"; it. *scapito*); *scăpătare* „appauvrissement, revers de fortune; coucher du soleil", megl. *scăpitari* „coucher du soleil", ar. *(a)scăpitare* „disparition, engloutissement; coucher du soleil"; *scăpătat*, megl. *scăpitat*, ar. *(a)scăpitată* „coucher du soleil" || *scăpătăciune* (Costinescu; Laurian-Massim; Ureche, Leg. I. 22), *scăpăciune* (Laurian-Massim; Gaster; Iorga, Studii VI, 19, 115, 418; VII, 20; VIII, 113; WgJb. IX, 229) „indigence" (comp. capitatio).

Impr.: ngr. σκαπετῶ „fliehe" (Murnu, Rum. Lehnw. 42).

243. **CĂPĂSTRU,** sb. n. „licou; bois qui supporte l'arbre de couche d'un moulin" (Damé, Term. 153) || ir. megl. *căpestru*; ar. *căpestru*, *căprestu*.

Lat. CAPĬSTRUM.

Vegl. *kapjastro*; rtr. *chavaister*; it. *capestro*; sard log. *krabistu*; fr. *chevêtre*; prov. cat. *cabestre*; sp. *cabestro*; port. *cabresto*.

Der.: *căpestrel* (it. *capestrello*; port. *cabrestilho*; comp. capistellum); *căpăstraş* (Tiktin) || ar. *cîpistrusiri* (Dalametra) „mettre un licou".

Impr.: rut. капестра, капарства „Halfter, Zaum".

244. **Căpăstra,** vb. „clore" (Tiktin) < CAPĬSTRARE || nprov. *cabestrá*; sp. *cabestrar* || *căpăstrare* (Săghinescu, 47) „sorte de couture faite autour d'une pièce de racommodage".

245. **Încăpăstra** „mettre un licou"; fig. „lier la langue à qqn." (Lex. Bud.; Polizu) < INCAPĬSTRARE || it. *incapestrare*; sard log. *inkrabistare*; fr. *enchevêtrer*; nprov. *encabestrá*; cat. sp. port. *encabestrar*.

CĂPĂTA, v. *cap*.

CĂPĂTÎI, v. *cap*.

CĂPĂŢÎNĂ, v. *cap*.

246. **CĂPISTERE,** sb. f. „maie, huche à farine" — † **CĂPESTER** (An. Car.) || megl. *căpisteari*, *căpister*; ar. *căpisteare*.

Lat. CAPĬSTERIUM, *CAPĬSTERIA,-AM.

Sen. aret. *kapisteo*, perug. *kapestio*, roman *kapisk'ere*, abr. *kapištjera*, *kapištjerę*.

247. **CAPRĂ,** sb. f. „chèvre, chevalet, chèvre (à soulever des fardeaux), ferme (de charpentier), chevalet du dévidoir, compas de tonnelier; siège d'une voiture; cheminée des maisons de paysans" (Viciu, Glos. 26) || ir. *căprę* şi megl. ar. *capră* „chèvre".

Lat. CAPRA,-AM.

Alb. *k'epr*ə; rtr. *chevra*; it. *capra*; sard log. *kraba*; fr. *chèvre*; prov. cat. sp. port. *cabra*.

Der.: dim. *căpruţă* (sic. *krapuzza*); *căpriţă* şi *căprişoară*, bot. „atriplex litoralis, salicornia herbacea"; *căpricică* (Tocilescu, Mat. 637); ar. *cîprul'ă* (Dalametra) „chevron" || augm. Ţara Haţegului *căproi* (Rev. cr.-lit. IV, 141), băn. *căproń* „support du dévidoir" || col. băn. *căpramă* || *căpresc* (Tiktin; Tocilescu, Mat. 564) „de chèvre" || *căpriu* (Oşani *căprĭiu*), *căprui* (*crăpui* Polizu; Teodorescu, P. pop. 394) „brun (en parl. des yeux"; vit. *caprigno*, abr. *kapreńę*, sic. *krapińu*) || ar. *caprindzu* (Dalametra) „osselet de chèvre".

248. **Căprar,** sb. m. „chevrier" || megl. ar. *căprar* || < CAPRARIUS,-UM || rtr. *chavrer*; it. *capraio*; sard log. *krabarżu*; fr. *chevrier*; prov. *cabrier*; cat. *cabrer*; sp. *cabrero*; port. *cabreiro* || *căprărie* (Şez. III, 9) „endroit où paissent ou se reposent les chèvres" (sic. *krapa-ria*; prov. *cabreria*; sp. *cabrería*) || col. ar. *cîprîríŭ* (Dalametra).

249. **Căprăreaţă** (băn.), sb. f. „endroit où paissent ou se reposent les chèvres" || ar. *căpărleaţă*, *căpărleadză* (< *căprăreaţă* prin disimilarea celui al doilea *r*, metatesa *ră* > *ăr*, şi schimbare de sufix, în forma din urmă) || < *CAPRARĬCIA,-AM || vit. *caprareccia* (comp. fr. *chevrerez* „qui nourrit des chèvres", Thomas, Rom. XXXII, 192; sp. *cabreriza*).

250. **Căprină** (megl. ar.), sb. f. „laine

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

de chèvre“ < CAPRĪNA-AM || vegl. *kaprajna*; vvic. *kavrina* „pergamena“; sp. *cabrina* (comp. it. *caprino*; vfr. *chevrin* „de peau de chèvre“; prov. *cabren*).

251. **Căprior**, sb. m. „chevreuil, chevron“ — **Căprioară**, sb. f. „chevrette“ || ar. *căprioară* || < CAPRIOLUS,-UM; CAPRIOLA,-AM | alb. *kapruał*, *kaproțe*; rtr. *chavriöl*, *chavrioula*; it. *capriuolo*; sard log. *krabolu*, *krabola*; fr. *chevreuil*; prov. *cabirol*, *cabirola*; cat. *cabirol* || dim. *căpriorel* (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 14), *căprioraș* (Marian, Sărb. III, 138) „petit chevron“ || *căpriorí* (Tiktin) „poser des chevrons“; *căprioreală* (Tiktin) „ensemble des chevrons“.

252. **Caprifoĭ**, sb. m. „chèvrefeuille“, *caprafoi* (Polizu; Șez. II, 23) < * CAPRIFOLIUM || it. *caprifoglio*; vfr. *chevrefeuil* (fr. *chèvrefeuille*); prov. *caprifuelh*.

253. **CAR**[1], sb. n. „char; ourse (constellation)“ || megl. ar. *car*.

Lat. CARRUM (pentru înțelesul de „ourse“, cf. Densusianu, Arch. lat. Lex. XII, 425).

Alb. *kaře*; rtr. *char*; it. *carro*; sard *karru*; fr. *char*; prov. *car*; cat. sp. port. *carro*.

Der.: dim. *căruț*, *căruță* (ar. ~; friul. *k'aruzz*; it. *carruccio*; sass. *karruzzu*); *cărucior*, *cărucioară*; *cărucean*; *căruie* (Marian, Ins. 115), megl. *căru'u*, *cărluș* și *cărlăuș*, ar. *cîru'ŭ* și *cîruș* (Dalametra) „poulie, rouette à gorge“ (comp. it. *carrucola*); Maramureș *căru'el*, *căru'an* (Țiplea, P. pop. 106) | augm. *căroi* și *căran* (Polizu), *căroaie* (Tocilescu, Mat. 620; Viciu, Glos. 27) || *căruțar* (ar. ~), *căruțaș*, *cărucer* (Tiktin) „charretier“; col. *căruțărie* (Tiktin) | trans. *căruța* (Lex. Bud.: Barcianu) „charrier“.

Impr.: ung. *karuca* (Szinnyei); bulg. каруца „charrette“ > каруцарь; rut. кароуча, sîrb. *karuce* > *karučice* „Carrosse, zweirädiger Düngerkarren“; ngrec. καρούλι „Winde, Rolle“.

254. **Cărare**, sb. f. „sentier; raie (des cheveux)“ — băn. *călare* (WgJb. III, 318) || ar. *cărare* || < CARRARIA,-AM (Densusianu, Hist. l. r. I, 159) | alb. *kařare*; Münsterth. *k'arrera* (Carisch); vit. *carraia*, vvic. *carrara*, mant. piac. regg. *karrera*, parm. *karrara*; vfr. *chariere* „grand chemin, route, voie, trace“, Dompierre *tseraero*; prov. *carriera*; cat. sp. *carrera*; port. *carreira* | dim. *cărărea* (Reteganul, Pov. ard. IV, 67; sp. *carrerilla*); *cărărușe* > *călerușe* (Mîndrescu, Lit. pop. 96); *cărăruță* (Cihac; Gutinul, 11); *cărăruie*; *cărăruică* || trans. *cărărat* „bariolé“ (cf. Jipescu, Opinc. 79).

255. **Căra**, vb. „charrier, transporter“; *a se căra* „s'en aller“ < * CARRARE || sard log. *karrare* | *cărat* „transport“; *cărător*, adj. sb. „qui transporte“ (rtr. *charraduor*); *cărătură* „transport“ (rtr. *charradüras*, pl. „Abfall von Aehren beim Laden“) || *căruș* „charretier“; *cărăușie* „charriage; taxe de charriage, métier de charretier“; † *cărăuși* „aurigam agere“ (An. Car.); *cărăușit* (Reteganul, Bibl. pop. 40) „charriage, métier de charretier“.

Impr.: rut. караоуша „grosser Lastwagen“.

256. **Carcă**, vb. ir., ar. *cărcare* (Weigand, Arom. II, 310) „charger“ < CAR-R(Ĭ)CARE (Densusianu, Hist. l. roum. I. 166) || rtr. *charger*: it. *car(i)care*; fr. *charger*; prov. *cargar*; cat. *carregar*; sp. *cargar*; port. *carregar*.

257. **Încărca**, vb. „charger“ || ir. *ăncărcă*; megl. *(a)ncărcari*; ar. *(a)ncărcare* „charger, rendre enceinte (comp. bucov. *încărcată* „enceinte“, Marian, Naș. 10) || < IN-CARR(Ĭ)CARE | alb. *ngarkoń*; rtr. *incharger*; it. *incar(i)care*; sard log. *ingarrigare*; vfr. *enchargier*; prov. *encargar*; cat. *encarregar*; sp. *encargar*; port. *encarregar* | *încărcat* „action de charger“; *încărcător*, sb. „chargeur“ (comp. nprov. *cargadouiro*), *încărcătură*, ar. *(a)ncărcătură* „charge, chargement“ (comp. prov. vsp. *cargadura*).

258. **Descărca**, vb. „décharger“ || megl. *discărcari*; ar. *discărcare* || < DIS-CARR(Ĭ)CARE || alb. *tškarkoń* (Christophorides); friul. *diškargá*; it. *discar(i)care*; sard log. *disgarrigare*; fr. *décharger*; prov. *descargar*; cat. *descarregar*; sp. *descargar*; port. *descarregar* (comp. alb. *škarkoń*; rtr. *schar-*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

ger; it. *scaricare*; prov. *escargar*) || *descărcat*, ar. *discărcat* „action de décharger“; *descărcător* „déchargeur“ (comp. nprov. *descargadouiro*); *descărcătură*, ar. *discărcătură* (Dalametra) „décharge, déchargement“ (sp. *descargadura*).

259. **CAR**[2] (mai întrebuinţat pl. *cari*), sb. m. „artison“.

Lat. CARIUS,-UM (CGL. V, 444 = clas. CARIES) || Rovigno *kjero*; nap. *kairo* || alb. *k'ere*; rtr. *chaera*; nap. *kaira*; nprov. *queiro*; cat. arag. *quera* <* CARIA,-AM.

Der.: *cărete* (Marian, Ins. 295, 391; Rev. cr.-lit. III, 92) „achronia alveolaria, piophila casei“ || *cări* „ronger (comme les artisons)“.

CĂRA, v. *car*[1].

CĂRARE, v. *car*[1].

260. **CĂRBUNE**, sb. m. „charbon“ || ir. *cărbur(e)*; ar. *cărbune* || < CARBO, -ONEM || rtr. *cravun*; it. *carbone*; sard log. *karbone*; fr. *charbon*; prov. cat. *carbó*; sp. *carbon*; port. *carvão* || dim. *cărbunel* (nprov. *carbouneu*; sic. *karvuneḍḍu*; comp. it. *carbonella*; sp. *carbonilla*); *cărbunaş* (Tiktin; Gaster; Marian, Naşt. 371; Sevastos. Cînt. 175) || col. *cîrbunami* (Dalametra) || *cărbuní* (Polizu) „carboniser“ (comp. fr. *charbonner*; nprov. *carbouná*).

261. **Cărbunar**, sb. m. „charbonnier“; zool. „cormarin“ (Tiktin) || ir. *cărburâr*; ar. *cărbunar*, fem. *cărbunară* || < CARBONARIUS,-UM || rtr. *cravuner*; it. *carbonaio*; sard log. *karbonarżu*; fr. *charbonnier*; nprov. *carbounié*; cat. *carboner*; sp. *carbonero*; port. *carvoeiro* || *cărbunăreasă* „charbonnière“ || *cărbunărie* „métier de charbonnier, charbonnerie“ (sp. *carbonería*; port. *carvoaria*) || ar. *cîrbunîrlichiă* (Dalametra) „métier de charbonnier“ || *cărbuniu* (Marian, Crom. 51), adj. „couleur de charbon“.

262. **CARE**, adj. pron. rel. şi interog., m. f. „lequel, qui, quel“; gen.-dat. sg. *cărui(a)*, *cărei(a)*; nom.-ac. pl. *care* şi *cari*, m. f.; gen.-dat. *căror(a)* —† *carele*, *carea*; *carii*, *carele* şi *carile* || ir. *cârle*, *cârę*, pl. *cârl'i*, *cârle*; megl. *cari*, genit. *lu cruĭ*, dat. *la cari*; ar. *ca(r)e* şi *carĭ*, pl. *ca(r)ĭ*.

Lat. QUALIS,-EM.

Rtr. *quel*; it. *quale*; sard log. *kale*; fr. *quel*; prov. cat. *qual*; sp. *cual*; port. *qual*.

Der.: *careş* „chacun, †quel“, † *careleş* „chacun“ || *careva* „quelqu'un“ || *oare-care*, *oare-şi-care*, †*varecare* „quelque, certain“; *ori-care*, *ori-şi-care*, *veri-care* „n'importe lequel“ || *fiecare*, *fieşcare*, *fieştecare*, *fiteşcare*, † *fieşteşicare* (Ştefulescu, Gorjul, 112) „chaque, chacun“ (pentru aceste compuse, v. *Fi*, *Oară*, *Vrea*) || megl. *crăşti*, *caşti* (pe lîngă alte pron. ori adv.) „n'importe...“; ar. *carişte*, *căĭşti* (pe lîngă pron. şi adv.) „qui sait, n'importe...“; megl. *ţiştucari*, ar. *ţeştucare* „n'importe lequel“ || ar. *ca(r)ĭţi(do)* „n'importe lequel“ || *niscare*, *niscai(va)* „quelque(s), certain(s)“; ar. *ţenuscari* „n'importe lequel, chacun“; v. *Şti*.

263. **CĂRINDAR**, sb. „janvier“ (cf. Marian, Sărb. I, 95)

Lat. CALENDARIUS,-A,-UM „qui a lieu aux calendes“; înţelesul romînesc se explică probabil prin faptul că sărbătoarea păgînă a calendelor lui ianuarie a fost de o parte confundată cu crăciunul (v. forma nprov.) şi de altă parte cu începutul anului.

Aret. *kalendeo* || comp. alb. *kałenduar* „janvier“ <* CALENDORIUS; nprov. *calendreu* „nom qu'on donne aux douze jours qui précédent la Noël“; Rovigno *kalenbre* „i 12 giorni precedenti la vigilia di Natale“.

264. **CĂRMĂNA**, vb. „carder“ (Lex. Bud.; Şez. V, 54).

Lat. CARMĬNARE.

It. *carminare*; sard log. *(b)arminare*; prov. cat. sp. *carmenar*; port. *carmear*.

265. **Scărmăna**, vb. „carder“; fig. „houspiller“ — *scălmăna* (Marian, Ins. 475) || ar. *scărminare* || < EX-CARMĬNARE, tir. *skarmenar*; parm. *sgarminar*, sic. *skarminari*; sard camp. *skraminai*; nprov. *escarmená*; sp. *escarmenar* || *scărmănat* „cardage“, fig. „houspillement“; *scărmănător* (Barcianu; comp. sard gal. *graminatori*), *scărmănătoare* „carde“; *scărmănătură*,

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

ar. *scîrmînătură* (Dalametra) „cardage“; fig. „houspillement, rossade“ (comp. sard gal. *graminatura*) || megl. *rascărminari* „carder“.

266. **CARNE**, sb. f. „chair, viande“ || ir. *cărne*; megl. *cărni*; ar. *carne*.
Lat. CARO, CARNEM.
Vegl. *kuorno*; rtr. *charn*; it. *carne*; fr. *chair*; prov. cat. *carn*; sp. port. *carne*.
Der.: dim. *cărnicea* (An. Car.; Cantemir, Div. lum. 98; sic. *karničeḍḍa*; sp. *carnecilla*); *cărnicică* (sp. *carnecica*); *cărnişoară*; *cărniţă* (Marian, Sat. 22); *cărnicioară* (Lex. Bud.) || *cărniu*, adj. „couleur de chair“ (Tiktin; Marian Crom. 51; sic. *karniñu*) || *cărnicios* (Tiktin) „charnu“ || ar. *cărneciu* (Mihăileanu), *cîrniciu* (Dalametra) „gibecière“ (comp. nprov. *carnié* „sac de chasseur“).

267. **Cîrnaţ** (*cîrnat*, *cîrnate*), sb. m. „saucisse“ || megl. *cărnat* || <*CARNACIUS,-UM; formele *cîrnat*, *cîrnate* au fost refăcute după analogia sb. în *-at,-ate* || sic. *karnazzu* „carniccio“; vsard (Stat. Sass.; Arch. gl. XIII, 117) *carnatu* „salsiccia“; nprov. *carnas*; port. *carnaz* (comp. it. *carnaccia*; prov. cat. *carnassa*; sp. *carnaza*; port. *carnaça*) || dim. *cîrnăţel*; *cîrnăcior* || *cîrnăţar* „charcutier“ (prov. *carnacier*; cf. cat. *carnicer*; sp. *carnicero*; port. *carniceiro*); *cîrnăţăreasă* „charcutière“; *cîrnăţărie* „charcuterie“ (sic. *karnazzaria*; cf. prov. cat. sp. port. *carniceria*).

268. **Cărnar** (ar.), sb. m. „boucher“ (Mihăileanu) <CARNARIUS,-UM || it. *carnaio*; fr. *charnier*; prov. *carnier*; sp. *carnero* || ar. *cărnărău* (Mihăileanu) „boucher“.

269. **Cărnos**, adj. „charnu“ || ar. *cărnos* || <CARNOSUS,-A,-UM || rtr. *charnus*; it. *carnoso*; prov. cat. *carnos*; sp. port. *carnoso* || *cărnoşie* (Costinescu; Tiktin) „charnure“ || *cărnosi* (Barcianu; Creangă, Scrieri I, 211) „écharner“; *cărnoşitor* (Cihac), adj. sb. „qui écharne“.

270. **Cărneleagă** (*cîrne-*, *cărni-*, *cîrnileagă*), pl. *cărnilegi* „carême“ (cf. Marian, Sărb. I, 114) || ar. *cîrleagă* (Dalametra) || CARNEM-LĬGAT „c'est-à-dire l'époque pendant laquelle on s'astreint, on se lie à ne pas manger de la viande“.

271. **CĂROARE** (*căloare*), sb. f. ar., megl. *căloari* „chaleur excessive“.
Lat. CALOR,-OREM; formele cu *l* sînt resultate prin disimilaţiune.
Rtr. *chalur*; it. *calore*; sard log. *kalor*; fr. *chaleur*; prov. sp. port. *calor*.
Der.: ar. *ngîlurari* (Dalametra) „se chauffer au soleil“ (comp. it. *incalorire*; nprov. *encalourí*).

272. **CARPIN** (*carpine*, *carpen*), sb. m. „charme“ || megl. ar. *carpin*.
Lat. CARPĬNUS,-UM.
Friul. *k'arpin*; it. *carpino*, *carpine*; fr. *charme*; nprov. *caupre*; cat. sp. port. *carpe*.
Der.: dim. *cărpinuţ* (Doine, 274); *cărpinel* (comp. it. *carpinella*) şi *cărpinaş* (Costinescu); *cărpeniţă* „carpinus duinensis“ || *carpină* „fruit du charme; melampyrum“ || col. *cărpinet* (vit. *carpineto*; vfr. *charmoi*; comp. fr. *charmoie*; nprov. *cauprenedo*); *cărpiniş*.

273. **CARTE**, sb. f. „livre, lettre, acte, document; instruction, culture“ || megl. *carti* „livre, lettre“; ar. *carte* „papier, livre, lettre“.
Lat. CHARTA,-AM; forma romînească este sau pl. CHARTAE sau a fost refăcută din pl. *cărţi* după modelul lui *parte-părţi* (comp. Lucca *karte*, Arch. gl. XVI, 435); înţelesul formei ar. de „papier“ poate fi moştenit din latineşte sau împrumutat din ngrec. χάρτης ori alb. *kartə* <it. *carta*.
Rtr. *charta*; it. *carta*; sard *karta*; fr. *charte*; prov. cat. sp. port. *carta*.
Der.: dim. *cărticea*; *cărticică*; *cărţulie*; *cărţişoară* (Costinescu); †*cărţăluie* (Varlam, ap. Bianu-Hodoş, Bibliogr. I, 151).

274. **CĂRUNT**, adj. „gris (en parl. des cheveux)“ || ar. *cănut*.
Lat. CANUTUS,-A,-UM, din care *cănut* >**cănunt* > *cărunt*.
Münsterth. *chanïid*; it. *canuto*; sard log. *kanudu*; fr. *chenu*; prov. cat. *canut*; vsp. *canudo*.
Der.: dim. *căruncior* (Tiktin); *căruţiu* (Cihac); *căruţică* (Damé), ar. *cînutic* (Dalametra) || *căruntează* (Lex. Bud.; Alexandri, P. pop. 252; it. *ca-*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

nutezza; vfr. *chanuece*), *căruntețe*, sg. pl. „canitie, vieillesse“ || *cărunție* „canitie, vieillesse“ || *cărunți*, ar. *cînuțîri* (Dalametra) „grisonner“ (vfr. *chanuir*; prov. *canuzir*); *căruntează* (Damé) „action de grisonner“ || *încărunți*, ar. *ngînuțîri* (Dalametra), Mehedinți *încărunța*, trans. *încărunta* (Reteganul, Trand. 20) „grisonner“ (it. *incanutire*; prov. *encanuzir*; comp. vfr. *chanuer*).

Impr.: ngr. κανοῦτου „grau, von einer Ziege“ (Murnu, Rum. Lehnw. 27).

275. **CAŞ**, sb. m. și n. „fromage à la pie“ || ir. *cåș*; megl. ar. *caș*.

Lat. CASEUS,-UM ŞI CASEUM.

Vegl. *kis*; it. *cacio*; sard log. *kaśu*; Dauphiné *ka*; sp. *queso*; port. *queijo*.

Der.: dim. *căşulean* și *căşuleț* (Tiktin); *căşuț* (Teodorescu, P. pop. 511, 593).

276. **Căşar**, sb. m. „fromager“ (Polizu; Barcianu) || ar. *căşar* || < CASEARIUS,-UM, din adj. CASEARIUS,-A,-UM || sard camp. *kasaju*; sp. *quesero*; port. *queijeiro* || *căşerițĕ* (Cihac; Barcianu) „fromagère“ || *căşărie* (ar. ~) „fromagerie“ (rtr. *chascharia*; sp. *quesería*; port. *queijeiria*) || ar. *cîșîrlichiă* (Dalametra) „fromagerie“.

277. **Căşare** (ar.), sb. f. „fromagerie, parc de brebis“ < CASEARIA,-AM, din adj. CASEARIUS,-A,-UM (comp. taberna casearia „boutique où l'on prépare le fromage“) || friul. *k'aserę* „cascina“; vit. *casciaia* „specie di paticcio per metterci le forme del cacio“; Arbedo, mil. pav. *kasera* „stanza ovi fabbricasi il burro“ (Salvioni, Boll. Svizz. XVII, 105; cf. XIX, 149); vfr. *chasiere* și nprov. *casieiro* „panier pour égoutter les fromages“; sp. *quesera* || ar. *cîșîrișți* (Dalametra) „endroit où il y avait autrefois une fromagerie“.

278. **Cîşlegi**, sb. f. pl. „jours gras; carnaval“, *cîșlegiu*, sg. (Tiktin) || ar. *căşleadze*, *căşleagă* (v. Puşcariu, Et. Wb. 376) < CASEUM-LIGAT; comp. *cîrneleagă*, s. *Carne*.

279. **CASĂ**, sb. f. „maison, chambre; ménage“ || ir. *cåsę*; megl. ar. *casă*.

Lat. CASA,-AM.

Rtr. *chesa*: it. *casa*; sard log. *kasa*; fr. *chez*; prov. cat. sp. port. *casa*.

Der.: dim. *căsuță* „petite maison, alvéole des ruches“, † *căşuță* (Tiktin; vit. *casuzza*); *căşiță* (Marian, Ins. 222; Mehedinți) „alvéole des ruches“, Valea-Hațegului (Rev. cr.-lit. III, 92) „petite caisse, casier“; ar. *căsică* (sp. *casica*); *căsuie* (Cihac); *căsuică* „domuncula“ (An. Car.) „alvéole des ruches“ (Marian, Ins. 142); *căsăluie* (Lex. Bud.); *căsulie*; băn. *căsuliță* (Tiktin) „alvéole des ruches“; *căsăşoară* (Şez. I, 11); *căsuşoară* (Tiktin; I. Sîrbu, Alcăt. 39); † *căşioară* (Ureche); *căscioară*, *căşcioară*, *căştoară* (WgJb. VII, 84); *căşciorea* (Tocilescu, Mat. 1265), *căştoraŭă* (WgJb. VII, 84); *căscioriță* (Rădulescu-Codin, Cînt. pop. 16) || augm. Muscel *căsoaie* „lucarne des maisons de paysans“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 14), băn. *căsoańe* (WgJb. III, 319) „cabane de berger“; *căsoi* (Jipescu, Opinc. 60), băn. *căsoń* || *căsean* (Lex. Bud.; Tiktin; Sbiera, Col. 7). adj. sb. „de la maison, familier“ || *căsaș*, adj. sb. „qui possède une maison, homme établi, marié; familier, maître de la maison“ || *casnic*, adj. sb. „de la maison, casanier, marié“, sb. „maître de la maison“, † *casnici*, pl. „époux“; *căsnicesc* (Tiktin) „concernant le ménage“; *căsnicie* „mariage, ménage“; *a se căsnici* „se marier“ || *acasă*, † *acasăși*, ir. *(a)cåsę* „à la maison“ (rtr. *achesa*; it. *a casa*; nprov. *acaso*; sp. *acasa*).

280. † **Căsar**, adj. sb. „qui possède une maison, homme établi, homme marié“ (Cihac; Iorga, Studii VI, 310, 386, 399; Doc. Callimachi I, 424, 442, 453; II, 212) < CASARIUS,-A,-UM (comp. casarius „campagnard, paysan“) || cat. *caser*; sp. *casero*; port. *caseiro*.

281. **Căsător**, adj. sb. „qui possède une maison, établi, homme marié, époux“ (Tiktin; Lex. Bud.; Iorga, Studii V, 359) || ar. *cîsîtor* (Dalametra) „casanier“ || < *CASATORIUS,-A,-UM || port. *casadouro* „nubile“ (comp. cat. *casador* și sp. *casadero* „nubile“) || *căsătoresc* (Tiktin; Cihac; Alexandri, Teatru I, 262) „matrimonial“ || *căsătorie* „mariage“ || *căsători* „marier“; pentru înțelesul de „marier“, comp. rtr. *achaser*; it. *(ac)casare*; nprov. *(a)casá*; cat. sp. *casar*; port. *casar* || *căsătoreală* (Tocilescu, Mat. 49, 50) „mariage“.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

282. **CĂSCA**, vb. „bâiller, entr'ouvrir“ || ar. *căscare*.

Lat. * CASCARE < χάσκω [Candrea, Rom. XXXI, 304].

Sard log. *kaskare*.

Der.: *casc* (Novacovici, Folclor. 174), *căscat* „bâillement, entre-bâillement (sard log. *kasku*); *căscătură* „bâillement, entre-bâillement, fente“ || *căscări* (Reteganul, Pov. ard. V, 60) „bâiller souvent“ || megl. *prucăscari* „bâiller“ || *cască-gură*, *gură-cască* „badaud“.

283. **Căscăun(d)**, sb. „nigaud“ — † *căscăunt* (Dosoftei, V. Sf. v. WgJb. V, 101) < * CASCABUNDUS, -UM [Tiktin; cf. Candrea, Rom. XXXI, 305].

284. **CĂSTÎŃŬ**, sb. m. ar., megl. *căstoņŭ* „châtaignier“ — **Căstîńe** (*găstîńe*), sb. f. ar., megl. *căstoņă* „châtaigne“.

Lat. CASTANEUS, -UM, din adj. CASTANEUS, -A, -UM; CASTANEA, -AM; forma ar. cu *g* a fost influenţată de forma albanesă.

Alb. *kəšteńə*, *gəšteńə*; rtr. *chastagna*; it. *castagno*, *castagna*; sard log. *kastanžu*, *kastanža*; fr. *châtaigne*; prov. *castanho*, *castanha*; cat. *castany*, *castanya*; sp. *castaño*, *castaña*; port. *castanho*, *castanha*.

Der.: ar. *căstăńat* „châtaignier“.

285. **CĂŞUNA**, vb. „survenir, occasionner, causer (un malheur, du dommage à qqn.), concevoir de la haine, en vouloir à qqn.; accuser“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 14); unipers. (*a-i căşuna*) „venir à l'esprit, être obsédé“ < * CASIONARE, dintr'un * CASIO, -IONEM, derivat din CASUS; forma * occasionare din care se derivă de obicei (cf. mai în urmă Ascoli, Arch. gl. XVI, 185) nu poate explica bine nici cuvîntul romînesc nici pe celelalte romanice, pentru că ar trebui să admitem o aferesă timpurie, întîmplată deja în latina vulgară şi greu de explicat; cît despre înţelesurile romîneşti şi celelalte romanice, ele se explică uşor din acelea ale lui casus „circonstance imprévue, malheur“; de altfel se pare că forma latină vulgară a fost influenţată de causa (comp. forma vfr. de mai jos şi vven. *caosone*, alături de *ocausione*, Arch. gl. X, 253) || it. *cagionare*; vfr. *choisoner* „accuser, faire des reproches“; port. *cajoar* (comp. it. *accagionare*; vfr. *achaisoner*, *achoisoner* „accuser, inquiéter, vexer“) *căşunător* (Laurian-Massim; Cihac) „qui cause un malheur, un dommage à qqn.“; *căşunătură* (Lex. Bud.; Laurian-Massim; Cihac; Marian, Desc. 342) „mal imprévu, douleur spontanée; fantaisie, lubie“.

286. **CĂTA**, vb. 1° chercher; 2° regarder: 3° soigner; 4° devoir, falloir || megl. *cătari*.

Lat. CAPTARE „tâcher de prendre, rechercher, chercher à: convoiter, ambitionner; épier“; înţelesurile 1°, 2°, 3° care se întîlnesc şi în alte părţi ale domeniului romanic sînt explicate de Schuchardt (Z. rom. Ph. XXVIII, 38) prin fasele semantice: *a)* „zu fangen wünschen, auf etwas fahnden, nach etwas trachten, suchen“; *b)* „mit den Augen fassen, untersuchen“.

Vegl. *kapta* < * *kaptur* (celelalte forme atestate, *caiptare*, *cauptote*, sînt îndoioase) „regarder“ (nu însă c a v i t a r e, cum crede Bartoli, Dalm. II, 370); rtr. *chatter* „trouver“; Rovigno *katá* „chercher, trouver“; ven. *katar* „trouver“, mant. *katar*, cremon. com. *katá*, mil. *kattá*, pav. *katá*, mir. *kattar*, mod. *kater*, regg. *katter*, parm. *katar*, piac. *kattá* „trouver, cueillir“; cat. *catar* „regarder“; sp. *catar* „goûter, chercher“, vsp. „regarder, trouver“; port. *catar* „chercher“.

Der.: *cătare* „action de chercher, de regarder; recherche, importance; visée“ (*a lua la ~*); *cătat* „recherche, regard“ (comp. mant. parm. *catada*); *cătător*, sb. „chercheur“, trans. (Mîndrescu, Lit. pop. 150, 230) „tireur de cartes“, trans. *cătătoare* (Conv. lit. XX, 108) „miroir“; *cătătură* „recherche, regard“ (Rovigno *katadora* „prezzo che riceve chi ha trovato qc.“; vven. *catadura*; sp. *catadura* „visage“; port. *catadura* „aspect“ (comp. vsp. port. *acatadura* „regard, aspect“ şi c a p t a d u r a în latinitatea tîrzie din Galia, Schuchardt, Z. rom. Ph. XXVIII, 47) || megl. *pricătari* „regarder attentivement“ || *pucătari* „rechercher“ || megl. *răscătari* „regarder autour“.

287. **CĂŢEL**, sb. m. 1° „petit chien; 2° petit (d'un animal qcq.): 3° larve d'abeille“ (Hasdeu, 743); 4° „gousse (d'ail);

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

5⁰ poignée de la faux"; 6⁰ pl. *căței* „tumeurs sous la langue" — **Căţea**, sb. f. „chienne" || megl. *căţoi* „petit chien"; ar. *căţăl* „petit chien, gousse d'ail"; megl. ar. *căţaŭă*.

Lat. CATĔLLUS,-UM; CATĔLLA,-AM.

It. *catello, catella*; vfr. *chael*; nprov. *cadeu, cadello*; cat. *cadell*; sp. *cadillo, cadilla*; port. *cadella* (comp. pentru înţelesurile de sub 3⁰, 4⁰, abr. *kak'k'ę* „ciascuno dei quattro spicchi nei quali si divide il gheriglio della noce", nap. *kak'k'ę* „larva di ape" <CATULUS).

Der.: dim. *căţeluş*, megl. *căţiluş* şi *căţiluşcă*, ar. *căţăluş*; *căţelaş* (Lex.Bud.); ar. *căţălic* || augm. *căţelandru*, Mehedinţi „jeune gars" şi *căţălăndrică* „jeune fille" (comp. nprov. *cadeu* „jeune gars", *cadelas* „garçon imberbe", *cadelasso* „jeune et grosse fille"; catulaster, -astra „jeune homme, jeune fille"); *căţelan* (Marian, Ins. 221) || *căţeli*, *căţelá* (Lex. Bud.; Laurian-Massim) „chienner", *a se căţeli* (Tiktin; Mar. Desc. 45), *a se căţelá* (Lex. Bud.; Laurian-Massim) „s'accoupler (en parl. des chiens, des loups), se multiplier (en parl. des pustules"; nprov. *cadelá*; cat. *cadellar*); *căţelitură* (Cihac) „accouplement" || *a se încăţeli*, *a se încăţelá* „s'accoupler (en parl. des chiens, des loups), se multiplier (en parl. des pustules"); *încăţelătură* (Polizu; Barcianu) „action de se multiplier (en parl. des pustules)".

Impr.: ung. *kecel* (Szinnyei).

288. † **CĂŢÎN**, sb. n. „plat, écuelle" (Paliia, Exod. XXIV, 6) || megl. *căţon*; ar. *căţîn* — **CĂŢÎNĂ** (trans.) „maie" (Viciu, Glos. 27) || ar. *căţînă* „plat, écuelle" (Papahagi, Mat. 15).

Lat. CATĪNUM; *CATĪNA,-AM.

Rtr. *chadin*; mant. com. *kadin*, bol. *kadein*, parm. *kaden*; sard log. *kadinu*; port. *cadinho*.

289. **CĂTÎNĂ**, sb. f. „hippophaë rhamnoides, myricaria germanica, lycium vulgare, xanthium spinosum, tamarix gallica" || ar. *cătină* „colonne vertébrale".

Lat. CATENA,-AM.

Rtr. *chadaina*; it. *catena*; sard log. *kadena*; fr. *chaîne*; prov. cat. sp. *cadena*, pentru înţelesurile romîneşti comp. nprov. *cadeno* „colonne vertébrale, racine traçante et noueuse"; port. *cadea* || *cătinat* (Damé; Barcianu) „épineux".

290. **Cătinar(e)**, sb. n. f. ar. „serrure, cadenas" <*CATENALIS,-EM || sard log. *kadenale*.

291. **CĂTRE** (*cătră*), prep. „vers, envers, contre" — Oşani, trans. băn. *cătă*; † *cătru* (Ps. Sch. XVII, 42) || ir. *cătrę*, *cătra*; megl. *cọtru*, *cutru*; ar. *cătră*, (fărş.) *cătă*.

Lat. CONTRA; schimbările întîmplate în *cătră* se explică prin poziţiunea lui atonă în frasă; N a căzut ca în compusele cu CON-, cu care a fost confundat (comp. *cutremura, cutreiera*); **cotra* > **cotră* a devenit *cătră* prin trecerea lui *o* la *ă* ca în alte cuvinte atone (cf. *că*, *după*, *fără*, etc.); din *cătră* s'a ajuns la *către* prin influenţa altor prepoziţiuni, ca *între*, *spre*.

Alb. *kundrə*; rtr. *cunter*; it. *contra*; fr. *contre*; prov. cat. sp. port. *contra*.

292. **Încotro** (*încătro*), adv. „de quel côté" — băn. *încoto*; † *încătruo*, *încătru* (Cod. Vor.) || ir. *(ă)ncotro*, *cotro* (forma din urmă este probabil resultată prin aferesă); comp. ar. *cătră ĭu* „de quel côté".

Lat. IN CONTRA UBI > **încătruă* > *încătro* > *încotro*.

Der.: *încotrova* „quelque part" || *ori încotro* „de quelque côté, n'importe où" || *dincotro* „d'où, de quel côté", format după modelul altor adverbe, ca *dincoace* — *încoace*.

293. **CĂTUŞE**, sb. f. vr. trans. „chat" (Tiktin); mold. trans. „partie de la flêche du charriot" (Damé, Term. 12; Tiktin; Rev. cr.-lit. IV, 141; Gaz. Tr. 1887, 263; Mar. Desc. 59); „tirant, traverse des chevrons" (Damé, Term. 99; Tiktin); bot. „ballota nigra"; pl. *cătuşi* „menottes, † ancre" || megl. *cătuşă* „chat"; ar. *cătuşe* „chat" < *cătuş*, m.

Lat. CATTA,-AM + suf. dim. *-uşe*; înţelesul de „menottes" e datorit probabil influenţei slave (comp. bulg. КОТВА „ancre", КОТЕ, КОТКА „chat, petit chat", etc.; cf. Miklosich, Etym. Wb. 135).

Der.: *cătuşnic*, *cătuşnică*, *cătuşniţă* (Tiktin) „nepeta cataria, marrubium peregrinum" || *cătuşi*, *cătuşă* (Costi-

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

nescu) „emmenotter, enchaîner“ || *încătuşa* „emmenotter, enchaîner“.

294. **CAUC**, sb. n. „grande cuiller en bois pour puiser“.

Lat. CAUCUS,-UM (Densusianu, Hist. l. roum. I, 200) < καῦκος.

Comp. alb. *kafkə* „Hirnschädel, Trinkgefäss“; Valais *ko* (Schuchardt, Z. rom. Ph. XXXI, 30).

295. **CĂUTA**, vb. „1⁰ chercher; 2⁰ regarder; 3⁰ soigner; 4⁰ devoir, falloir“ — trans. *cota*, băn. *căpta* < **căwta* < *căută*, tot în Bănat *căłta* || ir. *cawtå*, *captå* (comp. forma băn.) „chercher, demander, regarder“; ar. *căftare* „chercher, demander, goûter“.

Lat. * CAUTARE < CAUTUM, part. lui CAVĒRE; din înţelesurile de „prendre garde, s'occuper de“ pe care le avea acesta din urmă se explică însemnările romîneşti, prin fasele „faire attention, regarder attentivement, chercher des yeux, chercher“ [Candrea, Rom. XXXI, 305].

Comp. sic. *gavitari* „astenersi dalle spese soverchie, custodire l'erba di pastura“, cal. *gavitare* „protéger, assurer“; port. *cavidar* „éviter“ < * CAVITARE, propus şi pentru forma romînească (cf. mai în urmă Puşcariu, Z. rom. Ph. XXVIII, 676), dar care ar fi trebuit să dea *căta*.

Der.: *căutare* „action de chercher, etc.“; *căutat* „recherche, regard“; trans. *căutătoare*, *cotătoare*; (Tiktin; Barcianu; WgJb. IV, 328) „miroir“; *căutătură* „recherche, regard“.

296. **CE**, pron. rel. interog. „que, quoi, qui, quel; pourquoi?“ || ir. *tše*; megl. ar. *ţe*, *ţi*.

Lat. QUĬD.

Alb. *k'ə*; rtr. it. *che*; sard log. *ki*; fr. *que*, *quoi*; prov. cat. sp. port. *que*.

Der.: *ci*, † *ce*, conj. „mais“ (cf. Meyer-Lübke, Rom. Gr. III, § 699), schimbarea lui *e* în *i* se explică din asociarea în frasă a lui *ce* cu alte cuvinte: *ce şi*, *ce-i* > *ci şi*, *ci-i* || alăturat pe lîngă prep. *a*, *de*, *pentru*, *drept*, ar. *tră*, conj. *că*, megl. *co*, ar. *că*, au resultat: † *a c-*, *de ce*, *pentru ce*, ar. *trăţe*, *că ce*, megl. *coţi*, ar. *căţe* (v. *Că*), *drept ce* (v. *Drept*) „pourquoi?“; *căci* „car“ (v. *Că*) || *ceva(ş)*, *cevaşile(a)* „quelque chose, un peu“, ir. *tševa* „quelque chose“, megl. *ţiva* „quelque chose, rien“, ar. *ţiva* „quelque chose, rien; est-ce que?“ (cf. *Vrea*) || *orice*, *veri-ce* „n'importe quoi, tout, chaque“; *oarece* „quelque chose, † quelque temps“, din acesta, luat cu înţeles de substantiv, s'a format dim. *oricel* în Mehedinţi şi Ţara Haţegului (Rev. cr.-lit. III, 163; cf. WgJb. VII, 85) „quelque chose, une toute petite chose“; *oare-şi-ce* „quelque chose“ || *fie-ce* „chaque, tout“ || ar. *iţi(do)* „n'importe quoi, n'importe quel“ || *nişte* „quelques, certains“; ar. *cişte* „quelque chose“ (v. *Şti*).

Impr.: alb. *tšə* (G. Meyer, Alb. Wb. 218).

297. **CEAPĂ**, sb. f. „oignon“ || megl. *ţepă*; ar. *ţeapă*.

Lat. CAEPA,-AM.

Alb. *k'epə*; friul. *čevę*; prov. cat. *ceba*.

Der.: dim. *cep(u)şoară*; *cepişoară* (Tiktin); *cepuţă* (Lex. Bud.; Cihac); ar. *ţipică* (Dalametra) || augm. *cepoi* (Săghinescu), băn. *śepoń*.

298. **Cepar**, sb. m. „marchand d'oignons“; adj. „tourte aux oignons“ (Ţara Haţegului, Rev. cr.-lit. III, 92) < CAEPARIUS,-UM, şi adj. * CAEPARIUS,-A, -UM || *cepărească* (Costinescu) „marchande d'oignons“ || *cepărie* (Polizu; Cihac) „champ d'oignons“.

299. **CEARĂ**, sb. „cire“ || ir. *tšęrę* şi ar. *ţeară* „cire, chandelle, cierge“ (înţelesul din urmă se întîlneşte şi în it. sp. port.).

Lat. CĒRA,-AM.

Vegl. *kajra*; rtr. *tschaira*; it. *cera*; sard log. *kera*; fr. *cire*; prov. cat. sp. port. *cera*.

Der.: dim. *ceruţă* (Lex. Bud.; Polizu; Laurian-Massim); *ceriţă* (Marian, Ins. 174); *cerişoară* (Polizu; Laurian-Massim); *ceriu* (Marian, Crom. 51), adj. „couleur de cire“ || *cerui* „cirer“; *ceruit* „cirage“; *ceruitor* (Laurian-Massim; Barcianu) „cireur“; *ceruitură*, *ceruială* „cirage“.

300. **CEAŢĂ**, sb. f. „brume, brouillard; voile sur les yeux“

Lat. CAECIA,-AM „caligo oculorum“,

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

CGL. II, 434, 571 < CAECUS,-A,-UM [Densusianu, Hist. l. r. I, 158; Rom. XXXIII, 74; Puşcariu, Conv. lit. XXXVII, 598]; înţelesul de „brouillard“ se explică uşor din acela de „ce qui nous empêche de voir clair, ce qui trouble la vue“.

Comp. berg. *šek*, piem. *čea*, Valtellina *šiga* „Nebel“; nprov. *ceio, seio, ceio basso* „tourmente de neige, neige que le vent maintient au-dessus du sol en forme de brouillard“ < CAECA || rtr. *tschiera* „Nebel“; berg. *sigera*, cremon. *zigera*, com. mil. *šigera*, „dichter Nebel, Hof um den Mond“; nprov. *sejairo* „tourmente de neige“; vsp. *ceguera* < *CAECARIA.

Der.: *ceţos* „brumeux“ || *a se ceţoşa* (Tocilescu, Mat. 1593) „se couvrir de brouillard, s'obscurcir“.

CEL, v. *el*.

301. **CELAR**, sb. n. „cellier — † chambre“ || ar. *ţilar* „cave“.

Lat. CELLARIUM.

Rtr. *schler*; vit. *cellaio*; Valtellina *šilé*, Sillano *čigger*, nap. *čellarę*; fr. *cellier*; prov. *celier*; cat. *celler*; sp. *cillero*; port. *celleiro*.

Der.; dim. *celărel* (Tiktin); *celăraş* (Tocilescu, Mat. 68).

302. **CENUŞE**, sb. f. „cendre“ — Oşani *cenŭşă, cerŭşă* || ir. *tŝeruŝe*; megl. *čănuşă*; ar. *ţinuşe* (v. Puşcariu, Etym. Wb. 332), *cinuşe* (resultat din forma întîi prin asimilarea lui *ţ* cu *ş*).

Lat. *CĬNUSIA,-AM < CĬNUS (Densusianu, Hist. l. roum. I, 137 = clas. CĬNIS).

Cors. *čanuğa* || vegl. *kanajsa*; it. *cinigia*; sard camp. *činižu* < *CINISIA, *CINISIUM (comp. vfr. *cenis*) || prov. sp. *ceniza* < CINICIA.

Der.: dim. *cenuşuţă* (Lex. Bud.) || *cenuşar* „cendrier“, mold. *cenuşer* (Candrea, Porecle 104) „plumitif, écrivailleur“, bot. „ailanthus glandulosa“, bucov. „charrier, grosse toile dans laquelle on met la cendre pour la lessive“ (Marian, Crom. 41), ar. *cinuşar* (Dalametra) „marchand de cendre“; *cenuşereasă* „cendrillon“; *cenuşeriţă* (Cihac) şi *cenuşerniţă* (Barcianu) „cendrier; cendrillon“ (Tiktin) || col. *cenuşerie* (Laurian-Massim) || *cenuşerí* (Tiktin) „réduire en cendres“ || *cenuşoi* (Laurian-Massim), sb. „homme qui reste le nez dans les cendres, près du feu, homme paresseux, sale“, adj. Sălagiu (Tribuna 1890, 46, 342) „cendré, gris“; *cenuşoaică* (Cihac) „cendrillon“ || *cenuşotcă* „cendrillon, homme qui reste toujours près du feu, homme paresseux“ || *cenuşiu* „cendré, gris“, bot. *cenuşie*, „filago germanica“ || *cenuşos* „cendreux“, bot. *cenuşoasă* „tussilago, cineraria“ (comp. nprov. *cenisous*; sp. *cenizoso*) || *cenuşa* (Dosoftei, Molitv. 105ᵇ; Lex. Bud.; An. Car.; Laurian-Massim; Costinescu; Barcianu) „réduire en cendres“; *cenuşetură* (Tocilescu, Mat. 1556) „action de couvrir avec de la cendre“ || *încenuşa* (Lex. Bud.; Polizu; Laurian-Massim), ar. *nginuşari* (Dalametra) „couvrir avec de la cendre, réduire en cendres“ (comp. sp. *encenizar*).

303. **CEP**, sb. n. „cep de vigne“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 16).

Lat. CĬPPUS,-UM „palissade, borne d'un champ, entrave“; înţelesul de „bondon“ pe care-l mai are *cep* poate să fie latin (comp. abr. *čeppę* „turacciolo di legno per chiudere la cannella della botte“), dar se poate să fie sl. *čepŭ*; cît despre al treilea înţeles, „noeud du sapin“, acesta este sigur de origine slavă.

Rtr. *tschep*; it. *ceppo*; fr. *cep*; prov. cat. *cep*; sp. port. *cepo*.

304. **CER¹**, sb. n. „ciel“; *cerul gurii* „palais (de la bouche)“ || ir. *tŝer*; megl. *ţer*; ar. *ţer*.

Lat. CAELUM.

Alb. *k'eł*; vegl. *čil*; rtr. *tschel*; it. *cielo*; sard log. *kelu*; fr. *ciel*; prov. cat. *cel*; sp. *cielo*; port. *ceo*; pentru înţelesul de „palais“, comp. alb. *k'ełzə*; rtr. *tschel della buocha*; lomb. *čel dela gola*; sard log. *kelu de sa bukka*; nprov. *ceu de la bouco*; sp. *cielo della boca*; port. *ceo da bocca* (cf. Zauner, Rom. F. XIV, 393).

Der.: trans. *śeriń* (Viciu, Glos. 28), băn. *śeriñe* „voûte, plafond“ || *ceresc* „céleste, divin“.

305. **CER²**, sb. m. „cerre, sorte de chêne“ || ir. *tŝer*; ar. *ţer*.

Lat. CĔRRUS,-UM.

Alb. *k'ar*; it. *cerro*.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

Der.: dim. trans. băn. *ceruleț* (An. Car.; Frîncu-Candrea, Munții apus. 244) || *ceroi* Mehedinți, băn. *șeroń*, *ceroaică* (Damé, Term.) „yeuse“ || col. băn. *șereț*, Oșani *cerẽț* (it. *cerreto*); *ceretel*, *ciretel*, *ciritel*, pl. *ceretei*, *ciretei*, *ciritei* (Tiktin; Stamati, Wb. 187, 336; Voronca, Dat. cred. 538; Șez. I, 10; formele cu *i* sînt resultate prin disimilarea primului *e*, *e-e* > *i-e*, și mai tîrziu prin asimilarea lui *e* din silaba a doua, *i-e* > *i-i*), *ciritiș* (Cihac; Tiktin; Stamati, Wb. 389) „basse futaie, buisson“ (comp. bresc. *seradel* „cerro“, Biondelli, Dial. gallo-it. 78).

306. **CERB**, sb. m. „cerf“ || megl. *țerb*; ar. *țerbu* — **CEARBĂ**, sb. f. (Lex. Bud.) „femelle du cerf“ || ar. *țearbă* (Dalametra).

Lat. CĔRBUS,-UM (Densusianu, Hist. l. roum. I, 103); *CĔRBA,-AM (=clas. CĔRVUS, CĔRVA).

Rtr. *tschierv*, *tschierva*; it. *cervo*, *cerva*; sard log. *kervu*, *kerva*; fr. *cerf*; prov. *cerv*; cat. *cervo*; sp. *ciervo*, *cierva*; port. *cervo*, *cerva*.

Der.: dim. *cerbuț* (Barcianu; Daul, Col. 24; Alexici, Lit. pop. 155); *cerbișor* (Laurian-Massim; Cihac; Tiktin); *cerbușor* (Laurian-Massim; Tiktin; Marian, Sărb. I, 14, 192); *cerbuleț* (Cihac; Tiktin); ar. *țirboplu* (Dalametra) || ar. *țirboń* (Papahagi, Mat. 247) „faon“; *cerboaie* (Lex. Bud.; Laurian-Massim; Cihac; Tiktin), ar. *țirboană*, *cerboaică* „biche“ || *cerbește* (Corcea, Bal. 12) „à la manière du cerf“.

307. **Cerbar**, sb. m. „lucanus cervus“ (Marian, Ins. 34) < CERVARIUS,-UM, din adj. CERVARIUS,-A,-UM || (rtr. *tscherver*; fr. *cervier*; prov. *servier*).

308. **CERBICE**, sb. f. „nuque, † cou; partie supérieure du joug“ — băn. *șerbișe* „durillon (à la main“) || ir. *tșerbitșe*.

Lat. CERVIX,-ĪCEM; în celelalte limbi romanice formele corespunzătoare sînt savante și cuvîntul apare ca popular numai în derivate (cf. Salvioni, Rom. XXVIII, 105; Pieri, Z. rom. Ph. XXVIII, 175).

Der.: (*cerbicie* „opiniâtreté; *cerbicos* „opiniâtre“, formațiuni recente).

309. **CERC**, sb. n. „cercle, cerceau. rond“ || megl. *țerc*.

Lat. CĪRCUS,-UM.

Alb. *k'ark*; vit. *cerco*, sic. *čirku*; sard log. *kirku*; cat. sp. port. *cerco*.

Der.: dim. *cerculeț*; *cercușor*; *cercuț* (Țiplea, P. pop. 106) || *cercuriu* (Tiktin), „arrondi, formant presque un cercle (en parl. des cornes)“ || *cercurar* (Bobb) „cerclier“; *cercurărit* (Cihac) „prix du cerclage“ || *cercui* „cercler; accoler; entourer, environner; former un rond“ (comp. alb. *k'arkoń* „entourer, cerner“. Christophorides, Lex. alb. 182); *cercuit*, *cercuitură* (Laurian-Massim) „cerclage; accolage“; *cercuitor* „cerclier“; *cercuială* „cerclage“.

310. **Ţercl'u** (ar.), sb. n. „cercle“ < CĬRC(U)LUS,-UM [Densusianu, Rom. XXXIII, 83] || rtr. *tschierchel*; it. *cerchio*; sard log. *kišu*; fr. *cercle*; prov. *celcle*; cat. *cercle*.

311. **Cercel**, sb. m. „boucle d'oreille; barrette en fer qui est au milieu de la ridelle“ (Damé, Term.) — băn. *șorșel* < CĬRCĔLLUS,-UM „sorte de boudin“, atestat și cu înțelesul de „petit anneau, petit cercle“ (CGL. III, 23, 441) || dalm. *chercelli* „orecchini“; abr. *čarčellę* și sic. *čirčeḍḍu* „orecchino“; fr. *cerceau*; sp. *zarcillo* „Ohrring“; port. *cercilho* (comp. vit. *cercei*, pl. „orecchini“, it. *cerchiello* „orecchino“) || dim. *cerceluș*, bot. *cerceluși* „convallaria majalis; polygonatum officinale; fuchsia coccinea“; *cerceluț* (Lex. Bud.; Voronca, Dat. cred. 601); *cercelaș* (Lex. Bud.) || *cerceloi* (Baronzi, L. Rom. 95, 97) „se dit des pigeons à collier blanc, pigeon à cravate“ || *cercelar* „marchand de pendants d'oreilles; colporteur“, f. *cercelăreasă* (Laurian-Massim; vfr. *cercelier* „cerclier“); *cercelărie* „fabrique de boucles d'oreilles“ || *cercelat* (Laurian-Massim; Tiktin; Cătană, Bal. 174), *încercelat* (Zanne, Prov. III, 555) „ayant des boucles d'oreilles; bouclé“ (sic. *nčirčiḍḍatu* „attorcigliato“; vfr. *cerceler*, *encerceler* „cercler, boucler, entortiller“; sp. *cercillar* „cercler“; port. *cercilhar* „tonsurer“; comp. abr. *nǧarčellí* „il fiorire della quercia e del noce“).

Impr.: ung. *csercse*, *csercselye* (Szinnyei); bulg. чарчалушки „fuchsia coccinea“.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

312. **Cearcăn,** sb. n. „cerne; halo; disque (du soleil, de la lune); compas (de tonnelier)“ < CĬRCĬNUS,-UM, devenit **cearcenu*, din al cărui pl. **cearcene* s'a refăcut printr'o falsă analogie sg. *cearcăn* (cf. *mesteacăn*) ‖ friul. *čerčin*; it. *cercine*; fr. *cerne*; port. *cerce, cerceo* (comp. sard log. *kirkinare* „attondare; sp. *cercenar*).

313. **Cerca,** vb. „tenter, essayer, expérimenter, éprouver; † chercher“ < CĬRCARE „faire le tour, parcourir“ ‖ alb. *kərkoń* „chercher; voyager“ (în loc de **k'erkoń* probabil prin asimilare; comp. mai sus *k'arkoń*, s. *cerc*); rtr. *tschercher*; it. *cercare*; sard log. *kirkare*; fr. *chercher*; prov. cat. sp. port. *cercar* ‖ *cercare* „essai, épreuve, expérience; douleur d'enfantement“ (Marian, Naşt. 45; vit. *cercare* „ricerca“); *cercat* „essai“ (An. Car.; Marian, Nunta, 838); *cercător*, adj. sb. „qui tente, qui éprouve; éclaireur“; *cercătoare* „éprouvette, sonde“; *cercătură* „essai, recherche, enquête“ (Letop. I, 480; Lex. Bud.; Iorga, Studii VI, 60; Lupaşcu, Medic. bab. 124; vit. *cercatura*; sard camp. *čirkadura*; sp. port. *cercadura*) ‖ † *cercăreţ* (Dosoftei, Molitv. 111ª) „qui éprouve, qui cherche“ ‖ *cercală* (Marian, Desc. 165, Vrăji 166; Viciu, Glos.[1]124) „écheveau qu'on plonge dans la teinture rouge pour éprouver la qualité du teint; filet, sorte de sac pour pêcher“.

314. **Cerceta,** vb. „visiter, examiner, vérifier, s'informer, interroger“ — † *cercăta* (Dosoftei, V. Sf. ap. Tiktin; id. Molitv. 65ᵇ; Varlam, Caz. I, 320ª) < CĬRCĬTARE „tourner autour, agiter, rôder, errer“; forma *cercăta* e refăcută după o falsă analogie: din pers. a 2ª † *cearceţi* s'a format pers. 1ª *cearcăt*, întocmai după cum sg. *cearcăn* a fost refăcut din pl. **cearceni* (cf. mai sus *cearcăn*) ‖ *cercetare* „visite, recherche, enquête, interrogation“; *cercetător* „investigateur, interrogateur“; *cercetătură* (Cihac) „recherche, interrogation“ ‖ *cercetaş* „éclaireur“.

315. **Încerca,** vb. „essayer, expérimenter, éprouver“ < IN-CĬRCARE ‖ vit. *incercare* „ricercare, investigare“, sic. *nčirkari* „cerchiare“; sard camp. *inčirkai* „accerchiare“; vfr. *encerchier* „parcourir en cherchant, fouiller, rechercher, interroger“; prov. cat. sp. port. *encercar* ‖ *încercare* „essai, tentative“; *încercat* „expérimenté“; *încercător*, adj. sb. „qui essaie, qui éprouve“; *încercătoare* (Tocilescu, Mat. 132) „essai“.

316. **Nţirc'are** (ar.), vb. „cercler, entourer, cerner“ < IN-CĬRC(U)LARE „arrondir, former un rond“ ‖ rtr. *(in)tschiercler*; it. *(in)cerchiare*; sard log. *inkišare*; vfr. *encercler*; prov. *celclar*, nprov. *encieuclá*; cat. *(en)cerclar* ‖ *dişţirc'are* „dégarnir de ses cercles (en parl. d'un tonneau“; fr. *décercler*; nprov. *descieuclá*).

317. **CERE,** vb. „demander (en parl. des choses), exiger, requérir; demander instamment, mendier; aspirer à, rechercher“ ‖ ir. *tşęre* „chercher, demander“; megl. *ţęriri* „demander, vouloir, désirer, chercher“; ar. *ţireare* „mendier“.

Lat. QUAERO, QUAESĪVI, QUAESĪTUM, QUAERĔRE, din care regulat *cer*, **ceşii*, **ceşitu*, *cere*; de aci, sub influenţa radicalului *cer-* (*cere, cerînd* < QUAERENDUM, etc.), s'au refăcut pf. † *cerşii* (Cod. Vor.; Ps. Sch.), part. **cerşit* (păstrat în ir. *tşerşît*), † *cerşind*; mai departe, după analogia altor verbe de conj. a IIIª, s'a format pf. *cerui*, part. *cerut* (megl. ar. *ţiruĭ, ţirută*); din încrucişarea lui *cerşii*, **cerşit* cu *cerui, cerut* au resultat pf. † *cerşuĭ*, part. † *cerşut*; de altă parte, din formele *cerşii*, **cerşit*, *cerşind* s'a refăcut un nou verb *cerşi*, indic. *cerşesc* cu înţelesul special de „mendier“, ir. *tşerşî* „demander“; ar. *cirşiri* „demander instamment, chercher“ (cu *č-* în loc de *ţ-* prin asimilarea cu *ş* din silaba următoare).

Rtr. *quirer*; it. *chiedere*; sard log. *kerrere*; vfr. *querre* (fr. *quérir*); prov. *querre*; sp. port. *querer*.

Der.: *cerere, cerut* (Reteganul, Pov. ard. I, 68) „demande, requête“; ar. *ţiritor, ţiritoare* „mendiant, mendiante“; † *cerătură* (Dosoftei, Molitv. 14ª) „requête“ ‖ ar. *ţiritońĭ* (Cod. Dim. 34), *ţiritoańe* „mendiant, mendiante“ ‖ † *cerşut* „demande“; *cerşit* „mendicité“: *cerşetor* (*cerşitor*), *cerşetoare* (*cerşitoare*) „mendiant, mendiante“, *cerşito-*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

resc (Barcianu) „de mendiant“; *cerşitoreşte* (Barcianu) „à la manière des mendiants“; *cerşetorie* (*cerşitorie*) „mendicité“; *cerşetorime* (*cerşitorime*) „gueusaille, mendicité“; *cerşetori* (*cerşitori*) „mendier“; *cerşitorit* (Creangă, Scrieri II, 138) „mendicité“; † *cerşitură* (Dosoftei, Molitv. 33ᵇ, 36ᵃ, 118ᵃ) „requête“.

318. **Cuceri**, vb. (în vr. numai refl.) „se soumettre, s'incliner humblement, s'humilier“.

Lat. * CONQUÆRĪRE, prin schimbare de conjugaţiune în loc de * CONQUÆRĔRE (= clas. CONQUĪRĔRE); din înţelesul de „chercher, rechercher“ s'au desvoltat treptat acelea de „se procurer, obtenir, conquérir“; semnificaţiunea din urmă, cea obicinuită în limbile romanice, a trebuit să existe altă dată şi la noi în limba poporului (*a cuceri* cu înţelesul acesta în limba de astăzi a fost refăcut după fr. *conquérir*); accepţiunea de „s'humilier“ se întîlneşte şi în ital. (comp. vsl. ПОКОРИТИ „subjicere“, ~ СѦ „subditum esse, humilis“; sîrb. *pokoriti* „unterwerfen“, ~ *se* „sich demütigen“).

Comp. vegl. (numai part.) *končaran*; it. *conquidere* „molester, tourmenter, abattre l'orgueil de qqn, humilier“; vfr. *conquerre* „chercher, rechercher“ (comp. *conquis* „affligé, fatigué“), fr. *conquérir*; prov. *conquerre*, *conquerer*, *conquerir*; (vsp. *conquerir*).

Der.: † *cucerire* (Coresi, Caz. 1580-1, 20), † *cuceritură* (Tiktin) „humilité, révérence“ || *cucerie* „humilité, dévotion“ || *cucernic* „humble, respectueux, dévot“ (comp. vsl. ПОКОРНИКЪ „homo obediens“; sîrb *pokornik* „Büsser, Reuer“); *cucernicie* „humilité, dévotion“; *a se cucernici* (Barcianu) „devenir humble, dévot“ || *cuceritor*, adj. sb. „conquérant“, formaţiune nouă.

319. **CERNE**, vb. „tamiser, bluter“ || ir. *tsẽrne*.

Lat. CĔRNĔRE.

Rtr. *tscherner*; it. *cernere*; sard log. *kerrere*; fr. dial. *särdre*; prov. *cerner*; cat. *cernir*; sp. *cerner*; port. *cernir*.

Der.: *cernut* „tamisage“ (sp. *cernudo*); *cernător*, adj. sb. „qui tamise“ (it. *cernitoio*); *cernătură* „criblure“ (it. *cernitura*; sp. *cernidura*).

320. **Nţirneare** (*nţirnare*), vb. ar. „tamiser, bluter“ < INCĔRNĔRE.

321. **CERTA**, vb. „gronder; † punir“; *a se certa* „se disputer“ || ir. *tsẽrtå*; megl. *ţirtari*.

Lat. CĔRTARE „combattre, rivaliser, jouter“.

Alb. *k'ɜrtoń*; sard log. *kertare*; prov. *certar*.

Der.: *ceartă* „dispute; † punition, châtiment“, megl. *ţertă* „dispute“ (alb. *k'artɜ*; comp. sard log. *kertu*); *certare* „gronderie; † punition, châtiment“; *certător*, adj. sb. „grondeur; querelleur; † punisseur“ (Letop. I, 208); *certătură* (An. Car.; Polizu) „réprimande, gronderie“ || *certaş* „querelleur“ || *certăreţ*, *certareţ* (Polizu) „querelleur“.

322. **CETATE**, sb. f. „forteresse; † ville“ || ir. *tsẽtåte*; megl. *ţitati*; ar. *ţitate*.

Lat. CĪVĪTAS, -TATEM, devenit * *ceetate* prin trecerea lui ī aton la *e*, apoi prin contracţiune *cetate*.

Alb. *k'utet*; vegl. *čituat*; friul. *čitad*; it. *città*; fr. *cité*; prov. cat. *ciutat*; sp. *ciudad*; port. *cidade*.

Der.: dim. *cetăţuie*; *cetăţuică*; *cetăţea* (Lex. Bud.; it. *cittadella*) || *cetăţean*, *cetăţeancă* „citoyen, citoyenne; † citadin, citadine“, din care formele recente: col. *cetăţenime* (Barcianu), *cetăţenie* „égalité des droits civils, droit de cité, naturalisation“, *cetăţenesc* „de cité, civique, de citoyen“, *cetăţeneşte* „en citoyen“, *încetăţeni* „naturaliser, donner le droit de cité“.

323. **CETERĂ**, sb. f. „violon“ — † *cĭatere* (Dosoftei, Ps. vers. 108).

Lat. CĬTHERA, -AM, App. Probi, 23; comp. citerum, Thes. gl. I, 217 (= clas. CĬTHARA).

Rtr. *tschaidra*; it. *cet(e)ra*: vsp. *cedra*.

Der.: dim. *ceteruică* (Lex. Bud.; Onişor, Doine 94); *ceteruţă* (Polizu); *ceterea* (Reteganul, Trand. 90) || trans. *ceteraş* „violoniste“ || trans. *ceterá* (Molnar, Gram. 302; Lex. Bud.) „jouer du violon“ (vit. *ceterare*), mold. *ceterá*, *cetărá* (Creangă, Scrieri I, 258; Stamati, Wb. 677; Zanne, Prov. III, 658) „réprimander, gronder, quereller“.

324. **CHEIE**, sb. f. „clef“; băn. „sorte de broderie“ (WgJb. III, 319) — † *cleie* (An. Car.) || megl. *cl'eili*, pl.; ar. *cl'ae* „clef, articulation du bras“.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

Lat. CLAVIS,-EM.

Vegl. *kluf*; rtr. *clev*; it. *chiave*; sard log. *ğae*; fr. *clef*; prov. cat. *clau*; sp. *llave*; port. *chave*.

Dim.: *cheiţă*, † *cleiţă* (An. Car.), ar. *cl'i(i)ţă*; *cheişoară* (Bobb; Laurian-Massim); *cheiuţă* (Laurian-Massim; sic. *k'avuzza*); ar. *cl'işuţă* „agrafe“.

325. **Cheiar** (*cheier*), sb. m. „serrurier, celui qui fait des clefs“ (Teodorescu, P. pop. 521) < CLAVARIUS,-UM (atestat numai cu înţelesul de „celui qui fait des chevilles de bois“), devenit **cl'aar*, **cl'eụar*, * *cheụar*, de unde *cheiar* sub influenţa lui *cheie* || rtr. *claver*; it. *chiavaio*; vfr. *clavier*; cat. *claver*, *clauher*; sp. *llavero*; port. *chaveiro* || *cheieriţă* (Voronca, Dat. cred. 717) „celle qui tient les clefs, sommelière“.

326. **Cl'itor** (*ncl'itor*), sb. n. ar. „sorte d'écuelle munie d'un couvercle qui la ferme hermétiquement“ (Mihăileanu) — **Chiotoare** (*cheotoare*), sb. f. „cordon, lacet qui attache le col de la chemise des paysans; about, point de jonction de deux ou plusieurs poutres; jointure; l'un des quatre coins d'une maison de paysan“—Mehedinţi, bucov. *chietoare*, *chetoare* (Marian, Naşt. 62; Immorm. 573); trans. *tśetoare*, *tśotoaŕe* (Doine, 197; Viciu, Glos. 24; WgJb. IV, 332); *cheiotoare* (Stamati, Wb. 642; Cihac; Barcianu); *cheitoare* (Baronzi, L. rom. 231); băn. *cheŭtoaŕe*, *chĭutoare* (An. Car.); băn. Mehedinţi *cheptoaŕe*; Serbia *chiptoaŕe* < *CLAVATORIUM, * CLAVATORIA,-AM, devenite: *cl'ătoriụ*, de unde regulat *cl'itor*; **cl'ătoare* > *chĭetoare*, iar prin asimilaţiune *chĭotoare*; forma aceasta a fost modificată mai departe sub influenţa lui *încheia*, probabil şi a lui *piept* în formele *cheptoaŕe*, *chiptoaŕe* || *închiotora*, *închetora* (Lex. Bud.), *încheotora* (Paliia, Exod. XXVI, 4; XXVIII, 7, etc.; Costinescu; Laurian-Massim), băn. *încheŭturá*, *încheptură* (Novacovici, Folclor. 123) „enlacer, agrafer; joindre, abouter“ || *deschiotora* (Lex. Bud.), în Munţii Sucevii *dişt'otorá* (Şez. II, 226), băn. *dźeşcheŭturá*, *deşcheŭturá* (An. Car.), *deşchepturá* (Novacovici, Folclor. 104) „délier, détacher, dégrafer“.

327. **Încheia** (*închia*), vb. „clore, clôturer, fermer; joindre; terminer, conclure“ — băn. *cheiá* (WgJb. III, 319), refăcut după *cheie* || ar. *ncl'iare* || < INCLAVARE (atestat numai cu înţelesul de „clouer, fixer avec des clous“ < CLAVUS „clou“; comp. însă conclavatus „enfermé sous une même clef“), devenit **încl'eụa*, care a fost modificat după *cheie* în *încheia* || friul. *inklavá*; vit. *(in)chiavare*, vic. *inčavare*, ver. mant. bol. *inčavar*, cremon. *inčavá*, mil. *čavá*, piem. *čavé*, mir. parm. *čavar*, mod. *čaver*, Urbino *ink'avé*; fr. *enclaver*; prov. *(en)clavar*; cat. *enclavar* || *încheiere* „conclusion“; † *închietor* (Biblia 1688, Regi IV, 24, 14) „serrurier“; *încheietoare* „fermeture, loquet“, bot. „sideritis montana, betonica offic.“, *încheiotoare* (Costinescu) „cordon, lacet“, refăcut după *chiotoare*; *încheietură*, *închietură* „articulation, jointure; conclusion“, † *cheetură* (Dosoftei, V. Sf. 145 b) „articulation“ (vit. *chiavatura*, pav. *inčavadura*, abr. *nğavaturę* „articulazione“; vfr. *claveüre* „fermeture au moyen d'une clef, serrure“, *enclaveüre* „enclave“; nprov. *(en)clavaduro*; cat. *(en)clavadura*); dim. *încheieturea* (Marian, Naşt. 383. 385, 386, 401; Tocilescu, Mat. 1541); *închieturiţă* (Ţiplea, P. pop. 98).

328. **Descheia** (*deschia*, *deşcheia*, *deşchia*), vb. „ouvrir (avec une clef); déboîter; détacher, déboutonner, dégrafer“ || ar. *discl'iare* || DĬS-CLAVARE (v. *încheia*) || friul. *disklavá*; vit. *dischiavare*, vic. ver. *desčavar*, mant. *dasčavar*, piem. *desčavé*, gen. *desčavá*; vfr. *desclaver* „détacher“; prov. cat. *desclavar*.

329. **CHEMA**, vb. „appeler; inviter“ || ir. *cl'emă*; megl. *cl'imari*; ar. *(a)cl'imare*, *ncl'imari* (Weigand, Arom.); formele cu prefix nu represintă de sigur pe acclamare, inclamare, ci sînt formaţiuni proprii ar.

Lat. CLAMARE.

Vegl. *klamuar*; rtr. *clamer*; it. *chiamare*; sard log. *ğamare*; vfr. *clamer*; prov. cat. *clamar*; sp. *llamar*; port. *chamar*.

Der.: *chemare* „appel, cri, invocation; invitation; vocation“; † *chemătură* „vocatio“ (An. Car.; port. *chamadura*).

330. **Chemat**, sb. n. „appel; invita-

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

tion“ < CLAMATUS,-UM || vsp. *llamado*; port. *chamado* (comp. rtr. *clameda*; it. *chiamata*; sard log. *ğamada*; sp. *llamada*; port. *chamada*).

331. **Chemător**, adj. sb. „qui appelle, qui invite; garçon d'honneur près de la mariée“ (fem. *chemătoare* „demoiselle d'honneur près de la mariée“) < CLAMATORIUS,-A,-UM.

332. **CHIAG**, sb. n. „coagulum, présure, caillot, caillette“ || megl. ar. *cl'ag*.

Lat. COAG(U)LUM > *CAGLUM (sub influenţa lui *caglare, v. *închega*), de unde, prin metatesa lui L, *CLAGUM.

Sard log. *ğagu* (comp. pentru metatesa lui L şi alb. *kl'uar* < *CLAGORIUM) || rtr. *quegl*; it. *caglio*; fr. dial. (Pléchâtel) *kay*; prov. *calh*; cat. *cuall*; sp. *cuajo*; port. *coalho* (comp. fr. *caillot*, *caillette*) <*C(O)AGLUM.

Der.: băn. *chegaŕ*, *chegăŕeţ* şi *chegăŕiţă* „échinon, vase dans lequel on met la présure ou le caillé dont on veut faire du fromage“ (vfr. *caillier*; sp. *cuajar*); *chegărie* (Tiktin), fig. „vieux décrépit“ || *chegorniţă* (Tiktin; Damé, Term.; Şez. II, 23) „échinon“ (formaţiune analogică după *păcorniţă* < *păcură*, *paporniţă* < *papură*).

Impr.: rut. клягъ, глегъ, гляг „Kälberlab als Gerstoff der Schafsmilch“; rus. *gljakŭ* > *glaganyj syrŭ*; pol. *klag* > *sklagać się*; mor. *glaga*; slov. *kl'ag*.

333. **Închega**, vb. „coaguler, cailler, figer“ || megl. *încl'igari*, *angl'igari*; ar. *ncl'igare*, *angl'igare* || <IN-COAG(U)LARE > *IN-CUAG(U)LARE > *IN-CUAGLARE > *INCAGLARE > *INCLAGARE (cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 90); în formele megl. şi ar. cu *-gl'-*, s'a produs asimilaţiunea cu *g* următor || sard log. *ğagare* <*CLAGARE || rtr. *inquagler*; it. *quagliare*, *cagliare*, ver. *inkajar*; vfr. *encaillier*, sav. *ankal'i*, fr. *cailler*; nprov. *caiá*; cat. *cuallar*; sp. *cuajar*; port. *coalhar* <(IN-)C(O)AG(U)LARE || *închegătoare* (Barcianu; Teodorescu, P. pop. 511; Jipescu, Opinc. 49; Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 259), *chegătoare* (Teodorescu, P. pop. 593) „échinon, vase dans lequel on met la présure“, bot. „geranium robertianum“; *închegătură* (Biblia 1688, Regi III, 7, 30; Tocilescu, Mat. 117, 155; Costinescu; Stamati, Wb. 355), ar. *ncl'igătură* „caillement, coagulation“ (comp. sard camp. *kalladura*; vfr. *cailleüre*; vsp. *cuajadura*; port. *coalhadura*) || *deschega* „résoudre, liquéfier (en parl. de ce qui a été caillé“; vfr. *descaillier*; sp. *descuajar*; port. *descoallar*; comp. it. *squagliare*).

Impr.: rut. клягати, глягати, заглягати „mit гдег einmachen“; pol. *zaklagać*; mor. *glagati*.

334. **CHIAR**, adv. „même“ — † adj. „clair, pur“; adv. „clairement, purement, réellement“; †*chiiar* (Lex. Mard.) sb. „sérénité, clarté“; vechiul înţeles al cuvîntului s'a păstrat încă în expresiunile: *din chiar senin* şi *apă chioară* „eau pure“, prin etimol. popul. în loc de *apă chiară* (cf. Litzica, Conv. lit. XLI, 96) || ir. *cl'ăr* „clair“.

Lat. CLARUS,-A,-UM.

Alb. *k'ar*; vegl. *kjur*; rtr. *cler*; it. *chiaro*; sard log. *ğaru*; fr. *clair*; prov. cat. *clar*; (sp. port. *claro*).

Impr.: rut. тяр „in der That, wahrlich, wohl, auch“.

CHINGĂ, v. *cinge*.

CHIOTOARE, v. *cheie*.

CI, v. *ce*.

335. **CICOARE**, sb. f. „chicorée sauvage“ — *ciuco(a)re* (Dosoftei, V. Sf. WgJb. V, 102); *ciucoare* (Sevastos, Cîntece 271, 319).

Lat. *CĬCHORIA,-AM (= clas. CĬCHORIUM).

Abr. *čekorę*; nap. *čekojęra* „radicchio“ (comp. alb. *koŕé*).

336. **CÎINE** (*cîne*), sb. m. „chien“ || ir. *cărę*; megl. *cǫini*; ar. *cîne*.

Lat. CANIS,-EM.

Alb. *k'en*, *k'ɛn*; vegl. *kuon*; rtr. *chaun*; it. *cane*; sard log. *kane*; fr. *chien*; prov. *can*; cat. *ca*; astur. galiţ. *kan*; port. *cão*.

Der.: col. *cîinime*; băn. *cînamă* || trans. *cînie*, ar. *cînil'ă*, *cîniu* (Dalametra) „méchanceté, rancune“ || *cîinos* „méchant, rancunier“; *cîinoşie* „méchanceté, rancune“ || *cîinesc* (*cînesc*), ar. *cînescu* „de chien, canin“ (sic. *kanisku*; comp. ven. *kańesko*); *cîineşte*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

(*cîneşte*), ar. *cîneaşte* „à la manière des chiens; méchamment“ || mold. bucov. trans. *cîner*, *cîneŕ* „méchant, canaille“ (comp. canarius); mold. trans. *cînărie* (Tiktin; Barcianu) „chenil“ || *a se cîini, a se încî(i)ni, a se încîina* „s'entêter, s'obstiner; devenir méchant comme un chien“ (comp. vfr. *encheni* „qui a le caractère d'un mauvais chien“); ar. *(a)ncînire*, *(a)ncîneare* „gémir, haleter“.

337. **Căńină** (ar.), sb. f. „chagrin, affliction, peine“ <CANĪNA,-AM, din adj. CANĪNUS,-A,-UM „de chien“; înţelesul cuvîntului se explică prin „vie de chien“ || sp. *canina*.

338. **CÎMP**, sb. m. şi n. „champ; pays plat, plaine“ || megl. *cǫmp*; ar. *cîmpu*.

Lat. CAMPUS,-UM.

Vegl. *kuomp*; rtr. *champ*; it. *campo*; sard log. *kampu*; fr. *champ*; prov. cat. *camp*; sp. port. *campo*.

Der.: dim. *cîmpurel* (Iarnik-Bîrseanu, Doine 27; Pompiliu, Bal. 77); *cîmpuşor* (Sevastos, Nunta 203; Marian, Sărb. I, 20); ar. *cîmpic* şi *cîmpiş* (Dalametra) || *cîmpean* „habitant de la plaine“; *cîmpenesc* „champêtre, relatif aux champs, de plaine“; *cîmpeneşte* „à la manière des habitants de la plaine“ || ar. *cîmpiş* (Dalametra) „champêtre, de plaine“.

339. † **Cîmpiu**, adj. „uni, plan; de plaine“ (Dosoftei, V. Sf., v. WgJb. V, 83) — **Cîmpie**, sb. f. „plaine, pays plat“ < * CAMPĪVUS,-A,-UM [Candrea, BSF. III, 15] || vit. *campio* „di campo“, com. *kampiv* „coltivato, colto (dicesi di campo)“, sic. *kampia* „campagna solitaria, luogo non accasato, campo“; sp. *campio* || trans. *cîmpiian* (Tiktin) „habitant de la plaine“.

340. † **Cîmpos**, adj. „plan, uni; qui se trouve dans la plaine“ (Biblia 1688, Ierem. XXI, 13) < CAMPOSUS,-A,-UM, Thes.

341. **CINĂ**, sb. f. „souper; cène“ || ir. *tsîrę*; megl. ar. *ţină*.

Lat. CĒNA,-AM.

Vegl. *kajna*; rtr. *tschaina*; it. *cena*; sard log. *kena*; prov. sp. *cena*; port. *cea*.

Der.: dim. *cinişoară* (Tiktin; Marian, Immorm. 189); *cinioară* (Tiktin; Marian, Desc. 296; Voronca, Dat. cred. 329).

342. **Cina**, vb. „souper“ || ir. *tsîrâ*; megl. *ţinari*; ar. *ţinare* || < CĒNARE || vegl. *kenur*; rtr. *tschner*; it. *cenare*; sard log. *kenare*; vfr. *cener*; prov. cat. sp. *cenar*; port. *cear*.

343. **CINCI**, num. „cinq“ || ir. *tsîntś*; megl. ar. *ţinţ(ĭ)*.

Lat. CĪNQUE, Densusianu, Hist. l. roum. I, 125 (= clas. QUĪNQUE).

Vegl. *čenk*; rtr. *tschinch*; it. *cinque*; sard log. *kimbe*; fr. *cinq*; prov. *cinc*; cat. *cinch*; sp. port. *cinco*.

Der.: *cincile(a), cincea*, ir. *tsîntsile*, megl. *ţinţli*, ar. *ţinţile, ţinţirlu* „cinquième“ || *cincime* „un cinquième“ || *cin(ci)sprezece*, megl. *ţisprẹţi*, ar. *ţisprădzaţe* „quinze“; *cin(ci)sprezecilea, cin(ci)sprezecea* „quinzième“ || *cin(ci)zeci*, megl. *ţinzọţi*, ar. *ţindzăţĭ* „cinquante“; *cin(ci)zecile(a), cin(ci)zecea* „cinquantième“; *cinzeacă, cinzec*, ar. *ţindzacă* (Dalametra) „mesure pour liquides d'un décilitre environ“; † *cinzăcear* (Paliia, Exod. XVIII, 21, 25; Gaster) „cinquantenier“ || *încinci* „quintupler“; *încincit* „quintuple“; trans. *cincitură* (Viciu, Glos. 30) „tas de cinq gerbes“ || *cincar*, adj. „âgé de cinq ans“, sb. m. „cheval de cinq ans“, dim. *cincărel* (Tiktin; Alexandri, P. pop. 79).

344. **CÎND**, adv. conj. „quand, lorsque“; *cînd ... cînd* „tantôt ... tantôt“; *din cînd în cînd* „de temps en temps“ || ir. *căn(d)*; megl. *cọn*, la Huma *cîn(du)*; ar. *cîndu*.

Lat. QUANDO.

Vegl. *kand*; it. *quando* (comp. *di quando in quando* „de temps en temps“); sard log. *kando*; fr. *quand*; prov. *quan, can(t)*; cat. *quan(d)*; sp. *cuando* (comp. *cuando ... cuando* „tantôt ... tantôt ...“; *de cuando en cuando* „de temps en temps“); port. *quando*.

Der.: † *cîndai* şi † *cîndailea* (Cantemir, Hron.) „peut-être, par hasard“ (terminaţiunea *ai* a fost introdusă sub influenţa lui *camai* alături de *cam, încai, încailea, săvai*, etc.) || *cîndva* „un jour, quelque jour, quelquefois, parfois“ || *oare-cînd, oare-şi-cînd* „quelquefois, parfois, jadis“; *ori-cînd, ori-şi-*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

cînd, veri-cînd „n'importe quand“ || *fiecînd, fieşcînd* „n'importe quand“ (pentru aceste compuse, v. *Fi, Oară, Vrea*) || ar. *canţido* „n'importe quand“ || băn. *alt-cînd* „autrefois“ || *nici-cînd* „jamais“ (comp. alb. *as kurə* „non mai“, propr. „ne quando“; v. *Nici*).

345. **CINE**, pron. interog. şi rel. „qui“; gen.-dat. sg. *cui* || ir. *tŝire*; ar. *ţine*.

Lat. QUĔM, devenit ca monosilabă tonică * QUĔN şi mai tîrziu * QUĔNE (cf. Meyer-Lübke, Rom. Gr. I, § 551; Candrea, Conson. 50); dat. CUĪ.

Sard camp. *kini*; prov. cat. *quin*; fr. dial. *kē*; sp. *quien*; port. *quem* || friul. *kui*; it. vfr. *cui*: fr. *qui*; prov. *cui*; cat. vsp. vport. *qui* < CUI.

Der.: † *cineş*, † *cinrescu* (Cod. Vor.) „chacun“ || *cineva*, ir. *tŝireva*, ar. *ţiniva*; † *cinevaş*, *cinevaşile(a)* „quelqu'un“ || *ori-cine*, *veri-cine* „n'importe qui, quiconque“; *oarecine*, *oare-şi-cine* „quelqu'un“ || *fiecine*, *fieşcine*, *fieştecine* „chacun, quiconque“ (pentru aceste compuse, v. *Fi, Oară, Vrea*) || *neştine* „quelqu'un, certain“ (v. *Şti*).

346. **CÎNEPĂ** (*cînipă*), sb. f. „chanvre“ || megl. *cǫnipă*; ar. *cînipă*.

Lat. * CANĔPA,-AM, cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 97; Candrea, Rev. ist. arh. VII, 73 (= clas. CANNABIS).

Erto *k'aneipa*; it. *canapa*, Gombitelli *kanneva*, Urbino *kannipa*; lion. *kinevo* || în alte regiuni ale domeniului romanic găsim derivate din * CANAPIS,-EM sau * CANEPIS,-EM, şi chiar * CANAPUS,-UM: alb. *kərp*; vegl. *kanuvo* (comp. şi *kanapial*); rtr. *chanv*; ven. *kanevo*, mant. *kanaf* şi *kanof*, mil. *kanev*, romagn. *kanuv*, abr. *kanęvę*, nap. *kannęvę*, cors. *kanapu*; fr. *chanvre*; prov. *canebe*; cat. *canem* || cît priveşte formele sp. *cañamo*; port. *canamo*, *cánave* şi *cáneve*; sard log. *kánnau*, sard camp. *kánniu*, ele par să reproducă pe * CANNABUM, * CANNĬBUM, fără ca totuşi fonetismul lor să fie absolut regulat.

Der.: dim. *cînepioară*, zool. „linot“ (Marian, Ornit. I, 396), bot. „eupatorium cannabinum“ || bot. *cînepoală*, „eupatorium cannabinum, agrimonia eupatoria“ || *cînepişte*, Sălagiu *cîńepț'işț'înă* (Tribuna 1890, 45, 342) „chènevière“; Sălagiu *cîńipț'işț'iriţă* (Tribuna, 1890, 342) „courtilière“ (formă resultată din contaminarea lui *cinepă* cu bulg. КОНОПИЩИЦА, КОНОПИШНИЦА „courtilière“) || *cînepar* „linot(te)“ (comp. fr. *chanvrier*; prov. *canabier*).

347. **Cînepiu**, adj. „de chanvre; couleur de chanvre, gris“ < * CANAPINEUS, -A,-UM [cf. Candrea, BSF. III, 14) || vfr. *chainvinge* „de chanvre“ || comp. sard log. *kannainżu*; vsp. *cañameño* < * CANNABINEUS.

348. **CINGE** (vr. şi dial.), vb. „ceindre; entourer“ (Dosoftei, Ps. vers. 208; Barcianu) || ar. *ţindzeare* (pf. *ţimşu*, part. *ţimtu*).

Lat. CĬNGĔRE, CĬNXĪ, CĬNCTUM.

It. *cignere*; sard log. *kingere*; fr. *ceindre*; prov. *cegner*; cat. *cenyir*; sp. *ceñir*; port. *cingir*.

Der.: *cingătoare*, ar. *ţingătoare* „ceinture“ (comp. vit. *cignitoio*; vsp. *ceñidero*; port. *cingidouro*).

349. **Cingă**, sb. f. „ceinture, sangle“ (Marian, P. pop. I, 34; Crom. 48; Stamati, Wb. 560, 589) < * CĬNGA,-AM [Candrea, Rev. arh. fil. VII, 74] || sic. *cinga* || *încinga* (Teodorescu, P. pop. 149; Marian, Sărb. I, 38; P. pop. I, 34; Vrăji 13) „sangler, ceindre“ || *descinga* „dessangler“.

350. **Chingă**, sb. f. „sangle, ceinture de cuir, courroie; traverse, traversin; râble, liure; tringle“ || megl. *cl'ingă* „sangle“ || < * CLĬNGA,-AM, resultat prin metatesă din CĬNG(U)LA || alb. *k'ingələ*; friul. *čenglę*; it. *cinghia*, *cigna*; sard log. *k'inga*; fr. *sangle*; prov. *sengla*; cat. *singla* < CING(U)LA; comp. port. *cinho* < CING(U)LUM || dim. *chinguţă* (Iarnik-Bîrseanu, Doine 264); *chinguliţă* (Teodorescu, P. pop. 57; Tocilescu, Mat. 1232) || *chingă* (Polizu; Costinescu; Tocilescu, Mat. 63), *închinga* „sangler“ (comp. vit. *cinghiare*; sard log. *k'inğare*, *ink'inğare*; fr. *sangler*; prov. *senglar*; cat. *cinglar*); *închingătură* (Polizu) „action de sangler“ || *deschinga* „dessangler“ (comp. fr. *dessangler*; nprov. *descenglá*; cat. *descinglar*; sard log. *iskinğare*) || *închingiui* (Teodorescu, P. pop. 57) „sangler“.

351. **Încinge**, vb. „ceindre, entourer, ceinturer“ || ir. *ăntŝinże*; megl. (*a*)*n*-

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

ţinziri (pf. *nţinş*) || < INCĬNGĔRE,-CĬNXĪ, CĬNCTUM || it. *incignere*; fr. *enceindre*; prov. *encenher* || † *încingere* (Biblia 1688, Gen. III, 7) „ceinture“ || *încingătoare*, † *încinsătoare* (An. Car.) „ceinture“; † *încinsoare* (Iorga, Studii VIII, 74) „bandage“; *încinsătură* (Polizu; Cihac) „action de ceindre; ceinture“.

352. **Descinge,** vb. „déceindre, ôter la ceinture“ — vr. şi dial. *deştinge*, *deşcinge* || ar. *dişţindzire*, *dişţindzeare* (pf. *dişţimşu*; part. *dişţimtu*) || < DĬS-CĬNGĔRE,-CĬNXĪ,-CĬNCTUM || it. *discignere*; fr. *déceindre*; cat. *descenyir*; sp. *desceñir*; port. *descingir*.

353. **CÎNTA,** vb. „chanter; jouer (d'un instrument)“ — bucov. trans. Maramureş, Oşani *a se cînta* „se lamenter, pleurer (un mort)“ || ir. *cântă*; megl. *cântari*; ar *cîntare*.

Lat. CANTARE.

Alb. *kəndoń*; vegl. *kantur*; rtr. *chanter*; it. *cantare*; sard log. *kantare*; fr. *chanter*; prov. cat. sp. port. *cantar*.

Der.: *cîntare* „action de chanter, etc.; chant“ (prov. *cantar*); ar. *cîntat* „ensorcelé, instruit, savant“; *cîntător*, adj. sb. „chanteur“, † *cîntătoare* (Biblia 1688, Esdra II, 66) „chanteuse“, *cîntători*, m. pl. „chant des coqs, point du jour“ (alb. *kantətur*; comp. vsp. *cantadera*); bucov. trans. *cîntătură* „chant de mort, lamentation“ || *cîntăreţ*, *cîntăreaţă* „chanteur, chantre, chanteuse“ (vfr. *chanteresse* „femme qui chante“; comp. prov. *cantairitz*).

354. **Cîntat,** sb. n. „chant“ || comp. ar. *cîntată* || < CANTATUS,-UM || sp. *cantado*.

355. **Încînta,** vb. „enchanter, charmer, ravir“ < INCANTARE || rtr. *inchanter*; it. *incantare*; sard log. *inkantare*; fr. *enchanter*; prov. cat. sp. port. *encantar* || *încîntător* „charmant, ravissant“ (comp. fr. *enchanteur*; sp. *encantadero*); *încîntătură* „enchantement, charme; lamentation“ (Tocilescu, Mat. 1552).

356. **Descînta,** vb. „conjurer, exorciser, détourner par des enchantements, faire guérir par des enchantements“ || megl. *discăntari*; ar. *discîntare* || < DĬS-CANTARE (comp. exc a n t a r e „faire venir ou évoquer par des enchantements)“ || friul. *disk'antá* „sdormentire, smaliziare“; com. *deskantá* „disincantare, levare l'incanto“, mant. mir. *daskantar*, cremon. *deskantá*, mod. *deskanter* „svegliare, sdormentare, scuotere“; vfr. *deschanter* „désenchanter, rompre un enchantement, détourner par une sorte d'enchantement“; prov. *descantar* (comp. sp. *desencantar*) || *descîntat* „conjuration, incantation“; *descîntător* „conjurateur, exorciseur“; *descîntătoare*, *descîntătoreasă* „femme qui exorcise, qui fait guérir par des enchantements“; *descîntătură*, ar. *discîntîtură* (Dalametra) „incantation, formule d'exorcisme“.

357. **CÎNTEC** (*cîntic*), sb. n. „chanson“ || megl. *contic*; ar. *cîntic* || — trans. **CÎNTECĂ,** sb. f. „chanson“.

Lat. CANTĬCUM; CANTĬCA,-AM.

Alb. *kəngɛ*.

Der.: dim. *cîntecel* (alb. *kangel'ɛ*; vit. *canticello*); *cîntecaş* (Marian, Sat. 341); trans. *cîntecuţă* (Lex. Bud.) || ar. *cînticare* „chanter des chansons de berceau“ || *descîntec*, ar. *discîntic*, trans. *descîntecă* (Lex. Bud.) „incantation; formule d'exorcisme“.

358. **CIREAŞE,** sb. f. „cerise“ — trans. *ceraşă*; băn. Mehedinţi *śuŕęşă* — **CIREŞ,** sb. m. „cerisier“ — trans. *cerăş*; băn. Mehedinţi *śuŕeş* || megl. *cirşă*, *cireş*; ar. *cireaşă*, *cireş*.

Lat. CERĔSIA,-AM (Schuchardt, Vok. I, 192; Densusianu, Hist. l. roum. I, 71), * CERĔSIUS,-UM < * CERĔSUS (= clas. CERASUS); în formele megl. şi ar. *c* se explică prin asimilaţiunea cu *ş* următor.

Vegl. *kris*; rtr. *tschirescha*; it. *ciliegia*, *ciliegio*; fr. *cerise*; prov. *cereisa*; cat. *cirera*, *cirer*; sp. *cereza*, *cerezo*; port. *cereja*.

Der.: dim. *cireşel* (Şez. II, 8); *cireşică* (Cihac) „petite cerise; fève sucrée“ || megl. *cîrşcă* „cerise“ || *cireşar*, *cirişar* „vendeur de cerises; juin“, zool. „gros-bec“ (Marian, Ornit. I, 416; comp. bulg. черешарка „coccothraustes vulgaris“), mold. *cireşeŕ* şi, prin disimilaţia celui de al doilea *r*, *cireşel* (Marian, Sărb. I, 96) „juin“, megl. *cirişar* „vendeur de cerises; juin“, zool. „gros-bec“, ar. *cirişar* „vendeur de cerises; juin“ (rtr. *tschirischer*; it. *ciliegiaio*; fr. *cerisier*; prov.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

cerier, surgier; cat. *cirerer*; comp. port. *cerejeira*; pentru înţelesul de „juin“, propr. „mois des cerises“, comp. alb. *k'ɛršor* „juin, juillet“, vnap. *Ion cerasiaro* „juin“) || *cireşiu* „couleur de cerise“.

CÎRNAŢ, v. *carne*.

CÎŞLEGI, v. *caş*.

359. **CÎŞTIGA**, vb. „gagner“ — vr. trans. „obtenir, acquérir, prendre soin, soigner“ (Tiktin; An. Car.; WgJb. IV, 328); vr. trans. *a se cîştiga* „se soucier, s'inquiéter“, Sălagiu „se lamenter“ (Tribuna 1890, 342); vr. mold. *cîşliga*. || ar. *căştigare* „prendre soin, faire attention, se soucier“.

Lat. CASTĪGARE „réprimander, punir; corriger; contenir, resserrer“; diferitele accepţiuni ale cuvîntului romînesc cît şi ale corespunzătoarelor romanice se explică din încrucişarea înţelesului activ al verbului: „punir — réprimander, blâmer — corriger — instruire — maîtriser, contenir, se rendre maître de — obtenir, acquérir, gagner“, cu înţelesurile desvoltate de verbul reflexiv: „se punir — se tourmenter, s'inquiéter — se soucier, prendre soin, s'occuper de — insister, solliciter — tenter, vouloir séduire, chercher à gagner“.

Rtr. *chastier*; it. *castigare, gastigare*; sard camp. *kastiai*; fr. *châtier*; prov. *castiar*; cat. sp. port. *castigar*.

Der.: *cîştig* „gain, profit, bénéfice“ (rtr. *chastih*; it. *gastigo*; sard camp. *kástiu*; vfr. *chasti* „avertissement, instruction, réprimande, châtiment“; prov. *castic*; cat. *castich*; sp. port. *castigo*) || vr. *căştigă* (Paliia.Gen.XLV. 11; L, 21; Exod. II, 25; Hasdeu, Cuv. d. bătr. II, 123; An. Car.), ar. ~ „souci, soin“ || *căştigos* (ar. ~) „lucratif“ (Polizu; Barcianu), † „industrius, sollers“ (An. Car.) || † *a se încîştiga* (Tiktin) „se soucier, s'inquiéter“.

360. **Cîştigător**, adj. sb. „gagnant, † procurator“ (An. Car.) || < CASTĪGATORIUS,-A,-UM.

361. **CÎT, CÎTĂ**, adj. pron. interog. şi rel. „combien (de)“; nom.-ac. pl. *cîţi, cîte*; gen.-dat. pl. *cîtor*; adv. „tant que, comme; aussitôt que; de sorte que“ || ir. *căt, cătę, căţ, căte* „combien (de)“, *căt* „que (après un compar.)“; megl. *cọt, cọta, cọţi, cọti* „combien (de); autant de“; ar. *cît* „combien; tant que; aussitôt que“.

Lat. QUANTUS,-A,-UM şi QUANTUM, adv., de unde *cîntu* (păstrat în ar. *niscîntu*, v. mai jos); dispariţiunea lui *n*, ca şi în *atît*, se explică prin influenţa lui *tot* în construcţiunea *tot *cînt* > *tot cît* (v. *atît*).

Vegl. *kont*; it. *quanto*; sard log. *kantu*; fr. *quant*; prov. *quant, cant*; cat. *quant*: sp. *cuanto, cuan*.

Der.: băn. Mehedinţi, Serbia *cîta, cîto* „un peu“ (WgJb. III, 319; VII, 84; Viciu, Glos. 27), ir. *căta* „autant; rien“, megl. *cọta* „autant“ || *cîtuş* (*de*) „aussi... que possible“, † *cîtuş cîtăş cîţiş cîteş* „autant que, tous ceux que“ || (*al*) *cîtelea*, (*a*) *cît*(*e*)*a* „le (la) quantième“ || † *cîtinţă* (Gaster) „quantité“ || † *cîtuială* (Tiktin) „quote-part, quotité“ || *cîtime, cătăţime* „quantité“, formaţiuni nouă || *decît* „que (après un compar.); mais, seulement“, ar. *dicît* „que (après un compar.); cependant“ || *încît* „de sorte que“ || *nici-cît* „point du tout“ || *cîtva, cîtăva, cîţiva, cîteva* „quelque(s), quelques un(e)s“, megl. *cọtiva* „quelques unes“; † *cîtvaş, cîtăvaş*, etc. „quelque(s)“ || *ori-cît, ori-şi-cît*, † *oare-cît*, † *vare-cît* „n'importe combien, quelque (... que)“ (pentru aceste compuse, v. *Oară, Vrea*) || † *neşchit*, † *nişchit*, † *nişchiţel* „un peu“, ar. *niscîntu, nîscîntu* „un peu, quelques“ (v. *Şti*) || *de-a'n cîtelea*, loc. adv. „de toutes ses forces, autant que possible“.

362. **CÎTE**, prep. „à (distributif), par“; (*cîte*) *doi cîte doi* „deux à deux“ || ar. *cîte*.

Lat. CATA (= gr. κατά; cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 163); prin poziţia lui ca aton în frasă CATA a devenit **cătă*, de unde *căte* (păstrat în adv. *cătelin*, v. mai jos) sub influenţa prep. terminate în *-e* (cf. *către*), şi apoi *cîte* prin confusiune cu *cît(e)*.

It. *cada-uno, cad-uno* (comp. pis. *cate-uno*); sard log. *kada*; vfr. *che*(*iin*); prov. *cada* (*cada dos, cada tres*); cat. sp. port. *cada*.

Der.: *cîteodată* „parfois“ || *cătinel*, trans. *chitinel* (Reteganul, Pov. pop.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

111; Iorga, Studii XII, 236), † *cătelin*, † *cătelinru* (Cod. Vor.), † *cătiliru* (Hasdeu, Cuv. d. bătr. II, 190), trans. Oşani *chitilin* (Reteganul, ibid. 74; Iorga, ibid. 52; BSF. II, 81), megl. *cătelin* „petit à petit“ < *căte*+*lin* „doucement“, resultat din construcţiunea *căte lin căte lin* (Paliia, Exod. XXIII, 30) „peu à peu“, cu care comp. (*cîte*) *puţin cîte puţin* „peu à peu; metatesa în *cătinel*, etc. s'a produs sub influenţa lui *încetinel*, *puţinel*, etc.; tot sub înrîurirea acestora, *cătinel* a căpătat funcţiunea adjectivală, formîndu-şi un fem. *cătinică* (Tiktin); dim. *cătineluş* (Tiktin), † *cătineluşel* (Dosoftei, V. Sf. Dec. 25) „tout doucement“ || megl. *căterǫŭ* „rapidement, vite“ < *căte* + *rǫŭ*.

363. **CĬUMĂ**, sb. f. ar. „sommet de la tête“ (Vlaho-Clisura); „flocon de laine, touffe de cheveux, toupet“ (Laurian-Massim, Glos. 169); „bouton, enflure“ (Weigand, Arom. II, 234); megl. *cĭumă* „flocon de laine“.

Lat. CȳMA,-AM „tendron, cœur de certaines plantes“ (= gr. κῦμα), rostit *k'üma, de unde *kiuma > *ciumă*; comp. *jur*, *giur* < *giurum* < GYRUM [Puşcariu, Conv. lit. XXXVII, 600].

Alb. *k'imɛ*, *k'üm* „Haar; haarartiger Wasserwurm; Art Geschwür“; dalm. *kima*; it. *cima* (comp. Val Soana *ʧümá*, canaves *anʧüma* „in cima“); sard log. *kima*; fr. *cime*; prov. *sima*; sp. *cima* (comp. cat. *cim*), toate cu înţelesul de „sommet“, în parte şi „rejeton“.

Der.: megl. *cĭumuligă* „tumeur sur la tête; touffe de laine“.

364. **CIUR**, sb. n. „crible, tamis; tambour (à broderie); bonnet, deuxième estomac des ruminants“ || ir. *tsûr*, megl. *cĭur* şi ar. *ţir* „crible“.

Lat. CĪBRUM (atestat în CGL. V, 59), disimilat din CRĪBRUM; disimilarea s'a întîmplat de sigur întîi în derivatele CRIBRARE, CRIBRARIUS, etc., unde -R- putea mai uşor să dispară, fiind în silabă atonă; parte din formele corespunzătoare romanice postulează * CRIBUM (cf. CRIBUS, CGL. V, 495), prin disimilarea normală a celui de al doilea -R- aflat în silabă atonă, şi CRIBLUM (cf. Rom. XXXII, 454).

Sic. cal. *krivu*, nap. *krivę*; sp. *cribo*; port. *crivo* < * CRIBUM; lomb. *kribi*; fr. *crible* < CRIBLUM || sard log. *kiliru*, camp. *čiliru*, sass. *kuliru* < CRIBRUM (atestat în CGL. V, 10, 59, şi Dioscoride Longob., cf. Rom. F. XIV, 610).

Der.: dim. *ciurişor* (Marian, Sărb. II, 123); *ciurel* (Marian, Sărb. III, 317; Novacovici, Folclor. 171; Tocilescu, Mat. 1511; Mîndrescu, Lit. pop. 240; WgJb. IV, 332; Gr. n. 88) „petit crible; sorte de broderie à jour; sorte de voilette“ (comp. c r i b e l l u m > it. *crivello*; prov. *cruvel*; sp. *cribillo*, *garbillo*; cf. şi vfr. *criblel*); băn. *şuraş* „sorte de couloire, passoire“ || *ciurui* „passer au crible, cribler, trouer; couler (comme d'un crible)“, Maramureş *cĭurăi* (Ţiplea, P. pop. 107) „couler (comme d'un crible)“; *ciuruit* „criblé, troué; criblage“; *ciuruitor* „cribleur“; *ciuruitură* „criblure“; *ciuruială* „criblage, criblure“.

365. **Ciurar**, sb. m. „criblier, fabricant de cribles“ < * CĪBRARIUS,-UM, disimilat din CRĪBRARIUS || comp. fr. *criblier*, sp. *cribero* || *ciurăriţă* (Lex.Bud.) „femme du criblier“.

366. **Ciura**, vb. „cribler, passer au crible; trouer“ < * CĪBRARE, disimilat din CRĪBRARE || comp. lomb. *kribjá*; fr. *cribler*; sp. *cribar*; port. *crivar* < *CRIBLARE, * CRĪBARE || Bihor *ciurat* (Conv. lit. XX, 1007) „ourlé à jour“; băn. *şurătură* „sorte de broderie à jour“ || *înciurat* (Tocilescu, Mat. 797) „troué, percé“.

367. **CL'IDE**, vb. ir., ar, *cl'idire*, *cl'ideare* (pf. *cl'iş*) „(en)fermer, (en)clore“.

Lat. CLUDĔRE, CLUSĪ, CLUSUM (= CLAUDĔRE), refăcut după compusul i n c l u d e r e; pentru trecerea lui *-iu-* la *i*, cf. *închide*.

Rtr. *cludir*; it. *chiudere* || fr. *clore*; prov. *claure*; cat. *cloure* < CLAUDERE,

Der.: ar. *cl'iduşă* (Dalametra) „articulation“ || ir. *zacl'ide* „(en)fermer, (en)clore.

368. **Închide**, vb. „(en)fermer, (en)clore“; *a se închide* „s'(en)fermer, devenir foncé“—vr. băn. pf. *închiş* || ir. *ăncl'ide*; megl. *ancl'idiri*; ar. *ncl'idire*, *ncl'ideare* (pf. *ncliş*) || < INCLUDĔRE,-USĪ,-USUM; reducerea lui *iu* la *i* s'a întîmplat întîi în formele în care silaba -**chiu-* era atonă, în special la

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

derivate || it. *inchiudere*; sard log. *inkluire* || prov. *enclaure*; cat. *encloure* <IN-CLAUDERE || *închidere* „action de fermer, etc.; fermeture, clôture, détention“; *închis*, adj. „(en)fermé, (en)clos, foncé“, sb. „fermeture“; *închizătură* „fermeture, barrage“, †*închisătură* „clausio“ (An. Car.; comp. vfr. *encloseüre* „enclos, enceinte, clôture“); *închizător* (Cihac), adj. sb. „qui ferme, etc.“; *închizătoare* (An. Car.; Cihac; Barcianu) „fermeture“ || *închisoare*, ar. *ncl'isoare* „prison“.

369. **Deschide** (*deşchide*), vb. „ouvrir“; *a se deschide* „s'ouvrir, s'éclaircir“ — vr. pf. *deşchiş*, băn. *dzeşchiş* || ir. *resc'ide* (cu înlocuirea prefixului); megl. *dişc'idire*; ar. *dişc'idire, dişc'ideare*, (pf. *dişc'iş*) || DISCLUDĔRE,-USĪ,-USUM || it. *dischiudere*; vfr. *desclore*, val. *disklur*; prov. *desclaure*; cat. *descloure* || *deschidere* „ouverture“; *deschis*, adj. „ouvert, sincère, clair“; adv. „ouvertement, clairement“; sb. „ouverture; † éclaircissement“ (Letop. I, 387); băn. *deşchidzătoare* „apertorium, clavis“ (An. Car.), ar. *dişc'idzîtoari* (Dalametra) „clef“; *deschizătură*, ar. *dişc'idzîtură* (Dalametra) „ouverture, fente“.

370. **COACE**, vb. „cuire, mûrir“ — vr. băn. pf. *copş* || ir. *cotŝe*; megl. *coaţiri* (pf. *copş*); ar. *coaţire, cuţeare* (pf. *copşu*).

Lat. COCĔRE, COXĪ, COCTUM (= clas. COQUĔRE, cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 149).

Vegl. *kukro*; rtr. *couscher*; it. *cuocere*; sard log. *kogere*; fr. *cuire*; prov. *cozer*; cat. *coure*; sp. *cocer*; port. *cozer*.

Der.: *cocă* „pâte, colle de farine“, trans. *coacă*, *coc* (Viciu, Glos. 33; Reteganul, Pov. ard. III, 33, 35) „pâte, petit pain, tourte“ (cat. *coca*); dim. *cocuţă* (Tocilescu, Mat. 814) „petit pain“ || *copt* „cuit, mûr; action de cuire, etc.“ || *cocător* (Paliia, Gen. XL, 1, 2, 5, 16, 22; XLI, 10; Exod. VIII, 3; Reteganul, Pov. ard. III, 66; Daul, Col. 54), adj. sb. „qui fait cuire, boulanger“ || *cocărit* (Gr. n. 220) „dîme prélevée par le propriétaire sur le maïs cuit par les paysans avant la récolte“ || *răscoace* „faire cuire entièrement“ || megl. ar. (Dalametra) *pricoaţiri* „faire cuire entièrement“ (probabil nu percoquere, ci format cu prefixul de origine bulg. *pri-*, comp. bulg. ПРИВАРЯМЪ „faire cuire entièrement“).

371. **Cuptor**, sb. n. „four, fournaise; juillet“ || ir. *coptor*; ar. *cuptor* „four“ || < COCTORIUM (Dioscoride Longob., Rom. F. XIV, 609) || abr. *kutturę* „paiolo“ (comp. Campobasso *kęttora* „caldaia“, Misc. Ascoli, 404) || dim. *cuptoraş*; *cuptorel* (Polizu; abr. *kuttrellę* „secchia di rame“); băn. *cuptoriţă* (Cătană, Pov. III. 69, 70; Viciu, Glos. 38) || trans. *cuptoriş* (Viciu, Glos. 38) „voûte où l'on place le cercueil“ || *cuptoriște* „† fournil“ (Iorga, Doc. Callim. I, 431), trans. „maison dont les murs n'ont pas encore été crépis“ (Viciu, Glos. 38) || *coptorí* (Tiktin; Polizu), *coptorá* (Costinescu) „creuser en dessous, caver“; *coptoreală* (Costinescu) „creusement en dessous“ || *coptoroşit* (Barcianu) „caverneux“.

372. **Coptură**, sb. f. „cuisson, gâteau“ (Tiktin; Iorga, Studii VIII, 30; Marian, Nunta 510); „abcès, pus“ || ar. *cuptură* „pus“ || < COCTURA,-AM || sard log. *kottura*; vfr. *cuiture* „cuisson, brûlure d'une plaie, bouton de feu“; prov. *coitura*; sp. *cochura* || *coptorí* (Jipescu, Opinc. 161) „former du pus, ronger“.

373. **Scoace**, vb. „faire cuire entièrement“ <*EXCOCĔRE (= clas. EXCOQUĔRE) || abr. *skoče*; vfr. (numai part.) *escuit* „tout à fait cuit“; prov. *escoisser*; sp. *escocer*.

374. **COADĂ**, sb. f. „queue, natte, manche (d'une hache), poignée“; pl. *coade* „criblure“ || ir. *codę*; megl. ar. *coadă*.

Lat. CODA,-AM (= clas. CAUDA).

Vegl. *kauda*; rtr. *cua*; it. *coda*; sard log. *koa*; fr. *queue*; prov. cat. *coa*; vsp. *coa*.

Der.: dim. *codiţă*, megl. *cudiţă*, ar. *cudiţă* (Dalametra) „croupion“; *codişoară* (Lex. Bud.; Polizu; Barcianu); bot. *codiţucă* „myosurus minimus“ || augm. *codoi* şi *codoae* (Polizu) || *codină* „laine de la queue des brebis, couaille“ (Tiktin), „criblure“ (comp. sard log. *koale* „rimasuglio, il residuo del grano nell'aia“), bot. „alopecurus pratensis“ || trans. *codie* (Viciu, Glos. 34) „partie postérieure du four“ || *codirişte, coderişte, codărişte, codărîşte* (Molnar, Gram. 84), *codorişte* (Re-

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

teganul, Bibl. pop. 30), *coderişcă* şi *codărişcă* (Tiktin; Novocavoci, Folclor. 163), băn. *codorie* „manche (d'un fouet, d'une hache)“ || *codirlă* (Tiktin; Jipescu, Opinc. 151), *codîrlă* „rancher de derrière d'une charrette; le dernier d'un groupe“ (Tiktin); *codîrlaş* „le dernier“ || *codaş* „qui est à la queue, le dernier, miséreux“ || *codaci* „qui a une longue queue, qui est à la queue; qui hésite, couard“ || *codac* (Barcianu) „couard“ || *codan* „qui a une longue queue; qui est à la queue, le dernier“, *codană*, *codeancă* (Tiktin), *codaşcă* (Mehedinţi) „jeune fille“, dim. *codănel*, *codănaş*, *codănică* şi *codănacă* (Tiktin), *codonacă* (Jipescu, Opinc. 123) || *codarniţ* (Cihac; Barcianu) „qui a une queue“ || ar. *codus* (Dalametra) „qui est à la queue, le dernier“ || *coadeş* „caudatus“ (An. Car.), *mere coadeşe* (Panţu) „variété de pommes“ || *Codea* „un des noms populaires du diable“ || Vrancea, Săcele *codí* „tondre la laine de la queue“; *a se codi* „hésiter, tergiverser, rechigner“; *codire*, *codeală*, *coditură* „hésitation, tergiversation“; *coditor*, *codelnic* (Tiktin) „hésitant, qui cherche des prétextes“ || *codolat* (Polizu) „avec une queue épaisse“ || zool. *cod(o)roş* (Marian, Ornit. I, 258) „rouge-queue“ (format, ca şi precedentul, după *codalb*) || *codobatură*, v. *Bate*.

Impr.: rut. кода „Hutbänder“, кодаш „Brautführer“; ung. *kóda* (Szinnyei).

375. **Codat**, adj. „qui a une queue allongé“ < *CODATUS,-A,-UM (= clas. CAUDATUS) || fr. *coué* || *codaţ*, trans. *codaci* (cu schimbare de sufix), sb. m. „ver du fromage, du lard“ (Marian, Insect. 7,91; Viciu, Glos. 34).

376. **Codalb** (*cudalb*), adj. „qui a la queue blanche à l'extrémité, qui a des tresses blondes“ || ar. *cudalbă* (Mihăileanu) „petit oiseau à la queue blanche“ < CODA-ALBUS,-A,-UM || sard log. *koarbu*; comp. Pirano *kodalbola* „piccolo crostaceo che vive nella melma“ şi formaţiunea analogă sard camp. *pearbu*, sp. *pialbo* || dim. *cudălbel* (Marian, Desc. 31; Tocilescu, Mat. 1489; Gaster); *cudălbior*, *cudălbean*, *codălbiţă* şi *cudălbiţă* (Marian, Desc. 31; Ornit. I, 258; Jipescu, Opinc. 49), *codălbiu* (Damé) || *codălbí* „blêmir, rester confus“.

377. **COAMĂ**, sb. f. „crinière, chevelure; faîte“ || ir. *comę*; ar. *coamă*.

Lat. COMA,-AM.

Alb. *komɛ* (Christophorides, 161); it. sard camp. prov. vsp. port. *coma*.

Der.: dim. *comiţă* (Tocilescu, Mat. 1467); *comuşoară* (Cihac) || † *comos* (Tiktin) „muni d'une longue crinière“.

378. **COAPSĂ**, sb. f. „hanche“ — † *coafsă* (Ps. Sch. XLIV, 4) || ar. *coapsă*.

Lat. COXA,-AM.

Alb. *kofšɛ*; dalm. *kopsa*; rtr. *cossa*; abr. *kossę*; sard log. *koša*; fr. *cuisse*; prov. *cueissa*; (cat. *cuxa*; port. *coxa*).

379. **Copsar**, sb. n. „partie du harnais“ (Damé, Term.; Barcianu) < COXALE „ceinture“; presenţa lui *ps* (x înainte de accent trebuia să dea *s*) se explică prin influenţa lui *coapsă*.

380. **COARDĂ**, sb. f. „corde, tendon; sarment de vigne; ressort; traverse du toit des maisons de campagne; traverse qui relie les bras de l'armon; planchette de la hotte des cheminées“ (Romanaţi).

Lat. CHORDA,-AM.

Vegl. *kuard*; rtr. it. *corda*; sard log. *korda*; fr. *corde*; prov. cat. *corda*; sp. *cuerda*; port. *corda*; pentru înţelesul de „tendon“ care apare şi în rtr. lomb. cat. sp. port., cf. Zauner, Körpert. 352.

Der.: dim. *cordiţă* (Burada, Dobr. 87) || *corzar* „scie à main“ (Damé, Term.); *cordar* „morceau de bois qui sert à raidir la corde de la scie, garrot“ (Damé, Term.; it. *cordaio*; fr. *cordier*), dim. *cordăraş* (Tiktin) || *cordenci* (Damé, Term.; Tiktin) „pièce d'arrêt au métier de tisserand“ || *cordiş* „obliquement, de travers (regarder qqn —)“ || *cordat* (Barcianu) „en forme de faucille, recourbé“ || *a se cordi* (Cihac) „se contracter“ || *încorda* „tendre, bander“, *a se încorda* „faire un effort, se raidir“ (alb. *ngordʒ*; it. *incordare*; sard log. *inkordare*; vfr. *encorder*, sav. numai part. *ankordá* „fatigué“; prov. cat. sp. *encordar*); *încordător*, adj. sb. „qui tend, etc.“ (Cihac), „garrot“ (Damé, Term.); *încordătură* „action de tendre, etc.“ (Cihac), „spasme“ (Odobescu, Scrieri I, 174; it. *incordatura*; sard *inkordadura*) || *descorda* (Tocilescu, Mat.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

573) „détendre“ (fr. *décorder*; nprov. *descourdá*; cat. *descordar*).

381. **COASE**, vb. „coudre“ || ir. *cose*; megl. *coasiri*; ar. *coasire, cuseare*.

Lat. COSĔRE, CGL. V, 514 (= clas. CONSUERE), prin căderea lui N şi reducerea hiatului *cosuo>coso.

Vegl. *koser*; ven. *kuśer*, vic. *kúsare*, cremon. *koser*, Val Soana *keudre*, bol. *kuser*, nap. *kosere*, sic. *kusiri*; fr. *coudre*; prov. sp. port. *coser* || rtr. *cusir*; it. *cucire*; sard log. *kosire*; cat. *cusir* < *COSĪRE.

Der.: *cusut* „couture“; *cusător* (Lex. Mard.; Damé), †*cosătoriu* (Cantemir, Ist. ier. 252) „couturier“, *cusătoare* (Barcianu), *cusătorească*, trans. *cusătoriţă* „couturière“; *cusătorie* „métier de couturière, atelier de couture“; *cusătură*, ar. ~ şi *cusutură* „couture“ (it. *costura*, cremon. *kusadüra*, berg. *kusdüra*, Lecce *kuseţtura*; fr. *couture*; prov. cat. sp. port. *costura*; vsp. port. *cosedura*; toate aceste forme romanice sînt de o parte formaţiuni nouă, de altă parte reproduc un derivat *CO(N)SUTURA; comp. rtr. *cusdüra*; it. *cucitura*; sard log. *kosidura*; cat. *cusidura* || băn. *procoase* „recoudre“ || *descoase*, ar. *discoasire* şi *discuseare* „découdre“, fig. „interroger, tirer les vers du nez à qqn“ (ver. *deskóśar*, mant. *daskóśar*, cremon. *deskoser*, mod. *deskuser*, piac. *daskus*; fr. *découdre*; prov. sp. port. *descoser*; comp. friul. *diskusí*; it. *discucire*; cat. *descusir*); *descusut* „action de découdre“; *descusătură*, ar. *discusutură* „découture“ (ver. *deskośidura*; fr. *découture*; sp. port. *descosedura*; comp. cat. *descosidura*).

382. **COAŚIN** (băn.), adj. „ayant le museau de couleur rougeâtre (en parl. d'une brebis“; Liuba-Iana, 111, îl dau numai ca nume de oaie) || megl. ar. *coaţin* „ayant des taches rougeâtres sur la tête (en parl. des brebis)“.

Lat. COCCĪNUS, -A, -UM „d'écarlate“ [Candrea, Conson. 65].

Rtr. *cotschen*.

383. **COASTĂ**, sb. f. „côte“ || ir. *costę*; megl. ar. *coastă*.

Lat. COSTA, -AM.

Vegl. *kuast*; rtr. it. *costa*; sard *kosta*; fr. *côte*; prov. cat. *costa*; sp. *cuesta*; port. *costa*.

Der.: dim. *costiţă*; *costişoară*; ar. *custică* (Dalametra) || *costiş, costişe* „coteau, pente“; *costiş* (Damé, Term.) „tirant de volée“; *costişat* (Tiktin; Şez. II, 224; Tocilescu, Mat. 1351; Voronca, Dat. cred. 408) „en pente, en biais“ || *costiş* „en pente, obliquement, de côté“.

384. **CODRU**, sb. m. „1° morceau, quartier (de pain); 2° forêt — 3° † portion de terre“ (Tiktin; Iorga, Studii VII, 33); 4° † „montagne“ || ir. *codru* „montagne“; megl. *codru* „morceau carré de gâteau; place située au milieu d'un village où les paysans se rassemblent“, pl. *codurĭ* „tourte avec des légumes“; ar. *codru, codur* „quartier de pain, morceau carré de gâteau; place d'un village; forêt, montagne“.

Lat. *QUODRUM (= clas. QUADRUM) „carré“ [Densusianu, Rom. XXVIII, 62; cf. H. Pedersen, Zs. vergl. Sprachforsch. XL, 213], cu schimbarea lui A în o neexplicată încă, dar care apare şi în forme înrudite cu acest cuvînt (cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 71); cît despre înţelesul de sub 2°, el se explică admiţînd că s'a zis întîi „codru de pădure, codrul pădurii“ (comp. *codru de loc*, Iorga, Studii VI, 496; VII, 274; XIV, 75; Doc. Cantacuzino, 32; Ştefulescu, Gorjul, 208) şi pe urmă cuvîntul s'a izolat cu accepţiunea specială de „loc acoperit de pădure“, lucru uşor de înţeles cînd ne gîndim la vieaţa în munţi a Romînilor; înţelesul de „montagne“ poate să fie influenţat de acela al formei albanese (v. mai jos), dar se poate să se fi desvoltat în romîneşte, prin trecerea semantică firească: „loc acoperit de pădure > munte“ (şi aici de sigur nu trebue pierdut din vedere traiul în munţi al Romînilor şi Albanesilor); comp. într'un document (Iorga, Studii, VII, 21): *acest codru poală de munte* (de altfel aceiaşi asociare de înţelesuri se întîlneşte în bulg. sîrb. *gora*, ceh *hora* „montagne, forêt“).

Comp. rtr. *queder*; it. *quadro*; nprov. *caire* (pentru înţelesurile romîneşti, comp. *un caire de pan* „un chanteau de pain“, *un caire de bèn* „un coin de terre“, şi mai interesantă încă semnificaţiunea pe care o mai are *caire* de

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

„motte de terre“ şi acelea pe care le dă Chabrand, Patois du Queyras, 6, de „lieu resserré entre des ravins, des montagnes, des forêts“); sp. *cuadro*; port. *quadro* || fr. *querre* < QUADRA.

Der.: dim. băn. *codruţ* (WgJb. III, 318); *codruleţ*; *codricel* şi *codrişor* (Tiktin) || bot. *codroi*, băn. *condroń* „melampyrum arvense“ || *codrean* (Tiktin) „de forêt, forestier“, băn. (WgJb. III, 318) „garde-bois, † habitant des forêts“ || *codresc* (Tiktin) „de forêt“ || *codriş* „glouton“.

Impr.: alb. *kodrə* „Hügel“ (cf. Pedersen. Zs. vergl. Sprachforsch. XL, 212).

385. **COI**, sb. n. „testicule“ || ir. *col'*; ar. *col'u*.

Lat. COLEUS,-UM.

Vfr. prov. *coil* || it. *coglia*; sard log. *koża*; fr. *couille* < * COLEA.

Der.: *coios* (Bobb; Lex. Bud.; Polizu) „hernieux“ || † *coian* „testiculosus“ (An. Car.).

386. **COMÎNDA**, vb. „donner un repas en l'honneur d'un mort, soigner un mort, rendre les derniers devoirs“ — † *cumînda* „sacrifier“.

Lat. COMMANDARE, Arch. lat. Lex. XII, 40 (= clas. COMMENDARE) „confier, recommander“; înţelesurile romîneşti se explică prin fasele semantice: „recommander qqn aux dieux“ (comp. la Tacit *commendare aliquem diis*), „recommander qqn aux dieux par un sacrifice > sacrifier“, şi mai în special: „recommander qqn aux dieux après la mort“; cuvîntul este o urmă din cultul păgîn.

Der.: *comîndare, comînd* (*cumînd*, Tiktin; Hasdeu 2171; An. Car.), *comîndă* (Tiktin; Sbiera, Pov. 1,11), *comîndat, comîndar* (Tiktin) „repas funèbre, derniers devoirs, obsèques“ (în An. Car. tradus prin „exequiæ“), † *cumîndare* „sacrifice“.

CONTENI, v. *ţinea*.

387. **COPERI**, vb. „couvrir, abriter, cacher“ || ir. *coperi*; megl. *cupiriri*; ar. *cupirire*.

Lat. CO(O)PERĪRE.

Vegl. *koprer*; rtr. *covrir*; it. *coprire*; sard log. *koberrere*; fr. *couvrir*; prov. *cobrir*; cat. sp. *cubrir*; port. *cobrir*.

Der.: *coperit* „action de couvrir; † toit, abri, protection“ (Ps. Sch. XXVI, 5, 6; XXX, 21; CIV, 39); megl. *cupirit* „toit, couvercle“; *coperitor* „couvreur“ (Barcianu), † „protecteur“ (Ps. Sch. LXX, 6; CLII, 10; Coresi, Ps. XXVII, 23; comp. c o o p e r t o r i u m; dalm. *copertur*; it. *copertoio*; sard camp. *koberidori*; nprov. *cubertouiro*; cat. *cubertora*); *coperitură* „action de couvrir“ (it. *copritura*; vfr. *couvreüre*) || *coperiş* „toit, couvercle, enveloppe“, Dolj *coporiş* (Gr. n. 55) „couverture“ || *încoperi* (Romanaţi), ar. *ancuperi* (Weigand, Olympo-Wal. 123) „couvrir“ (vfr. *encouvrir*; sp. *encubrir*; port. *encobrir*); *încoperiş* (Romanaţi) „toit; couverture, couvercle“.

388. **Coperemînt**, sb. n. „toit, couverture, † protection, abri“ (Ps. Sch. CXX, 5; Coresi, Ps. XXX, 48; CXX, 7) || megl. *cupirimint* || < CO(O)PERĪMĔNTUM || it. *coprimento*; sard log. *koberimentu*; port. *cobrimento*.

389. **Acoperi**, vb. „couvrir, abriter, cacher“ || ar. *acupirire*.

Lat. AC-CO(O)PERĪRE.

Der.: *acoperit*, adj. † „hypocrite“ (Gaster), sb. „action de couvrir, etc., † toit, abri“ (Ps. Sch. XVII, 12); ar. *acoperită* (Weigand, Arom. u. Bulg. 84) „toit“; *acoperitor*, adj. sb. „qui couvre, etc., couvreur“, *acoperitoare* „couverture, couvercle“; *acoperitură*, ar. *acupiritură* „action de couvrir, couverture“ || *acoperemînt*, ar. *acupirimindu* (Dalametra) „toit, couverture, couvercle“ || *acoperiş* „toit, couvercle, enveloppe“.

390. **Descoperi**, vb. „découvrir, dévoiler, divulguer“ || ir. *rescoperi* (prin înlocuirea lui *des-* cu *res-*); ar. *discupirire*.

Lat. DĬSCO(O)PERĪRE.

It. *discoprire*; fr. *découvrir*; prov. *descobrir*; cat. sp. *descubrir*; port. *descobrir* (comp. rtr. *scoprir*; it. *scoprire*; sard log. *iskoberrere*).

Der.: *descoperire* „action de découvrir, etc., découverte“; *descoperit* „action de découvrir“, etc., † *descuperit* (Cod. Vor.) „révélation“; *descoperitor*, adj. sb. „qui découvre, découvreur“; *descoperitură* „action de découvrir,

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

† révélation“ (Coresi, Tetr. Luca II, 32; vfr. *descoverture* „découverte“; prov. *descobertura*) || † *descoperemînt* (Biblia, 1688, Iez. XL, 15, 16, 20; XLVII, 1) „devant d'une maison, endroit découvert“ (port. *descobrimento*).

391. **COPLEŞI**, vb. „couvrir entièrement, inonder, étouffer, accabler“.

Lat. * COMPLEXĪRE (cf. COMPLEXARE) <COMPLEXUS [Tiktin, Wb.]; înţelesul romînesc se explică bine din acela de „entourer, presser, serrer“ pe care-l avea complector; forma regulată ar trebui să fie *cupleşi*, dar *u* a fost înlocuit cu *o* ca în alte casuri (comp. *coprinde*).

Der.: *copleşeală* şi *copleşitură* (Costinescu) „affaissement“.

392. **CORASTĂ** (*corastră, curastă, curastră, colastră, coraslă*), sb. f. „colostrum, premier lait après la délivrance“ || megl. *gulastră*; ar. *curastră, culastră* (Papahagi, Mat. 467).

Lat. * COLASTRA,-AM (=clas. COLOSTRA), prin schimbare de sufix sub influenţa cuvintelor în -ASTER (Candrea, Rev. ist. arh. VIII, 76; schimbare de sufix presupune şi astur. *kuliestru* < * COLESTRUM; Meyer-Lübke, Wien. St. XXV, 104); forma regulată este *curastră*, din care în urma căderei lui *r* prin disimilaţiune *curastă*; tot prin disimilaţiune (*r-r>l-r, r-r>r-l*) se explică *colastră* şi *coraslă* (< * *corastlă*, cu căderea lui *t* între *s* şi *l*); trecerea lui *c* la *g* în meglenită e neexplicată.

Comp. alb. *kuloštrɛ*; friul. *kajoštę*; it. *colostra, colostro*; sard *kolost(r)u, kolostra*; sp. *calostro*; port. *costro, crosto* < COLOSTRUM, COLOSTRA.

Der.: *a se corăsli, a se corăslui* „tourner (en parl. du lait“).

Impr.: rut. коластра, куластра, курастра, куваστра, кулейстра „Biestmilch“; bulg. коластра, куластра; slov. *kurastva*; pol. *kułastra*; mor. *kurastra*; ung. *gulászt(r)a, gujëszta, gulesztra, gurászta, gurázda, kurászló, kurásztra* (Szinnyei); ngrec. κουλιάστρα (Murnu, Rum. Lehnw. 29).

393. **CORB**, sb. m. „corbeau“ || ir. megl. ar. *corb*.

Lat. CORBUS,-UM, Rom. XXVII, 184; Densusianu, Hist. l. roum. I, 103 (=clas. CORVUS).

Alb. *korp*; vegl. *kuarb*; vit. *corbo*, ven. *korbo*; vsard (St. Sass.) *corbu*; vfr. *corp*; prov. cat. *corb* || rtr. *corv*; it. *corvo*; sard log. *korvu*; sp. *cuervo*; port. *corvo* < CORVUS.

Der.: ar. *corb*, *coarbă* „noir, malheureux“; *coarbă* (Marian, Ornit. II, 17; Ţiplea, P. pop. 107) „femelle du corbeau“ (alb. *korbɛ*; vfr. *corbe*; port. *corva*) || dim. *corbişor; corbuşor; corbuleţ* şi *corbulean* (Marian, Ornit. II, 16); *corbuţ*; *corbiţă* (Dosoftei, Ps. vers. 83; Marian, Ornit. II, 17) || Oşani *Corbõie* (BSF. II, 81) „nom donné à une chèvre noire“; *corboaică* „femelle du corbeau“ || *corbiu* şi *corbos* (Tiktin) „noir comme le corbeau“ || *corbească* (Damé, Term.) „variété de raisin“ (comp. it. *corbina* „dunkle Traube“) || ar. *curbişan* „malheureux“ || ar. *curbisiri* (Dalametra) „rendre malheureux“.

Impr.: ngrec. κόρμπου „Bezeichnung einer schwarzen Ziege“ (Murnu, Rum. Lehnw. 29).

394. **CORN¹**, sb. m. „cornouiller“ || ir. megl. *corn*; ar. *cornu*.

Lat. CORNUS,-UM.

Der.: *coarnă* (ar. ~, Dalametra) „sorte de raisin“; megl. ~ „cornouille“; dim. *corniţă* (Tiktin) „variété de raisin“ || *cornet* „endroit planté de cornouillers“.

395. **CORN²**, sb. n. „corne, cor, trompette, mancheron (de la charrue); angle, coin; croissant“ — trans. Bihor (Viciu, Glos. 36; Rev. cr.-lit. IV, 142) „poteau cornier d'une maison“ || ir. *corn*; megl. ar. *cornu*.

Lat. CORNU „corne, cor, bout, pointe“.

Vegl. *kuarn*; rtr. *chüern*; it. *corno*; sard log. *korru*; fr. *cor*; prov. cat. *corn*; sp. *cuerno*; înţelesul de „coin, angle“ se întîlneşte în vfr. nprov. şi cat.; comp. şi sp. *cuernezuelo*.

Der.: dim. *cornuleţ*; *cornurel* (Damé; Tocilescu, Mat. 365); *cornişor*, bot., „ceratocephalus orthoceras, lycopodium“, pl. *cornişoare* (Sevastos, Nunta, 137) „caroubes“; *corniţă*, mai întrebuinţat pl. *corniţe* || *Cornea* „nom populaire du diable“ || *corneci* „poire à poudre, nom populaire du diable“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 21) || trans. *cornenci*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

(Viciu, Glos. 36) „lucane“ || *cornici* „cornet à boudin; celui qui conduit la charrue“ (Tiktin) || *cornac* (Marian, Insect. 35) „lucane“ || *cornaci* „qui a de longues cornes“ (Damé, Term.), „celui qui conduit la charrue“ (Tiktin) „sonneur du cor“ (Costinescu), bot. „trapa natans“ || *cornar* „celui qui conduit la charrue“ (Tiktin), † „celui qui prélevait l'impôt sur les bêtes à cornes“ (comp. cornuarius „fabricant de cors“); *cornări* „diriger la charrue par les mancherons; poser les poteaux corniers d'une maison“ (Lex. Bud.); trans. *a se cornări* (Lex. Bud.; Rev. cr.-lit. III, 119) „se casser les cornes, † prélever l'impôt sur les bêtes à cornes“; † *cornărit* (Tiktin; Iorga, Studii VI, 271, 410) „impôt sur les bêtes à cornes“ || † *coarneş* (Tiktin) „cornu“ || *cornos* (Tiktin) „corneux“ || *cornurar* (Tiktin; Molnar, Gram. 62; Sălişte) „étagère placée au coin d'une chambre, équerre“ || *cornorá* (Costinescu) „mettre des cornes“, fig. „exagérer“, *cornorat*, adj. „cornu, anguleux“, fig. „exagéré“, sb. „le diable“ || *cornuratec* (Cihac) „en forme de corne“ || *cornuros* (Bobb) „en forme de corne, anguleux“ || *încornă* (Cătană, Pov. II, 61; Viciu, Glos. 36) „poser les poteaux corniers d'une maison“ (it. *incornare*; sard log. *inkorrare*; fr. *encorner*; nprov. *encourná*) || *încornat* (Tiktin) „encorné“; dim. *încornăţel* (Tiktin) || *încornora* „mettre des cornes, exagérer“; *încornorat*, adj. „cornu“, sb. „le diable“.

396. **Cornat**, adj. „cornu“ (Tiktin) < CORNUATUS,-A,-UM „courbé“.

397. **Cornut**, adj. „qui a des cornes“; *cornuţi*, sb. m. pl. bot. „xanthium, cerastium arvense“ — **Cornută** (băn.) sb. f. bot. „datura stramonium“ || ar. *curnut* || < CORNUTUS,-A,-UM || vegl. *karnojt*; rtr. *cornü*; it. *cornuto*; sard log. *korrudu*; fr. *cornu*; prov. cat. *cornut*; sp. *cornudo* || fr. *cornue*; prov. *cornuda* „vase à deux anses, gâteau à trois cornes“.

Der.: dim. *cornuţel* (Rev. cr.-lit. III, 120) „chardon russe, *cornuţei* (Damé), pl. „fruit du chardon russe“, ar. *curnuţel* „caroubier“, ar. *curnuţeaŭă* caroube“; bot. *cornăţel* „galium aparine“ (prin schimbare de sufix sub influenţa altor nume de plante terminate în *-ăţel*).

Impr.: alb. *kərutə* „gehörntes Schaf“; rut. КОРНУТА „mit Hörnern“; pol. *kurnuty, kurnasisty*; mor. *kornuta, kurnota* (Miklosich, Wander. 23); ngrec. κορούτα „gehörntes Schaf“ (Murnu, Rum. Lehnw. 29).

398. **COROMBĂ**, sb. f. „prunelle“ (Mehedinţi: satul Malovăţ) — **Scoroambă** || ir. *corumbę*.

Lat. COLUMBA,-AM, sau poate *COLUMB(U)LA,-AM (comp. COLUMBULUS,-UM şi formele alb. şi it. dial. de mai jos); în casul din urmă forma resultată normal * *curumblă* va fi pierdut pe *l* prin disimilaţiune (comp. *plimb* < * *plimblu*); înţelesul romînesc se explică prin faptul că coloarea acestui fruct este porumbie (comp. *porumbă*; alb. *kumbułə* „Pflaume“ < columbula, *kułumbrí* „Weissdorn, Schlehe;“ Cerignola *kęlumbrę* „fichi fiori“, nap. *kęlommra* „varietà di fico, fiorone, fior di fico che matura in giugno“); din punct de vedere fonetic, trebuia să avem *curumbă*; presenţa lui *o* în silaba întîi se explică probabil prin influenţa lui *porumb* (cît despre *o* al doilea din forma din Mehedinţi, el represintă pronunţarea particulară a persoanei dela care a fost auzită). Forma *scoroambă*, cea mai răspîndită, nu e pe deplin lămurită; se poate totuşi admite că e resultată din confundarea lui columba cu un cuvînt asemănător ca înţeles şi ca formă, SCOLUMBUS,-UM, atestat în CGL. III, 575 şi glosat cu „cardus agrestis“, corespunzător gr. σκόλυμος „sorte de chardon comestible“; de altă parte aceeaş plantă e glosată aiurea (CGL. III, 558. 588, 609) cu columbi, columbis.

Rtr. *culomba*; it. *colomba*; sard log. *kolumba*; fr. *colombe*; prov. *colomba*.

Der.: nu trebue de sigur despărţite de această formă trans. *corobeţe* „prunelles“ (Conv. lit. XX, 1008; la Tiktin cu înţelesul de „pommes, poires sauvages“) şi ar. *curubiţă* „prunelle“ (Puşcariu, Etym. Wb. 404), *curubit* „prunellier“ (Puşcariu, ibid.; la Mihăileanu *curubiţ* „églantier“).

399. **COT**, sb. m. n. „coude; tournant d'un chemin, d'une rivière; aune, jauge“ || ir. megl. ar. *cot*.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

Lat. CUBĬTUS,-UM sau CUBĬTUM.

Alb. *kut*; (it. *gomito*); sard log. *kuidu*; fr. *coude*; nprov. *couide* (în lim. şi cu înţelesul de „aune“); sp. *codo*; port. *cóvado*.

Der.: dim. *cotuţ* (Onişor, Doine 78); *cotuleţ* şi *cotic* (Costinescu) „petit tournant d'une rivière“ || *cotiş* (Barcianu; Teodorescu, P. pop. 502) „détour, lieu sinueux“; adv. „en zig-zag“ || *cotar* „jaugeur“; *cotări* „jauger“; † *cotărit* „jaugeage, droit de jaugeage“; † *cotărie* (Iorga, Studii V, 347, 349) „taxe sur les étoffes“ || *coti* „faire des détours; auner, jauger“; *a se coti* „se donner des coups de coude“; *cotit* „action de faire des détours“; *coţi* „auner“; *cotitor* (Costinescu; Cihac), adj. „qui fait des détours; jaugeur“; *cotitură*, *cotei* (Polizu) „détour, tournant, sinuosité“; *cotealĕ* „aunage, jaugeage“; trans. *cotoasă* (Frîncu-Candrea, Munţii apus. 99) „perce-oreille“ || *cotigi* „faire des détours, s'esquiver“; *cotigitor* (Cihac), adj. sb. „qui fait des détours“; *cotigitură* (Stamati, Wb. 613) „détour, sinuosité“ || trans. Bihor *a se încota* (Pompiliu, Bal. 71; Conv. lit. XX, 1012) „s'accouder“ || *coate-goale* „gueux“.

400. **COTOR**. sb. n. „tige, pédoncule, manche (d'une cognée, d'un balai, etc.), garde d'une épée“.

Lat. CAPTORIUM, atestat în CGL. III, 437 cu înţelesul de „filet de chasseur, de pêcheur“ < CAPTORIUS,-A,-UM „qui sert à prendre“; pentru desvoltarea înţelesului romînesc, cf. capulus „manche (de charrue), poignée, garde d'une épée“ < capio; din punct de vedere fonetic forma romînească se explică prin căderea lui *p* dinaintea lui *t* în silabă atonă şi prin asimilarea lui *ă* cu *o* (* *cător* > *cotor*) [Candrea].

Comp. val. *četuer* „Bienenstock“ < captoria.

Der.: dim. *cotoraş*; *cotorel* || *cotori* „couper les sarments de la vigne“ (Tiktin); „relever la vigne, la nouer“ (Damé; Barcianu).

401. **CRĂPA**, vb. „crever, fendre“ || ir. *crepå*; megl. *cripari*; ar. *cripare* „crever, fendre; se faire jour; être affligé“.

Lat. CRĔPARE „rendre un son“; înţelesul special de „crever, éclater“ apare în latinitatea tîrzie (Densusianu, Hist. l. roum. I, 189).

Vegl. *krepur*; tr. *craper*; it. *crepare*; sard log. *krebare*; fr. *crever*; prov. *crebar*; sp. port. *quebrar*; înţelesul ar. de „se faire jour“ (comp. dr. *a se crăpa de ziuă*) reapare în vfr.: *l'aube crieve*.

Der.: ar. *cripare* „action de crever, etc.; affliction, ennui“; *crăpat* „action de crever, etc.“ (*crăpatul zilei, zorilor* „pointe du jour“), ar. *cripat* „mort“ (Mihăileanu), „maladie qui produit une mort subite“ (Dalametra), ar. *cripată* „pointe du jour“ (it. *crepato*; sp. *quebrado*; port. *quebrado, quebrada*) || *crăpăţi* (Tiktin): *zorile crăpăţesc* „il se fait jour“ || *crăpăcios* (Poenar, II, 80; Costinescu; Tiktin; Rev. ist. arh. III, 384) „qui se fend facilement, plein de crevasses“ || *crăpuros* (Wg Jb. V, 189) „creux“.

402. **Crăpătură**, sb. f. „fente, crevasse“ || ar. *cripitură*, *cărpitură*, *călpitură* || < CREPATURA,-AM || rtr. *crapadüra*; it. *crepatura*; sard log. *krebadura*; vfr. *creveüre*; prov. cat, *crebadura*; sp. port. *quebradura* || dim. *crăpăturică*.

Impr.: ngrec. κριπιτοῦρα „grosse in den Boden befestigte Steine zwischen denen Lücken klaffen die das Gehen darauf sehr beschwehrlich machen“ (Murnu, Rum. Lehnw. 30).

403. **CREASTĂ**, sb. f. „crête, sommet, faîte“ || ir. *cręstę*; megl. *cręstă*; ar. *creastă* (Dalametra).

Lat. CRĪSTA,-AM.

Alb. *krešt*ë; rtr. *crasta*; it. *cresta*; sard log. *krista*; fr. *crête*; prov. cat. sp. *cresta*.

Der.: *crestar* (Polizu) „mortaise; encoche“ || *crestos* „crêté“ || *cresta* „entailler, balafrer, créneler“ || *crestat* „action d'entailler, etc.“; *crestător* (Lex. Bud.; Cihac), adj. sb. „qui fait des entailles“; *crestătură* „entaille, balafre, crénelure“ || *crestuş* (Damé, Term.) „mortaise, entaille“ || bot. † *cresteţel* (Gaster) „betonica“, *crestăţea* „lactuca muralis“ || *încresta* „entailler, balafrer, créneler“ (nprov. *encrestá*; sp. *encrestar*); *încrestat* „action d'entailler“.

404. **CREDE**, vb. „croire“ || ir. *crędę*; ar. *crideare*.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

Lat. CRĔDĔRE.

Vegl. *kredar*; rtr. *crair*; it. *credere*; sard log. *kreere*; fr. *croire*; prov. *creire*; cat. *creure*; sp. *creer*; port. *crer*.

Der.: † *crezut* (Cipariu, Princ. 209; Iorga, Studii XII, 237) „fidèle, confident", sb. n. „croyance" (Letop. I, 106); *crezător*, adj. sb. „croyant" || *crezare, crezămînt* „foi, confiance, crédit" || † *crezuție* (Paliia, Gen. XXXII, 9) „vérité" || *încrede* (ar. *ncrideare*) „confier", *a se încrede* „avoir confiance, se fier" (vfr. *encroire*, sav. *ankrere*; prov. *encreire*); *încredere* „confiance, présomption"; *încrezut* „présomptueux"; *încrezător*, adj. „qui se fie"; † *încrezătură* (Gaster) „foi" || *necrezător* „incrédule" || *necrezare* „incrédulité" || † *necredzuție* (Paliia, pref.) „impiété" || *neîncredere* „méfiance" || *neîncrezător* „méfiant".

405. **Credință**, sb. f. „croyance, foi, confiance"—trans. băn. bucov. „fiançailles" < * CREDENTIA,-AM || rtr. *credentscha*; it. *credenza*; fr. *croyance*; prov. *crezensa*, cat. *creansa*; port. *crença* || *credincer*, trans. „homme de confiance, garant, † confident, conseiller du prince, maître-queux" || *credințar* (Polizu; Barcianu) „homme de confiance, garant" || *credincios*„ croyant, fidèle, homme de confiance", *credințos* (Gr. n. 49) „homme de confiance"; *credincioșie* (Tiktin; Barcianu) „fidélité (spéc. conjugale)" || *credință* (Barcianu) „emprunter sur crédit" (prov. *crezensar*), trans. bucov. *a se credință* „fiancer"; *credințare* † „assurance" (Iorga, Studii, XIV, 234), trans. bucov. „fiançailles" (Marian, Nunta 165) || † *credinți* (Iorga, Doc. Bistriței II, 52) „confirmer", trans. bucov. Maramureș *a se credinți* (Marian, Nunta 167; Onișor, Doine 59; Țiplea, P. pop. 108) „se fiancer" || *încredința* „confier, assurer, certifier", *a se încredința* „se fier, s'assurer, se convaincre", trans. bucov. „se fiancer"; *încredințare* „action de confier, etc., certitude, conviction", trans. bucov. „fiançailles"; *încredințător*, adj. sb. „qui se confie à qqn, qui certifie"; † *încredinți* (Biblia 1688, Paralip. II, 1, 9; 6, 17) „confirmer, ratifier", trans. bucov. *a se încredinți* (Marian, Nunta, 167) „se fiancer"; † *încredințală* (Cantemir, Hron.) „action de confier, d'assurer" || *necredință* „incrédulité, méfiance, infidélité" || *necredincios* „infidèle, incroyant, mécréant".

406. **CREIER** (*creiere, crier*), sb. m. „cervelle, cerveau; sommet"; trans. Bihor (Frîncu-Candrea, Munții apus. 99; Conv. lit. XX, 1008) „moyeu de la roue"—băn. *cr̂el, cr̂iel*, pl. *cr̂eĭ, cr̂eĭ*; Munții Sucevii pl. *criilĭ* (Șez. V, 60); Oșani *cleerĭ* (Candrea, BSF. III, 48); trans. *crel*, Bihor *crerĭ*, pl. (Conv. lit. XX, 1008; Frîncu-Candrea, Munții apus. 99) || megl. *crĭiel* „cerveau, cervelle, raison, mémoire"; ar. *crier, criel*.

Lat. C(E)REBĔLLUM, cu sincopa lui E înainte de alterarea lui C; forma normală * *creĭél* (păstrată, cu trecerea lui *e* aton la *i*, în megl. și ar) a devenit prin contracțiune *crĭel*, care se mai aude și azi în mai multe părți ale domeniului dr.; în băn. *cr̂iel* semivocala *ĭ* după *r̂* a devenit plenisonă; din pl. * *crĭel'ĭ* a resultat, înainte de reducerea lui *l'ĭ* la *ĭ*, forma *crĭerĭ*, prin asimilațiunea *rĭ-l'ĭ* > *rĭ-rĭ* (comp. *mirioară* < *mil'ioară*, s. *miel*); din pl. *crĭerĭ* s'a refăcut un sg. *crĭer*; în unele părți *ĭ* a fost absorbit de *r*, de unde *crerĭ* (scris astăzi *creerĭ*), în alte părți a devenit plenison, de unde *crierĭ*.

Vegl. *karvjale*; rtr. *tschervè*; it. *cervello*; sard log. *karveḍḍu*; fr. *cerveau*; prov. *cervel*; cat. *cervell*.

Der.: dim. *creeraș* (Barcianu) || megl. *crĭielat* „intelligent, sage", megl. *ancrĭielat* „intelligemment, sagement" || *descreierat* „écervelé, fou" e formațiune nouă.

407. **CREȘTE**, vb. „croître, grossir, élever (des enfants)" || ir. *crește*; megl. *crești*; ar. *creaștire, crișteare*.

Lat. CRESCĔRE.

Vegl. *kraskro*; rtr. *crescher*; it. *crescere*; sard log. *kreskere*; fr. *croître*; prov. *creisser*; cat. *crexer*; sp. *crecer*; port. *crescer*.

Der.: *creștere* „croissance, crue d'eau; élevage, éducation"; *crescut* „croissance, † taille" (Cipariu, Princ. 209), † *crescută* (Ps. Sch. LXXIX, 12) „rejeton" (comp. rtr. *creschida*; it. *crescita*; port. *crescida*); *crescător* „cultivateur, éleveur, qui élève un enfant";

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

crescătorie (Tiktin) „élevage, lieu où l'on élève (en parl. des animaux)"; *creștătură* „croissance, enflure" (comp. rtr. *creschadüra*; sic. *krisčitura*; vfr. *cresceüre* „crû", vfr. *cresture* „accroissement, croissance, crue d'eau") || ar. *discrișteari* (Dalametra) „décroître" (it. *discrescere*; fr. *décroître*; prov. *descreisser*; sp. *descrecer*); dr. *descreşte* e neologism.

408. **Ncrișteare**, vb. ar. (Weigand, Olympo-Wal. 232), megl. „croître, se lever (en parl. du soleil)" < INCRESCĔRE || megl. *ncrește̯iri* „lever du soleil".

409. **CREŞTIN**, adj. sb. „chrétien; homme en général" || megl. ar. *crișt̯in*.

Lat. CHRĬSTĬANUS,-A,-UM; forma regulată ar fi trebuit să fie * *creșin* (ST̯ > *ș*; comp. u s t i a > *uşe*), dar cuvîntul fiind introdus în peninsula balcanică relativ tîrziu, evoluțiunea lui fonetică n'a putut merge paralel cu a altor cuvinte analoge din fondul primitiv al latinei balcanice.

Alb. *kəštərə*; rtr. *crastianu*; it. *cristiano*; sard *kristianu*; fr. *chrétien*; prov. *crestian*; cat. *cristiá*; sp. *cristiano*; port. *christão*; nici în aceste limbi fonetismul nu este peste tot normal, fie pentru acelaș motiv ca în limba romînă fie pentru că cuvîntul a fost influențat de forma latină din biserică; înțelesul de „homme" apare și în alb. rtr., în dialecte italiene și în francesă.

Der.: dim. *creștinaș* (Tocilescu, Mat. 1071; Rădulescu-Codin, Cînt. pop. 58) | *creștinie* (Tiktin) „action de rendre chrétien, baptême" || col. ar. *crișt̯inami* (Dalametra) | *creștinesc*, ar. *crișt̯inescu* „chrétien"; *creștinește*, ar. *crișt̯ineaști* (Papahagi, Mat. 683) „chrétiennement" | *creștina*, *creștini*, ar. *crișt̯inare* „rendre chrétien, baptiser" (it. *cristianare*; vfr. *chrestiener* „baptiser"; prov. *crestianar*; sp. *cristianar*) || *încreștina* (Teodorescu, P. pop. 367; Tocilescu, Mat. 526) „rendre chrétien, baptiser" | ar. *crișt̯inipsiri* (Dalametra) „rendre chrétien".

410. **Creștinătate**, sb. f. „chrétienté — † vertus chrétiennes" (Ivireanul, Did. 89) || ar. *crișt̯inătate* || < CHRĬSTIANITAS, -ATEM || rtr. *cristanted*; it. *cristianità*; sard log. *kristianidade*; fr. *chrétienté*; prov. *crestiantat*; sp. *cristiandad*; port. *christandade* || ar. *crișt̯initatică* (Cod. Dim., v. WgJb. VI, 155) „chrétienté".

411. **CRUCE**, sb. f. „croix; croupe; volée (d'un chariot); encroix (tiss.); *cruci*, pl. „croisée du dévidoir" (Damé, Term. 140) || megl. *cruț̯i* „croix; croupe"; ar. *cruțe*.

Lat. CRUX, CRUCEM.

Alb. *krük'*; vegl. *krauk*; rtr. *crusch* (și cu înțelesul apropiat de cel megl. de „Schwanzstück, Stück Fleisch mit dem Rückgrate über dem Schwanze"); it. *croce*; sard log. *ruge*; fr. *croix*; prov. *crotz*; cat. *creu*.

Der.: dim. *cruciță*; *crucișoară*; *cruci(u)liță*, bot. „senecio vulgaris", *cruciulițe*, pl. „lychnis chalcedonica"; ar. *cruțică* || augm. *crucioi* (Tiktin) || *cruciș* „transversal; louche (en parl. des yeux)", sb. „croisée du dévidoir" (Damé, Term. 140), „cime (du sapin", Voronca, Dat. cred. 58); adv. „en croix, en biais; de travers; en louchant"; ar. *(n)cruțiș* și *ncruțișalui* „en croix, de travers, en biais"; *(în)crucișa* „croiser", *a se (în)crucișa* „se croiser, s'entrecroiser; s'étonner", ar *(n)cruțișare* „croiser"; *încrucișat* „croisé, louche (en parl. des yeux)"; *încrucișătoare* (Pamfile, Jocuri) „baguette transversale du cerf-volant"; *încrucișeală* (Damé) „croisement"; *descrucișa* (Tocilescu, Mat. 7) „décroiser" || *cruci* „croiser" (Tiktin), Munții Sucevii (Șez. II, 225) „injurier", *a se (în)cruci* „faire le signe de la croix; s'étonner"; *crucească* (Tiktin) „action de se signer; étonnement" || ar. *ncurț̯il'at* „croisé" || *răscruce* (mai obicinuit pl. *răscruci*), Mehedinți *răscruci*, sg. „carrefour, palonnier", *răscruci*, pl. „croisée du dévidoir" (Damé, Term. 140); *în răscruci* „en croix" || *descruci* (Tocilescu, Mat. 7) „décroiser" || *cruce-amiazi* „midi juste".

Impr.: ung. *krucsa*.

412. **CRUD**, adj. „cruel; cru, non cuit"; fig. „jeune" || megl. ar. *crud*.

Lat. CRUDUS,-A,-UM.

Vegl. *krojt*; rtr. *crüj*; it. *crudo*; sard log. *kru*; fr. prov. cat. *cru*; vsp. *cruo*; port. *cru*.

Der.: dim. *crudicel* (Tocilescu, Mat. 50; Rădulescu-Codin, Cînt. pop. 127) || *crudac* (Tiktin; Rădulescu-Codin,

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

Cuv. Musc. 23) „pas encore formé, jeune, naïf simple“ || *cruzime* „cruauté, crudité“ || *cruzie* (Biblia 16c8, Macab. III, p. 739; Tiktin; Mag. ist. I, 168) „cruauté“.

413. † **Crudătate**, sb. f. „cruauté“ (Tiktin; Mag. ist. II, 335) < CRUDĪTAS,-ATEM „crudité, chose indigeste“.

414. **CRUNT**, adj. „sanglant, cruel“ (mai obicinuit astăzi înțelesul din urmă; cel dintîi des în vr. apare și astăzi dialectal: Marian, Vrăji 34, 43; Gorovei, Cimil. 382).

Lat. CRUENTUS,-A,-UM (pentru fonetism, cf. Ascoli, Arch. gl. XIV, 342).

Rtr. *criaint*.

415. **Crunta**, vb. „faire jaillir du sang, faire une entaille“ (Mărg. 112a; Stamati, Poesii 247; Tocilescu, Mat. 9; Mehedinți), † „ensanglanter“ < CRUENTARE || *cruntat* (Alexandri, P. pop. 201) „avec les sourcils froncés, assombri“.

416. **Încrunta**, vb. „ensanglanter“ (Damé; Letop. I, 419; Varlam, Caz. I, 104b; Iorga, Studii VI, 403; Teodorescu, P. pop. 675; Marian, Vrăji 43); *a se încrunta* „prendre un air terrifiant, froncer les sourcils, s'assombrir“ < *INCRUENTARE (atestat numai incruentatus) || † *încruntător* (Psalt. 1651, XXV, 9) „sanguinaire“; *încruntătură* (Damé) „reste sanglant; froncement des sourcils“ || *descrunta* (Teodorescu, P. pop. 384; Marian, Desc. 80) „défroncer les sourcils“.

417. **CU**, prep. „avec“ || ir. megl. ar. *cu*.

Lat. CUM, devenit în casul cînd era accentuat CUN, formă atestată în inscripțiuni și păstrată în romînește în legătura sintactică *cu nusul* (v. *Ins*); în casul cînd era aton, M a căzut și forma aceasta s'a generalisat cu timpul (cf. Candrea, Conson. 50).

Rtr. *con*, *cun*; it. sp. *con*: sard. log. *kum*, *kun*; prov. *com*. *co*; port. *com*.

418. **CUC**, sb. m. „coucou“ || ir. megl. ar. *cuc*.

Lat. CUCUS,-UM ori CUCCUS (Isidor, XVII, 7; cf. cucculus CGL. II, 352).

Alb *k'ük'*; rtr. *cuc*; it. *cucco*; (fr. *coucou*); sard *kuku*; port. *cuco*; cuvîntul fiind onomatopeic, fonetismul lui nu s'a desvoltat normal în toate părțile.

Der.: *cucă*, *cuculeasă*, *cuculiță* (Marian, Ornit. I, 43; Vrăji, 231) „femelle du coucou“, bot. *cuculeasă* „lychnis flos cuculi“ || dim. *cuculeț*, *cucușel*, *cucușor* (Marian, Ornit. I, 43; Sevastos, Cînt. 82), *cucușor* (Marian, Ins. 106) „bête à bon Dieu“; *cuculean* (Voronca, Dat. cred. 449); *cucuț* (Tiktin) || *cucui* (Tiktin) „coucouer, crier comme le coucou“ || bucov. trans. *răscucui* (Marian, Ornit. I, 48; Sărb. III, 237), băn. *răscucí* (Mangiuca, Călind. 23 Apr.) „rompre un gâteau sur la tête des brebis en prononçant des formules où est mentionné le coucou (usage populaire)“; *răscucuit* (Marian, Sărb. III, 237) „pratique de cet usage“.

CUCERI, v. *cere*.

419. **CUCUI**, sb. n. „bosse, enflure; huppe“ || ar. *cucul'ŭ*.

Lat. * CUCULLIUS,-UM < CUCULLUS,-UM „cape, capuchon“; dela înțelesul acesta s'a putut ajunge foarte ușor la cel romînesc (comp. sîrb. *kapica* „Käppchen“ și „Kopfgeschwulst der Neugeborenen“).

Der.: *a se cucuia* „s'enfler, se bossuer; se jucher“; *cucuiat*, ar. *cucul'at* „enflé, huppé; juché“ (sard log. *kuguźadu* „grano che ha la loppa, guscio)“.

420. **CUCÚRBETĂ** (*cucúrbătă*, *curcubetă*, *curcubătă*) „courge, gourde“ || ar. *curcubétă* „courge“; fig. „caboche“.

Lat. CUCURBĪTA,-AM; forma normală *cucúrbătă*, păstrată la Oșani (Candrea, BSF. III, 81; cf. Tiktin) a devenit prin metatesă (comp. formele sardă și sp.) *curcúbătă*, cum se aude în Bănat; sub influența pluralului *cucúrbete* s'a născut forma de sg. *cucúrbetă*; schimbarea de accent se datorește poate influenței formelor în *-etc*.

Sard. *kurkuta*; vfr. *courde*; nprov. *coucourdo*; vsp. *corcóita*.

Der.: Bihor *cucurbețesc* (*pere cucurbețești*, Conv. lit. XX, 1009), † *curcubetos* (Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 296; scris greșit *curcubenos* sub influența glosei slave лубеница) „en forme de courge“.

421. **Cucuberțea** (*curcubețea*), sb. f. „petite courge, bryonia alba, aristolochia clematitis“ < CUCURBĪTELLA „co-

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

loquinte“ || *cucurbeţică, curcubeţică* „aristolochia clematitis“.

422. **Curcubitar** (ar.), sb. m. „vantard“ <CUCURBĬTARIUS,-UM „celui qui cultive des courges“ ; înţelesul ar. e luat figurat || băn. *cucurbetariţ* (An. Car., netradus de glosator).

423. **CUCUTĂ**, sb. f. „ciguë commune“ || ar. *cucută*.

Lat. * CUCUTA (= clas. CĪCUTA), resultat prin asimilaţiune (cf. Densusianu, Romania XXIX, 332).

Vfr. *cocue* ; nprov. *koukudo* (cf. Rolland, Flore, VI, 200-201) || parm. *śguda* ; vfr. *ceüe* ; vsp. *ciguda* <CICUTA.

Der.: dim. *cucuţică* „oenanthe phellandrium“.

Impr.: alb. *kukutë* (împrumutul din romînește trebue admis prin faptul că *-cū-* trebuia să dea *-k'ü-*); ung. *kukuta* ; sîrb. *kukuta*.

CUFUNDA, v. *fund*.

424. **CUFURI** (*a se*), vb. „foirer“ || megl. *cufăriri* ; ar. *cufurire*.

Lat. CON-FORĪRE.

Der.: megl. ar. *cufoari* „diarrhée“ ; *cufurit* şi *cufurităr* (Laurian-Massim) „action de foirer“ || *cufureală* „diarrhée“ || *cufuricios* (Bobb ; Lex. Bud. ; Costinescu), ar. *cufuros* „foireux“ || megl. *pricufuriri* „foirer“.

425. **CUGETA**, vb. „penser, réfléchir“.

Lat. COGĬTARE.

Alb. *kuitoń* ; sprsl. *kuitar* ; vfr. *cuidier* ; prov. *cuidar* ; cat. *cuydar* ; sp. port. *cuidar* ; pentru parte din aceste forme romanice se admite * CŪGĬTARE, neexplicat încă.

Der.: *cuget* „pensée, dessein“ (vit. *coto*, Lecce *kušętu* ; prov. *cuit* ; port. *cuido* ; comp. Cerignola *kučętă* ; prov. *cuida*) ; *cugetare* „action de penser, pensée“ (vfr. *cuidier* „pensée, croyance“) ; *cugetător* „penseur“ (comp. cogitatorium ; vfr. *cuidoire* „chose qu'on fait accroire“) ; *cugetătură* (Dosoftei, Ps. vers. 179 ; Cihac ; Barcianu) „action de penser, réflexion“ || † *cugetăreţ* (Dosoftei, V. Sf. Ian. 17 ; Molitv. 53a) „réfléchissant“.

426. **CUI**, sb. n. „clou ; cheville“, Serbia „cheville de bois, coin à fendre“ || ir. *cuń*.

Lat. CUNEUS,-UM „coin à fendre le bois“.

Alb. *kuń* ; rtr. *cuogn* ; abr. *koňę*, Cerignola *kuňę*, sic. *kuńu* ; fr. *coin* ; prov. *cunh* ; cat. *cony* ; sp. *cuño* ; port. *cunho*.

Der.: dim. *cuiuţ* (Gorovei, Cimil. 183) ; băn. *cuńišele*, pl. „clous de girofle“ ; *cuişor*, *cuişoare*, pl. „clous de girofle“, bot. „dianthus, holosteum umbellatum“ ; bot. *cuişoriţă* „geum urbanum, holosteum umbellatum“ || *cuier* „porte-manteau, étagère ; cloutière“ (Tiktin) ; *cuierie* (Barcianu) „clouterie“.

427. **Încuia**, vb. „fermer à clef“ ; *a se încuia* „s'enfermer à clef“, fig. „être constipé“ <IN-CUNEARE ; înţelesul se explică uşor din întrebuinţarea, ca mijloc primitiv de încuiere, a unui „cuneus“ ce se introducea într'o verigă || rtr. *incugner* ; ven. *inkuńar*, abr. *nguńá*, nap. *nkoňarę*, cal. *nkuńare* ; sard camp. *inkunġai* „chiudere“ ; vfr. *encoignier* „placer dans un coin“ ; prov. *enconhar* ; cat. *encunyar* ; vsp. *encuñar* || sard log. *kunżare* „chiudere, assiepare“ ; fr. *cogner* ; prov. *conhar* ; port. *cunhar* <CUNEARE || *încuiere* „action de fermer à clef, fermeture, constipation“ ; *încuiat* „fermé à clef, constipé“, sb. „action de fermer à clef“ ; *încuietoare* „loquet, serrure“ ; *încuietură* (Costinescu ; Cihac ; Gaster) „constipation“ (fr. *encognure*).

428. **Descuia**, vb. „ouvrir (avec la clef“) <*DISCUNEARE (atestat numai part. discuneatus „ouvert comme avec un coin“) || tir. *deskońar* ; vfr. *descoignier* „arracher (des coins), faire sortir d'un endroit“ ; comp. abr. *skuńá* „uscir dall'ovo, sgusciare, cavar dal guscio la mandorla, la noce“, nap. *skońarę* „torre i cunei dalle biche coniche de' grani e sgranarne le spighe, battere il grano, trebbiare“ ; sard log. *iskunżare* „aprire“ || *descuiere*, *descuiat* „action d'ouvrir avec la clef“ ; *descuietoare* (An. Car. : Lex. Bud ; Polizu) „clef“ ; *descuietură* (An. Car. ; Polizu) „action d'ouvrir, ouverture“.

429. **CUIB**, sb. n. „nid, nichée ; mortaise“ (Damé, Term.) — † *cuiub* || ir. *cul'b* ; megl. *cuib*, *cul'b* ; ar. *cuĭb*.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

Lat. * CUBIUM < CUBĔRE; presența lui *l'* în ir. și megl. e încă neexplicată.

Mant. *kubi* „covo, covacciolo della lepre“, cremon. *kubbi* „covo, covile“, mil. *kobbi* „cuccia“, parm. *kobbi* „covacciolo (degli uccelli), covile, tana“, piac. *kobi* „cove, covile“; port. *coio.*

Der.: dim. *cuib(u)șor*, bot. „neottia nidus avis“; *cuibuleț*; *cuiburel*; *cuibuț* (Lex. Bud.; Țiplea, P. pop. 108) || *cuibar* „nichet, nichée“, mold. *cuibare* (Wg Jb. IX, 227) „nid“, ar. *cuĭba(i)r* „nid“; dim. *cuibariță* (Damé); *cuibări* „faire son nid, nicher, construire en forme de nid, amonceler la terre autour des épis de maïs; fouiller, fureter“ (Lex. Bud.) || *cuiba* (Tiktin; Barcianu) „nicher“ (com. *kobiá*, mil. *kobbiá* „dormire“) || *cuibuí* (Lex. Bud.) „nicher“ || † *a se cuĭubura* (Ps. Sch. CIII, 17) „se nicher“ || *încuiba* (Marian, Immorm. 108) „faire son nid“, *a se încuiba*, *a se încuibí* (Marian, Desc 33) „se nicher, s'introduire, s'enraciner“ || † *a se încuibui* (Coresi, Ps. 284, 34), † *a se încuĭubura* (Ps. Vor. CIII, 17) „se nicher“ || *descuiba* (Lex. Bud.; Barcianu) „dénicher, chasser du nid“.

CULCA, v. *loc.*

430. **CULEGE**, vb. „cueillir, recueillir, récolter“ — vr. băn. pf. *culeș* || ir. *culęże*; ar. *culeadzire* (pf. *culepșu*).

Lat. COLLĪGĔRE,*-LEXĪ,-ECTUM.

Rtr. *cler*; it. *cogliere*; sard log. *boḍḍire*; (fr. *cueillir*; prov. *coillir*; cat. *cullir*); sp. *coger*; port. *colher.*

Der.: *culegere* „action de cueillir, etc.; recueil, collection“; *cules* „cueille, cueillette“; *culegător* „qui cueille, etc.; collectionneur“; *culegătoreasă* (Polizu) „vendangeuse“.

431. **CULME**, sb. f. „cime, faîte, faîtage; traverse au plafond des maisons de paysans sur laquelle on pose des étoffes, des tissus“ — † „crinière“ (Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 274) || ar. *culmu* „cime, faîte“ (Pușcariu, Etym. Wb. 437).

Lat. CULMEN; nu este necesar să admitem pentru forma ar. un * CULMUM; schimbarea de gen s'a putut întîmpla în acest dialect (comp. formele alb. it. sardă).

Alb. *kul'm*; rtr. *cuolm*; it. *colmo* sard gal. *kulmu*; vfr. *colme*; nprov. *coumo*; sp. *cumbre*; port. *cume.*

Der.: dim. *culmiță* (Tiktin; Gr. n. 17); *culmuliță* (Tiktin) || *culmiș* (Tiktin) „cime“.

432. **Culminăriță** (trans.), sb. f. „tissu de différentes couleurs dont on décore à la campagne les murs à la hauteur du plafond“ (Frîncu-Candrea, Munții apus. 99) < * CULMĬNARIA,-AM + suf. *-iță*; forma corectă ar trebui să fie *culminariță*, dar *i* se explică prin influența unui derivat înrudit ca *mărginareț*; din * *culminăriță* s'a ajuns prin schimbare de accent la *culminăriță.*

433. **CUM**, adv. conj. „comment, comme, dès que; que“ || ir. megl. ar. *cum.*

Lat. QUOMODO, scurtat prin fonetică sintactică și cu o > *u* în poziție atonă (cf. Vising, în Abhandl. Tobler, 113).

It. *come*; fr. *comme*; prov. cat. *com*; sp. port. *como.*

Der.: † *cumuș* (Gaster) || *oarecum* „en quelque sorte, quelque peu“ || *oricum* „de quelque manière que...“ || *precum* „comme, ainsi que“; † *precumuș* (Cantemir, Hron.) || *necum* „moins encore“ || *cumva* „par hasard, est-ce que“?

434. **CUMETA** (*a se*), vb. „oser, s'enhardir, risquer“ (Lex. Bud.; Polizu; Barcianu); *a se cumeți* (Petri).

Lat. COMMĬTTĔRE, cu schimbare de conjugațiune (comp. însă forma compusă); înțelesul romînesc se explică foarte bine din expresiuni de felul acesta: *committere se in terram hostilem* „s'aventurer dans un pays ennemi“, *committere se in aciem* „risquer le combat“ [Candrea].

Der.: *a se încumeta* (*încumăta*, Reteganul, Bibl. pop. 30), *încumete*, *încumeți* (Jipescu, Opinc. 37) „oser, s'enhardir, risquer“.

435. **CUMINECA**, vb. „donner la communion“ || megl. *cuminicari*; ar. *cumnicare.*

Lat. * COMMĬNĬCARE (= clas. COMMUNĬCARE „faire part, communiquer“), prin asimilarea cu verbele în *-ĭcare* (cf. Candrea, Rev. ist. arh. VII, 76); pentru înțelesul pe care l-a primit în epoca

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

creştină, cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 188).

Alb. *kungoń*; Erto *komeligé*; gen. *kuminigá*; prov. *komenegar*; navar. *komingar*; comp. formele compuse vfr. *acommengier*; lomb. *skuminiar*, vgen. *scomeneca*; sard log. *iskominigare*; vfr. *escomengier*.

Der.: *cuminecătură*, megl. *cuminicătură*, ar. *cumnicătură* „communion".

436. **Cuminecat**, sb. n. „action de donner la communion" < * COMMĬNĬCATUS,-UM (= COMMUNĬCATUS „communication"); comp. alb. *kungatə*.

437. † **Cumenecăciune**, sb. f. „communion" (Cipariu, Princ. 219) < * COMMĬNĬCATIO,-ONEM (= clas. COMMUNĬCATIO „action de communiquer", în lat. ecl. *communicatio fractionis panis* „communion, (partage) de la fraction du pain").

438. **CUMNAT**, sb. m. „beau-frère" — **CUMNATĂ**, sb. f. „belle-soeur" || ir. *cumnàt*; megl. ar. *cumnat, cumnată*.

Lat. COGNATUS,-A,-UM; alături de înţelesul general de „parent" întîlnim şi pe acela de „beau-frère, belle-soeur" (Densusianu, Hist. l. roum. I, 188).

Alb. *kunat, kunatə*; vegl. *komnut, komnuta*; rtr. *quino, quineda*; it. *cognato, cognata*; sard log. *konnadu, konnada*; prov. *cognat*; port. *cunhado, cunhada* || bearn. *küñat*; sp. *cuñado* < * CŪGNATUS, cu trecerea lui o la ū neexplicată.

Der.: dim. *cumnăţel, cumnăţea* (Marian, Nunta, 65; comp. sp. *cuñadillo, cuñadilla*), *cumnăţică* || *cumnăţie* „parenté entre beaux-frères" (comp. vsp. *cuñadía*; port. *cunhadia*) || *cumnăţesc* „de beau-frère" (Marian, Nunta, 66) || *a se (în)cumnăţi* (Marian, Nunta, 66) „devenir le beau-frère de qqn".

Impr.: rut. КУМНАТ „Schwager".

439. **CUMPĂRA**, vb. „acheter" || ir. *cumpará*; megl. *cumpărari*; ar. *(a)cump(ă)rare*.

Lat. COMPARARE, atestat şi cu înţelesul de „acheter" (Densusianu, Hist. l. roum. I, 188; Denk, Arch. lat. Lex. XVI, 281); păstrarea lui *m* (cf. Candrea, Conson. 99) se datoreşte formelor accentuate pe silaba iniţială.

Rtr. *cumprer*; it. *comp(e)rare*; sard log. *komporare*; vfr. *comperer*; prov. cat. sp. port. *comprar*.

Der.: *cumpărare* „action d'acheter, achat"; *cumpărător* (megl. ~) „acheteur" (comp. vsp. *compradero*), *cumpărătoare* „achat"; *cumpărătură* (megl. ar. ~) „achat" (vit. *comperatura*) || ar. *ancumpîrari* (Dalametra) „acheter".

440. **Cumpărat**, sb. n. „achat" < COMPARATUS,-UM.

441. † **Scumpăra** (Cod. Vor.; Doc. Acad. 88; An. Acad. XX, 478; Ştefulescu, Gorjul XLVII; Gaster) „acheter, racheter" < EX-COMPARARE || *scumpărare* (Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 301) „vengeance" (pentru înţeles cf. mai jos *răscumpăra*); † *scumpărat* (Gaster) „rédemption"; † *scumpărător*, adj. sb. (Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 301) „vengeur, vindicatif", *scumpărătoare* (Doc. Acad. 60) „rachat".

442. **Răscumpăra**, vb. „racheter, † venger" (Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 299, XCI) < RE-EX-COMPARARE; pentru înţelesul de „venger", comp. it. *riscattare* „racheter", *riscattarsi* „se venger" || *răscumpărare* „rachat, † vengeance, † satisfaction" (Prav. Vas. Lupu 125 b) || *răscumpărător* „racheteur" (Lex Bud.: Polizu), † „vengeur" (Varlam, Caz. I, 265 b), † *răscumpărătoare* (Iorga, Studii VII, 25; XIV, 242; Ştefulescu, Gorjul 14), *răscumpărătură* (Polizu; Barcianu) „rachat" || *descumpăra* (Paliia, Exod. VI, 6; XIII, 13, 15; Cat. calv. 34; Iorga, Doc. Bistriţei II, 5; Doc. Acad. 6; Marian, Immorm. 297; Alexici, Lit. pop. 162) „racheter", prin înlocuirea lui *răs-* cu *des-*, cum s'a întîmplat şi în alte forme, ar. *discumpărare* „racheter, récompenser, rendre"; † *descumpărător* (Gaster) „qui rachète"; † *descumpărăciune* (Paliia, Exod. XXX, 12, 14, 16; Cipariu, Princ. 220; An. Acad. XX, 487), *descumpărătură* (Paliia, Exod. XXX, 15) „rachat".

443. **CUMPĂTA**, vb. „réfléchir, délibérer, ménager, tempérer, modérer, ralentir"; *a se cumpăta* „se retenir, se tempérer, être sobre".

Lat. * COMPĬTARE (= clas. COMPUTARE), prin confundarea lui -UTARE cu -ĬTARE (comp. reputare > * repitare > rtr. *ravidar*; sic. *arripitari*); pentru păs-

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

trarea lui *m*, comp. *cumpăra*; cît privește înțelesurile românești, ele se explică ușor din acelea de „calculer, supputer“ pe care le avea forma latină.

Alb. *kupʒtoń*; it. *compitare* (*contare*); sard log. *kumpidare*; fr. *conter*, *compter*; prov. cat. *comptar*; (sp. port. *contar*).

Der.: *cumpătare* „mesure, retenue, économie, sobriété; *cumpătat* „modéré, sobre“; *cumpătate* (Polizu) „modération“.

444. **Cumpăt**, sb. n. „mesure, équilibre, retenue, tacte, modération“ > COMPĬTUS,-UM (= clas. COMPUTUS) „calcul, compte“ || it. *compito* (*conto*); sard log. *kumpidu*; fr. *conte* (*compte*); prov. cat. *compte*; (sp. *cuento*; port. *conto*).

445. † **CUMPLI**, vb. „achever, détruire, exterminer“.

Lat. * COMPLĪRE (= clas. COMPLĒRE); pentru păstrarea lui *m*, cf. *cumpăra*.

Rtr. *complir*; it. *compire*; sard log. *lompere*; vfr. prov. *complir*; cat. sp. *cumplir*; port. *cumprir*.

Der.: *cumplire* „cruauté, horreur, dureté, †fin“; înțelesul de „dureté“ se explică din expresiuni cum sînt: *cumplirea durerii mele* (Tiktin), adică din ideea de „ce qui pousse à l'extrême une soufrance, toute cruauté“ || *cumplit* „dur, cruel, atroce, avare“, adv. durement, cruellement, extrêmement, beaucoup, très“, cu desvoltarea semantică paralelă aceleia a lui *cumplire*: *durere cumplită* „douleur poussée à l'extrême, douleur exagérée, atroce“, și tot astfel *mînie cumplită*, *foame cumplită*, de unde s'a isolat adjectivul cu accepțiunile speciale de mai sus (prov. *complit*; sp. *cumplido*; port. *cumprido*); † *cumplit* „fin“, † *în cumplit* „enfin, toujours, éternellement“ || *cumplitate* (Tiktin) „avarice“; || † *cumpliciune* (Tiktin) „dureté, cruauté“ (comp. completio) || *încumplit* (Conachi) „dur, cruel“.

446. **CUNOAȘTE**, vb. „connaître, reconnaître“ || ir. *cunoște*; megl. *cunoaștiri*; ar. *cunoaștire*, *cunușteare*.

Lat. * CONNOSCĔRE (= clas. COGNOSCERE), resultat printr'o falsă recompunere (CON, CUM + NOSCĔRE).

Sard log. *konnoskere*; fr. *connaître*; port. *conhecer* || sprsl. *kanušer*; it. *conoscere*; prov. *conoisser*; cat. *conexer*; sp. *conocer* < * CONOSCĔRE.

Der.: *cunoaștere*, ar. *cunoaștire* „connaissance“; *cunoscut*, sb. m. „connaissance (en parl. de personnes“), † sb. n. (Dosoftei V. Sf., v. WgJb. V, 84) „connaissance“; *cunoscător*, ar. *cunuscutor*, adj. sb. „connaisseur“; † *cunoscătură* (Cat. calv. 40) „connaissance“ || *cunoștință*, ar. *cunuștință* „connaissance“ (fr. *connaissance*; port. *conhecença*; comp. it. *conoscenza*; prov. *coneissensa*; cat. *coneixensa*) || *încunoștința* „faire savoir, communiquer, avertir“; *încunoștințare* „communication, avis, avertissement“ || ar. *pricunoaștiri* „connaître d'avance“.

447. **CUNUNĂ**, sb. f. „couronne“ — *curună* (Voronca, Dat. cred. 730); † *curură* (Cod. Vor.; Ps. Sch. XX, 4; LXIV, 12) pot fi resultate prin rotacism din *curună* sau din *cununĕ* || ar. *curună*; megl. *curună* „couronne, mariage“.

Lat. CORONA,-AM; forma dr. e resultată prin asimilarea lui *r* cu *n*.

Rtr. *coruna*; it. *corona*; sard *korona*; fr. *couronne*; prov. cat. sp. *corona*; port. *corôa*; (comp. alb. *kurorʒ*).

Der.: dim. *cununiță*, bot. „coronilla varia, spiraea ulmifolia, vinca herbacea“, bot. *cununițe*, pl. „xeranthemum annuum“.

448. **Cununa**, vb. „marier; assister qqn en qualité de prêtre ou de parrain à la cérémonie nuptiale; † couronner“ (Ps. Sch., Coresi, Ps. V, 14; Biblia 1688, Psalm. V, 15; VIII, 6, etc.) || megl. *curunari*; ar. *c(u)runare* || < CORONARE || rtr. *coruner*; it. *coronare*; sard *koronare*; prov. cat. sp. *coronar*; port. *corôar*; comp. pentru înțelesul de „marier“ alb. *kunurzoj*, *kunʒroń* (Christophorides, 171) „segne ein“; ngrec. στεφανόνω „krönen, trauen“; bulg. ВѢНЧАВАМЪ „couronner“ ~ ce „se marier“; sîrb. *venčavati* „krönen, trauen“; rus. ВѢНЧАТЬ „couronner, marier“ || *cunună tor* (Lex. Bud.; Costinescu; Barcianu) „qui assiste qqn en qualité de prêtre ou de parrain à la cérémonie nuptiale“ || *cununie* (obicinuit pl. *cununii*) „couronne(s) que l'on pose sur la tête des époux

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

pendant la cérémonie nuptiale; bénédiction nuptiale, mariage“ || megl. *curunatiți*, pl. „argent qu'on donne au prêtre pour la bénédiction nuptiale“ || *incununa* „couronner“, megl. *ancurunari*, ar. *nc(u)runare* „marier, donner la bénédiction nuptiale“ (rtr. *incoruner*; it. *incoronare*; sard *inkoronare*; vfr. numai part. *encouroné*; prov. *encoronar*) || megl. *ancurunatic* „argent qu'on donne au prêtre pour la bénédiction nuptiale“.

449. **CUPĂ**, sb. f. „coupe, gobelet, écuelle; jantille“ (Hasdeu, 1669; Damé), trans. „mesure de capacité d'environ un litre et demi“; bot. *cupe*, pl. „gentiana“ || ir *cupę*; ar. *cupă* „coupe, gobelet“.

Lat. CUPPA,-AM „grand vase en bois, tonneau“.

Alb. *kupə*; rtr. it. *coppa*; fr. *coupe*; prov. cat. sp. port. *copa*; alături de acestea întîlnim forme romanice cu înțeles deosebit care derivă din CUPA (cf. Meyer-Lübke, Wien. St. XXV, 97).

Der.: dim. *cupșoară* (An. Car.; Reteganul, Pov. pop. 81); † *cupiță* (An. Car.); *cupoc* (Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 215) || † *cupar* „échanson“ (comp. cuparius); † *cupărie* „échansonnerie“; † *cupăresc* „concernant l'échansonnerie“.

Impr.: bulg. КУПА „écuelle creuse“ > КУПИЦА, КУНИЧКА.

CUPRINDE, v. *prinde*.

CUPTOR, v. *coace*.

450. **CUR**, sb. m. n. „cul“ || ir. megl. ar. *cur*.

Lat. CULUS,-UM.

Vegl. *čol*; rtr. *chül*; it. *culo*; sard log. *kulu*; fr. prov. cat. *cul*; sp. *culo*; port. *cú*.

Der.: dim. *curișor* || *curar* (Damé, Term.; Tiktin; Barcianu) „avaloire du harnais“ (rtr. *chüler* „zum Arsch gehörig“) || *curiș*, Țara Hațegului *curiman* (Rev. cr.-lit. III, 121) „fessu“.

451. **CURA**, vb. „nettoyer, peler, éplucher, écosser, égrener“ (Ps. Sch. V, 3; XI, 7; XVII, 41; XXIV, 11, etc.; An. Car.; Tiktin; WgJb. VII, 84; Candrea, BSF. II, 81) — † *a se cura*, fig. „s'excuser“ (Tiktin) || megl. *curari*; ar. *curare*.

Lat. CURARE „soigner, traiter, etc.“, dar și cu înțelesul special din romînește: *curare apes*, ~ *dolia*, ~ *cadaver* „nettoyer la ruche, nettoyer des tonneaux, laver un cadavre“.

Alb. *k'üroń* „betrachte, sehe, sehe zu“; rtr. *chürer* „Sorge tragen, achten, beachten“; it. *curare*; sard log. *kurare*; fr. *curer*; nprov. *curá* (comp. expresiunea *curá lou blad* „nettoyer, cribler le blé“, corespunzătoare celei romînești: *a cura porumbul*); sp. port. *curar*.

Der.: *curat*, ir. *curåt*, megl. ar. *curat* „propre, pur“, † sb. (Cod. Vor.) „être pur, auguste“, adv. „proprement, nettement, franchement, exactement“; dim. *curățel*, *curățea* (Marian, Vrăji 103), *curățică* || *curăți*, *curăța* „nettoyer, purifier, enlever“, *a se curăți* „se nettoyer, se laver“, fig. „se débarrasser de qqn“: *curățit* (*curățat*), *curățire* (*curățare*) „nettoyage“; *curățitor* (*curățător*), adj. sb. „qui nettoie, qui purifie“, *curățitoare* (Damé) „crible“; *curățitură* (*curățătură*) „nettoyage, débris, partie coupée d'une forêt, ordure“; *curăție* „propreté, pureté, chasteté“; *curățenie* „propreté, pureté; purge“; † *curățăciune* (Dosoftei, Ps. vers. 505; Lit. rug. 45 b) „purification“ || *necurat* „malpropre, impur, impie“, *Necuratul* „le diable“; † *necurăție* (Cod. Vor.) „impur, impie“; † *necurăți* (Ps. Sch., Coresi, Ps. XVII, 22; Cod. Vor.) „vivre d'une manière impie, commettre des actions impies“; *necurățitor* (Cod. Vor.) „impie“; *necurăție* „malpropreté, impureté“; *necurățenie* „malpropreté“ || megl. *pricurari* „nettoyer de nouveau“.

452. **Curătură**, sb. f. „défrichage, terrain défriché, partie coupée d'une forêt; criblure“ (Viciu, Glos. 39; Rev. cr.-lit. III. 121; Tocilescu, Mat. 444) < CURATURA,-AM, atestat numai cu înțelesul de „soin, attention minutieuse“, dar care trebue să fi avut deja în latină înțelesul de „nettoyage“, cum arată și celelalte forme romanice: it. *curatura*, trent. *kuradura* „rimondatura“, vic. *kura(d)ura* „nettatura, purgatura“, com. *kuratura* „spazzatura“; vfr. *cureüre* „ordure, saleté“.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

453. † **Curăciune**, sb. f. „propreté, pureté, chasteté“ (An. Car.) < CURATIO, -ONEM „soin, cure“ || *necurăciune* „impuritas“ (An. Car.)

454. † **Scura**, vb. „nettoyer, purifier“ (Ps. Sch. L, 4) < EXCURARE „examiner avec soin“ || Giudicaria *žgurare*; vit. *scurare*, vlomb. *sgurar*, mant. *ṡgurá*, berg. *ṡgurer*, mil. *ṡgürar*, piem. *ṡgüré* (Arch. gl. XVI, 526), piac. *ṡgürá*, mod. bol. ferr. *ṡgurär* „forbire, nettare“, Piazza Armerina *skuré*; fr. *écurer*; prov. cat. sp. *escurar*.

CURAT, v. *cura*.

455. **CUREA**, sb. f. „courroie; mesure d'environ seize pieds“ || megl. ar. *curaŭă*.

Lat. CORRĬGIA,-AM, pentru reducerea lui -GI- la -J-, cf. *plai*; din *CORRIJA a resultat **curréa*, din care prin trecerea accentului pe a doua vocală în hiat s'a ajuns la **curreá*; etimologia aceasta e confirmată prin păstrarea pînă azi a lui *rr* în graiul oşănesc (*cură*; cf. Candrea BSF. II, 46) şi prin alterarea în alte regiuni a lui *e(a)* sub influenţa lui *r* dublu (*cură*, *curá*).

Rtr. *curagia*; it. *corregia*; sard *korria*; fr. *courroie*; prov. *correja*; cat. *corretja*; sp. port. *correa*.

Der.: dim. *cureluşe*, bot. *curelice* „nymphaea“ || *curelar*, ar. *curilar* „bourrelier, harnacheur“ (comp. vit. *correggiaio*; prov. *corrigier*; sp. *correero*); *curelărie* „bourrellerie“ (comp. prov. *correjaria*; sp. *correería*; port. *correaria*) || *curelos* (Bobb.; Lex. Bud.; Polizu; Barcianu) „malléable“ || Mehedinţi *curălit* (*moşie curălită*) „délimité“ || *încurela* „garnir de courroies, harnacher“.

Impr.: ung. *kurélye* (Szinnyei).

456. **CURECHI**, sb. m. „chou“; băn. „tête de chou“.

Lat. COLĬC(U)LUS,-UM (= clas. CAULICULUS).

It. *colecchio* || nprov. *cauliho* < CAULICULUS.

Der.: *curechier* (Cihac; Barcianu) „vendeur de choux“; *curecherie* (Cihac; Barcianu), *curechişte* „lieu planté de choux“ || *curechiţă* (Mar. Ins. 258) „pontia brassicae“ || *curechios* (Cihac; Barcianu), *curechesc* (*napi curecheşti*) „qui ressemble aux choux“ || *curechiu* (Marian, Crom. 51) „couleur de chou, vert“.

457. **CURGE**, vb. „couler“ — vr. băn. pf. *curş* — **CURE** (olt. băn. trans. Maramureş) „couler“; vr. olt. băn. trans. „courir“ (Frîncu-Candrea, Munţii apus. 99; Rev. cr.-lit. IV, 143; Marian, Desc. 5; Ins. 338; Corcea, Bal. 75; Viciu, Glos. 38) — † *cură*; *cura* (Tiktin; Polizu; WgJb. VII, 84; Gr. n. 118) || megl. *curari* şi ar. *curare* „couler“.

Lat. CURRĔRE, *CURSĪ, CURSUM, atestat deja în latină şi cu înţelesul de „couler“ (cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 189); forma *curge* se explică prin influenţa verbelor ca *merge*, *şterge*; asemănarea de forme la pf. şi part., † *curş*, *curs* — † *merş*, *mers*, † *şterş*, *şters*, a adus uniformisarea acestor verbe şi la infinitiv; cît despre *cura*, el a fost refăcut sub influenţa pers. a 3-a sg. ind. pres. *cură* şi a formelor de imperfect (*curam*, etc.), care fiind socotite de conj. I-îi au adus trecerea verbului la această conjugaţiune (nu e deci nevoe să admitem păstrarea lui c o l a r e).

Vegl. *kuar*; rtr. *cuorrer*; it. *correre*; sard log. *kurrere*; vfr. *courre* (fr. *courir*); prov. cat. sp. port. *correr*.

Der.: *curgere* „cours, flux“; *curgător* „coulant“, *curător* „coulant, coureur“ (Bobb), *curătoare* (Damé, Term.; Iorga, Studii VII, 61) „baquet“ || *curînd*, vr. băn. *curund*, megl. *curon*, ar. *curundu* „vite, bientôt, † bref (en parl. du temps“; ven. *(a)korando* „subito“, sic. *kurrennu* „tosto, subito, in un tratto“), înţelesul se explică uşor din acela al ger. CURRENDO „en courant, vite“; *curundzel* „cito“ (An. Car.); † *a se curînda* (Coresi, Ps. XV, 4), ar. *curundari* (Dalametra), † *a se încurunda* (Ps. Sch. XV, 4) „se hâter“; *curîndare* (Bobb) „hâte“ || *cursătură* (Cihac; Barcianu) „écoulement“ || megl. *pricurari*, *prucurari* „couler“.

458. **Curs**, sb. n. „cours, marche“ < CURSUS,-UM „course“ || rtr. *cuors*; it. *corso*; sard log. *kussu*; fr. *cours*; prov. *cors*; vsp. *cosso*; port. *corso*.

459. **Cursoare**, sb. f. „cours, écoulement“ < CURSORIA,-AM (atestat cu înţelesul de „barque“) < CURSORIUS,-A,-UM

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

„de course“ || sard log. *kussorża*; comp. vfr. *corsoir* „coulant“.

460. † **Cursură**, sb. f. „cours, écoulement, flux“ (Tiktin; Iorga, Studii IV, 21; XII, 223) < CURSURA,-AM „course“.

461. **Scurge**, vb. „écouler, vider, épuiser“ — † *scure* (Biblia 1688, Levit. V, 9; Prav. Gov. 98; Cant. Hron.; An. Car.; Bobb) < EXCURRĔRE „courir hors“ (pentru înțelesul romînesc, comp. *humor excurrit* „l'humidité sort du bois“) || rtr. *scuorrer*; it. *scorrere*; sard log. *iskurrere*; vfr. *escourre*; cat. *escorrer*; sp. *escurrir*; port. *escorrer* || *scurgere* „écoulement, flux, épuisement“; *scurgătoare* „déversoir, daraise“; *scursoare* „écoulement, égout“ (comp. vfr. *escoursoir* „canal“); *scursură* „écoulement, résidu d'écoulement, fange“, fig. „homme, chose de rien“; trans. „jour d'échéance“ (Viciu, Glos. 77; sard camp. *skussura* „sciame di api“); *scursătură* (Tocilescu, Mat. 1153) „écoulement“.

462. **Scurs**, sb. n. „écoulement“ < EXCURSUS,-UM „course, irruption“ || vfr. *escours* „afflux“.

463. **Încura**, vb. „faire courir, exercer“; *a se încura* „rivaliser à la course, s'amuser“ < INCURRĔRE „courir vers, assaillir“; forma romînească a fost trecută la conjugațiunea I-îi prin confundarea pers. a 3-a sg. ind. pres. *încură* și a formelor de imperf. *încuram*, etc. cu verbele de conjugațiunea I-îi (cf. *curge*) || vfr. *encourre*; prov. cat. *encorre* || *încurat*, *încurătură* (Barcianu) „course“.

464. **CURTE**, sb. f. „cour; maison, palais“ || ar. *curte* (Pușcariu, Etym. Wb. 462).

Lat. * CŬRTIS,-EM (= clas. CO(H)ORS, CO(H)ORTEM), cu trecerea încă neexplicată a lui o la U.

Alb. *kurt*; vsard *curte* || rtr. *cuort*; it. *corte*; fr. *cour*; prov. *cort*; sp. port. *corte* pot representa tot așa de bine pe * CŬRTEM ori pe CŌRTEM.

Der.: dim. *curticică*; *curtișoară* || *curtean* „courtisan“; *curteancă* „femme de la cour“; *curtenesc* (Lex.Bud.; Polizu; Iorga, Studii V, 226) „de la cour“; *curtenește* (Lex. Bud.; Polizu) „à la manière de la cour“; *curtenie* „courtoisie; † service à la cour“ (Dosoftei, V.SF. 10 Nov.); *curteni* „flatter, † introduire à la cour“, † *a se curteni* „se plier devant qqn, se rendre agréable à qqn“ (Iorga, Studii XIV, 19) „entrer au service de qqn“ (Tiktin; Mag. ist. IV, 346, 350); *curtenitor* „obligeant, courtisan“ || † *curțișare* (Lex Mard.) „habitation“ || † *încurți* (Ps. Sch., Ps. Vor., Coresi Ps. XC, 1) „pernoctare“.

CUSCRU, v. *socru*.

CUSTA, v. *sta*.

465. **CUSURIN** (ar.), sb. m. „cousin“ — *cușurí* (Papahagi, Mat. 62) — **CUSURINĂ**, sb. f. „cousine“.

Lat. CO(N)SOBRĪNUS,-UM; CONSOBRĪNA, -AM; forma cu *ș* e datorită influenței albanese.

Alb. *kušerí*, *kušerirə*; vegl. *kosabrajn*, *kosabrajna*; rtr. *cusdrin*, *cusdrina*; Lecce *kussuprinu* || it. *cugino*, fr. *cousin*; prov. cat. *cosí*, cu o reducere a formei neexplicată încă.

Der.: *cusurie* (Weigand, Arom. u. Bulg.) „cousinage“.

Impr.: alb. *kusrí*, *kusrirə* (Christophorides, 174).

CUTARE, v. *tare*.

466. **CUTE**, sb. f. „queux, pierre à aiguiser“.

Lat. COS, COTEM, cu schimbarea lui *o* în *u* nelămurită încă, dacă nu cumva sub influența lui *ascuți*.

Rtr. *cut*; it. *cote*; sard log. *kode*; fr. *queux*; prov. *cot*.

467. **CUTEZA**, vb. „oser“ — † *a se cuteza* „oser“ || ar. *c(u)tidzare*.

Lat. COTTĬZARE (CGL. V, 264) < κοττίζω; din înțelesul de „jouer aux dés“, cum e atestat, s'a desvoltat ușor acela de „oser“ [Densusianu, Rom. XXVIII, 66; cf. Mussafia, Rassegna bibl. di lett. ital. VII, 95].

Alb. *kudzoń*; Rovigno *kutišá*, nap. *kottęjarę* „frequentare le bische, biscazzare, rubacchiare“ || vven. *scotezar*, vabr. *scutiá*, vapul. *scoteare* < EX-COTTIZARE.

Der.: *cutezare* „audace, témérité“; *cutezător* „audacieux, téméraire“ || *cutezanță* „audace“, formațiune nouă.

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)

468. **CUȚIT**, sb. n. „couteau“ || ir. *cuțit*; megl. *cuțot*; ar. *cățut, cuțut.*

Lat. * ACUTĪTUS,-UM < * ACUTĪRE < ACUTUS (atestat a c u t a t u s „aiguisé“), cu aferesa lui *a.*

Der.: dim. *cuțitaș* (megl. ~), megl. ar. *cuțutaș*; ar. *cuțutič* || augm. *cuțitoi, cuțitoaie* „plane, boutoir“ || *cuțitar* (ar. ~) „coutelier“; *cuțitărie* „coutellerie“ || *(în)cuțitá* (Tocilescu, Mat. 556, 1527) „piquer“.

Cf. *ascuți.*

CUTREIERA, v. *treiera.*

CUTREMURA, v. *tremura.*

469. **CUTROPI** (*cotropi*), vb. „entourer complètement, cerner, envahir“; băn. „couvrir“ — mold. trans. *cutrupi* (Tiktin; Iorga, Studii XIII, 243; Barcianu).

Lat. * CONTORPĪRE (= CONTORPĒRE) „être tout engourdi“, cu căderea normală a lui N și metateza *-tur-* > *-tru-*; forma *cotropi* a resultat prin asimilațiune din *cutropi* corespunzător formei normale de ind. pres. *cutróp* păstrat în Bănat; înțelesurile romînești se explică din acela propriu lui t o r p e r e „être engourdi, être immobile (en parl. des personnes et des choses)“, de unde sensul activ „rendre immobile — serrer de près — entourer complètement — couvrir“; înțelesul primitiv al cuvîntului apare încă în expresiunea *cutropit de somn* „accablé de sommeil“ (comp. *torpet acies luminum* „mes yeux s'obscurcissent“) [Candrea; cf. Tiktin, Wb.].

Der.: *cutropitor*, adj. sb. „envahissant, envahisseur“ || băn. *acutropi* „couvrir“ || † *încutropi* (Tiktin) „envahir“.

CUVENI, **CUVÎNT**, **CUVIOS** } v. *veni.*

BDD-B132-04 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:43 UTC)